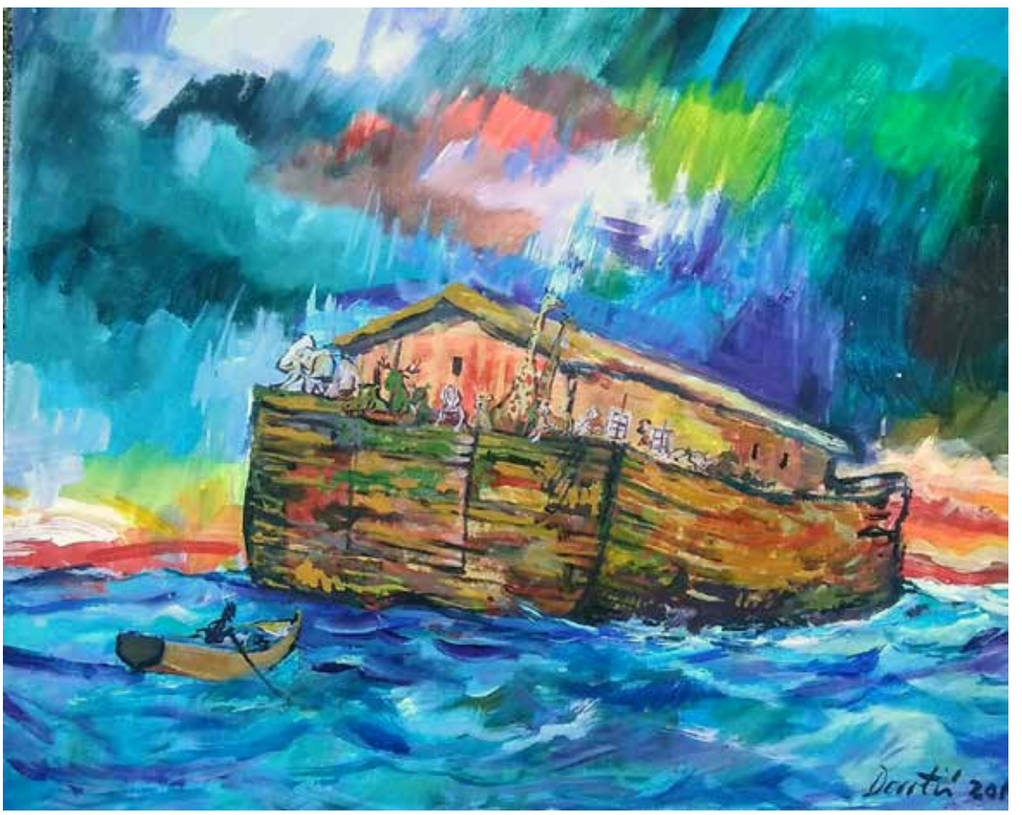
PUTOVANJE Branimir Dorotić

PUTOVANJE

Branimir Dorotić

PUTOVANJE

Branimir Dorotić

Branimir Dorotić
PUTOVANJA

Vlastita naklada:
Branimir Dorotić

Urednik:
Branimir Dorotić

Obrada likovnih priloga:
Stjepan Pepi Beljak

Lektura i korektura:
Branimir Dorotić
Ivana Sesar Babić

Grafičko oblikovanje:
Neven Marin

Digitalni tisak:
GRAFOMARK – ZAGREB

Naaklada:
100 primjeraka

ISBN ?
Samobor, studeni 2025.

PUTOVANJE

Branimir Dorotić

Samobor, 2025.

SADRŽAJ

Uvod

7

Putovanje koje traje

9

Početak ili rekapitulacija

15

Samobor i ja

29

Minijature

35

Refleksije

49

Svaštarije

53

Samoborski *Trijenale hrvatskog autoportreta*

59

Bračkі intervju (Miroslav Pelikan)

69

Dnevnici Hrvatskog slova (2013., 2021.)

79

Guido Quien: Branimir Dorotić, ilustracije (Fun with Words)

95

Prijatelji i pratitelji

105

Igor Brešan: Branimir Dorotić, radovi (1982. - 2022.)
Pariz: Eros i Thanatos

107

Igor Brešan: Branimir Dorotić, radovi
Maslina iz ateljea

117

Hrvoje Hitrec: osvrt na *Putorise* Branimira Dorotića

119

Stanko Špoljarić: O likovnim kolonijama ili zajednička radost stvaranja

123

Pariške reminiscencije Branimira Dorotića

125

Danijel Žabčić: Pismo akademskom slikaru Branimiru Dorotiću (umjesto pogovora)

127

Uvod

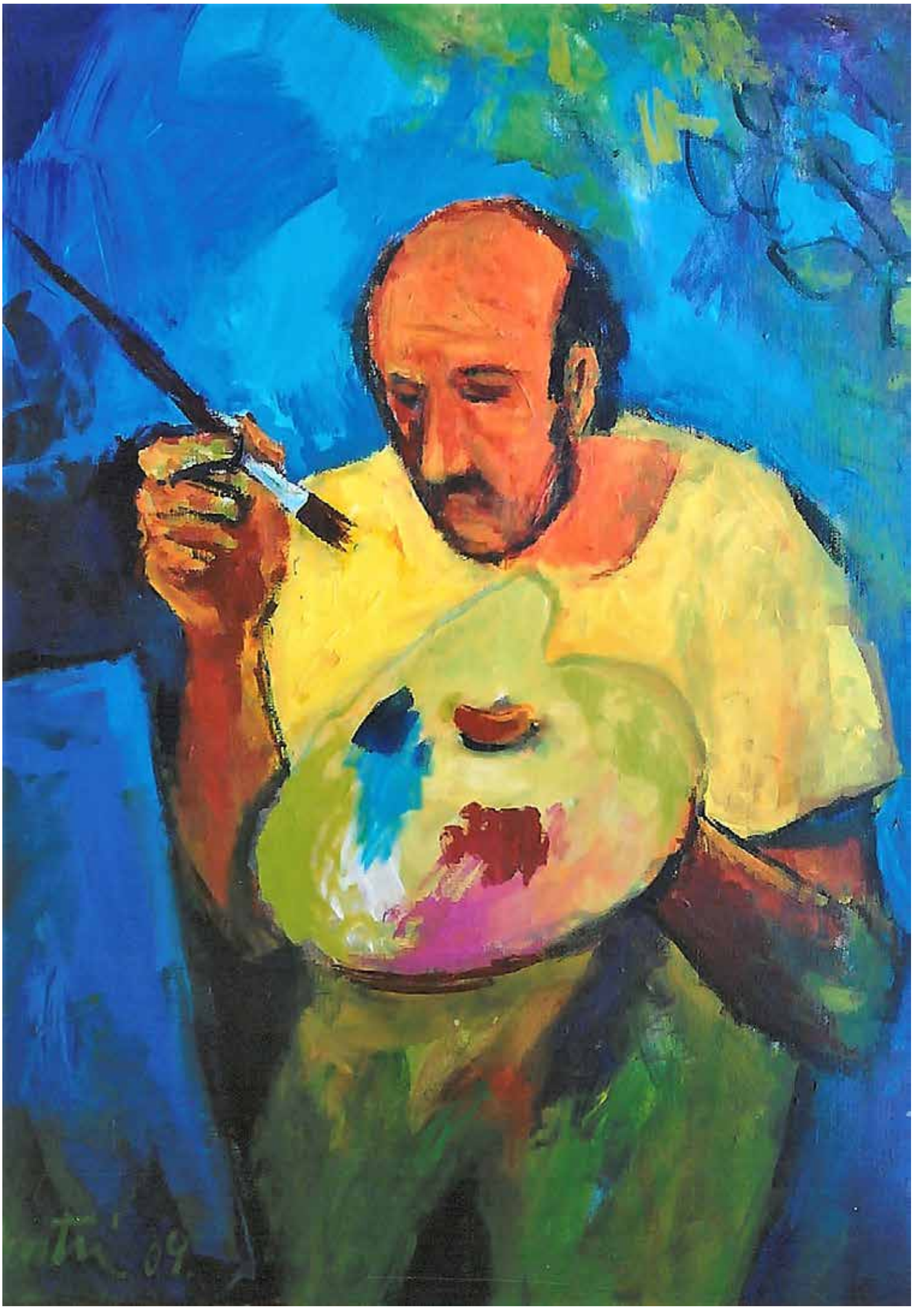
Mogao bih napisati autobiografski roman, ali koga se to tiče osim uskog kruga rodbine i prijatelja? Ništa osobito novo u oceanima duša osim kao prilika za vlastitu retrospekciju pri kraju puta. Ponekad slučaj upali iskricu ambicije pa ono što se u životu čini svakodnevicom bude osvijetljeno iz nekog drugačijeg kuta gledanja na prošlo i buduće. Odjednom se nađeš izvan vlastitog teatra kao promatrač ili dobronamjerna publika, obuhvaćajući širu sliku događanja u vremenu. U jednoj zgusnutoj priči spirale podizanja i propadanja mnoštvo je aktera i slika. Niz je to običnih i neobičnih životnih epizoda, drama i sapunica prepletenih krugovima života i smrti. Dionice zajednički prijeđenog puta su slične, ali kao i otisak palca, od svakog različito viđene i doživljene, poput priče iz filma *Rašomon*. Tad se objektivna istina prividno gubi zbog različitih svjedočenja o istom proteklom vremenu. Pa s ljudskog motrišta sve može biti istina ili ništa nije istina. A istina je jedna i ujedno božanska kategorija. Naši „romani" tek su pokušaji da se tekstom prenesu emocije, asocijacije, slike snoviđenja i putovanja u potrazi za smislom. I neka nadanja…

I moj život načinjen je od često prozaičnih i uobičajenih slika s posla u kući ili negdje drugdje, obiteljskih susreta s djecom i unucima, rodbinom i svojtom, izleta s prijateljima, izložbi, koncerata, likovnih kolonija, slika s odmora i putovanja. Slika Dalmacije, Zagorja, Brača, Trogira, Dubrovnika, sve do Praga, Budimpešte, Hamburga ili Toronta i San Pedra. Ispada da je ta gomila slika prerasla okvir normalnog. U nju ulaze sve bolesti, stradanja, ratne psihoze, tragedije bližnjih. Slike s predumišljajem, one naslikane i nenaslikane, naručene i sanjane, tužne i vesele. Sve bez kronološkog reda, pomiješane kao kupus emocija, pitanja bez odgovora, bez pretencioznosti trke za srećom ili ambicije za materijalnim dobrima. Više je to zbirka, ma zbrka usputnih poetskih viđenja, poput *Putorisa jednog Zgubidana*, sažetak vlastitog putovanja u likovni ili literarni format minijatura. Možda kao metajezik komunikacije s poznatim i nepoznatim suputnicima ili kao provokacija generaciji potomaka. Koliko je to pametno i dobro, nisam siguran. Kako god bilo, malen je krug onih kojima je dostupno „čitati" ono bitno u suputnika, intimu prostora duha. A izvanjsko može biti i banalno i siromašno u usporedbi s tuđim opusima, no ne manje važno od svjedočenja epizodista svoga vremena. Ovo je, dakle, opravdanje za jedan takav pokušaj.

Kao nesuđeni strojar, pomorac i brodograditelj, alpinist, amater pustolov, animator crtanih filmova, suprug i roditelj, prosvjetar, odgajatelj, šofer, likovni umjetnik, graditelj krovova, autor vitraja i restaurator, putnik s nekim pjesničkim porivom, jednom golman, ratni dragovoljac, ponekad pacijent, ponekad liječnik, karikaturist, kuhar, putopisac itd. itd., da ne pretjeram, imao sam privilegij susresti mnoge drage ljude (i one nedrage), prijateljevati s pravim genijalcima, poetama, strip-maherima, ratnicima, glumcima, majstorima svake vrste, svetim ljudima, fratrima i svećenicima, mužima i gospođama svih dobi i formata, a to na neki način obvezuje. Po obitelji iz koje sam potekao, roditeljima i svojoj sestri (*profešurima*) koji su učiteljevali cijeli svoj život, baštinim naslijeđe i njihovih neispričanih i nedovršenih priča. Moja je u tom smislu tek pokušaj zahvale za sve primljeno dobro, u prvom redu upućeno našem Stvoritelju.

Dio biografskih crtica prepisujem iz životopisa dijelom objavljenih u ranijim izdanjima. Nadopunjene su osvrtima na ovdje donesene impresije vlastitih likovnjačkih lutanja. Bez namjere stručnog vrednovanja. Ovo je moj amaterski uradak uz dio postojeće i neselektirane likovne građe, kad mi već ne preostaje drugi način i kad već nemam kompetencija, a ni mogućnosti za učiniti pravi izbor literarne ostavštine moga oca, pokojnog Tomislava Dorotića (čega ne bi bilo bez mame Rosande) i sestre mi Dubravke, prema kojima osjećam obvezu i dug. Naravno, ni ovog mog i ovakvog puta ne bi bilo bez strpljivosti moje drage supruge Davorke i naše djece. Da nije bilo tog ZIG-ZAG putovanja, vjerojatno bih strahovito puno toga u životu propustio. Stoga je ovo način zahvale onima s kojima smo dijelili blago suživota, gradili svoje nebo i zajednički svemir dišući isti zrak. A ponajprije Stvoritelju što nas neizmjerno širok trpi i ljubi, i vodi jednom i jedinom Utočištu…

U Bregani, 15. siječnja 2025.

Putovanje koje traje

Pravi početak ili, točnije, ideja o ovoj životopisnoj monografiji rodila se jedne tmurne večeri u lječilištu u Topuskom. U nastojanju da se prisjetim i prisilim redati kronološke fakte, teško je izbjeći neka ponavljanja. Neka to bude neka vrsta *flešbeka*.

Terme Topusko, 11. ožujka 2019.

Tuče nas gnjilo, još uvijek zimsko jugo po tek propupalim i procvjetalim krošnjama. Nakon perioda proljetnih temperatura slijedi najavljeno naglo zahladnjenje. Put od Samobora do Topuskog priziva neka ratna sjećanja. Na odmorištu prije Karlovca zastoj zbog policijske kontrole. Pun bus samoborskih *klepetuša* vraća me u vrijeme sindikalnih izleta. Socijalističke kulise starog lječilišta pojačavaju dojam vremeplovljenja. S obzirom na sastav družine, ispadam perspektivna starudija. Sobu nalazimo iz treće. Šlamperaj potiče na pobunu, a bezveze. Ručak i servis spadaju u isti koš. Treba se pomiriti s improvizacijama i razlozima zbog kojih smo tu. Njih tek treba otkriti. Kostobolja je samo jedan od njih. Kasno poslijepodne dolazim na red kod liječnika. Propisuje mi terapiju. U međuvremenu otvaram ove stranice. To je onaj drugi razlog zbog kojega ponekad vrijedi pobjeći od kuće i uobičajenih obveza s nadom da će izvedriti i zatopliti.

Što ti je *pametni* telefon? Za sekundu se vratiš unatrag i možeš provjeriti koji je dan bio 13. travnja 1951. godine. Dakako, petak. Nakon olujne noći u Supetru na Braču, tog sunčanog jutra, u supetarskoj bolnici na *Luke*, odjelu rodilišta, rodio se Branimir. Drugo dijete dvoje učitelja, Tomislava i Rosande Dorotić, rođene Koljatić. On iz Dubrovnika, gospar i učitelj viših korijena, ona iz Pražnica s Brača, spojeni u metežu nakon Velikoga rata. Pod sjenom atrija trogirske katedrale i kamenim pogledom Adama i Eve s Radovanova portala, nekoliko godina ranije, procvala je ljubav. Te 1951., uoči sretnog događaja, još uvijek svježa i zanesenjačka, vodila ih je ljubav cijeli dan puta iz Blata na Korčuli preko Vele Luke u Split, točnije u splitsku bolnicu. Tamo ih, kao davno prije Josipa i Mariju, ne htjedoše primiti. Mama Rosanda ispričala mi je priču o pok. Sumatotu, posudbi 1000 dinara u zla vremena, i o Tomislavu koji se morao iz Splita odmah vratiti u Blato radi posla u školi. A ona, još djevojčurak s trbuhom *do zuba*, nastavlja na Brač. Roditeljima u Pražnica. Usput rečeno, roditelji joj baš i nisu bili presretni jer je pokopala snove oca Mihovila, *storega Miće*, o sretnoj udaji za bogatog *Amerikona*. Umjesto toga zet im je bio bivši vojnik tada poražene vojske. A to je značilo biti gromobranom za neprilike. U Pražnicama je dočekala i trudove. U toj nevolji pokazao se kondukter Z. Nije ju htio primiti u autobus. Vjerujem, jer sam ga upoznao, a bio je dobar čovjek, da se nije usudio od straha za vlastitu kožu, obitelj i egzistenciju. Bilo je i drugih razloga osim ideoloških. Cure su tih godina znale hiniti trudnoću, skrivajući i švercajući prema Splitu maslinovo ulje u mješčićima ili termoforima. Kako bilo da bilo, svojom odlučnošću riješila je stvar *teta Kota*, neudana sestra naše none, zmajski vitlajući jezikom i rigajući vatru na konduktera Z. Mamu su gotovo mjesec dana zadržali u Supetru. U tome vremenu pohodila ju je očeva sestra Marija i pokojni don Niko Miličević, posljednji svećenik *pustinje Blaca*, glagoljaš i astronom. Blaca su u ovoj povijesti posebna priča. Pokojni nono Miće, povratnik iz Južne Amerike, kupio je negdašnju blatačku gospodarsku kuću *na selu* u Pražnicama početkom prošloga stoljeća i u njoj osnovao obitelj. A Don Niko je u tim istim Blacima 1928. godine krstio moju mamu. Liječnik koji me porodio u rodilištu bio je dr. Jakšić, sumještanin, možda i rođak onog nesretnog konduktera, što dokazuje da sve ima smisla. Uz neku babicu Maricu, pri majčinu je porodu primalja bila i teta Rina B. koja je kao penzionerka opet pomogla mojoj supruzi nakon problematičnog poroda našeg sina prvenca. Mama se nakon mjesec i po dana sa mnom kao zamotuljkom vratila na posao u Blato na Korčuli. Tako sam u vremenu od 1951. do 1953. bio Blaćanin i Korčulanin a da se toga uopće ne sjećam. Ne poznajem gospodina Kirigina, ali hvala mu. Po blijedim sjećanjima i maminom kazivanju postojalo je neko pismo upućeno tom gospodinu, nakon čega su roditelji dobili namještenje u Bolu na Braču. Tako sam postao Boljanin. Bolska sjećanja žive u meni i dan danas. Dio tih za mene bajkovitih vremena vezan je uz *taracu* iznad *Vinalka* (Prve dalmatinske vinarske zadruge). Ta je terasa dijelila na dva dijela školske prostorije i nastavničke stanove u jednoj od većih zgrada u tom otočkom mjestu, a bila je kao kapetanski most u njenome centru, iznad samoga mora. Na

pravoj poziciji, s obzirom na to da je Bol doista kapetansko mjesto stoljećima duge povijesti. Škola je svojim nastavničkim intelektualnim potencijalom, uz dugovječnu bolsku dominikansku gimnaziju, u to vrijeme bila rasadnik duhovne, kulturne i društvene poslijeratne obnove. Siromašno mjesto, ali bogato optimizmom i prijateljstvom. Takvim se bar meni malom činilo. Svugdje sam bio doma. I na tada pustom i dalekom Zlatnom ratu u šumi trstike, zagonetnoj *Kući u kući*, čitaonici *Dva ferala* sa zabranjenim biljarom i čudesnim bočicama *boze*… Bio sam podjednako doma na *Studencu* (zdencu studene pitke vode na samoj obali) ili u zbornici škole, u arboretumu ili na veslarici dominikanskog samostana, u renesansnom *palocu* Vuzio s dvije tajanstvene stare gospoje ili u improviziranom teatru u zadnjoj kući prema Borku u mojoj prvoj kazališnoj *Hasanaginici*. Znao sam svaku škrapu iza Velog mosta i na Martinici, sve izvore i crkvice od istoka do zapada bolskog akvatorija. *Potoci* (kamenom obzidani kanali za oborinske vode) kao zabranjena igrališta upozoravali su solidnošću gradnje i kamenim spomen-križevima na težak život i neka opasna mjesta pitomog Bola. Hladovite borove šume Borka i Potočine, vododerine i prelijepe prirodne plaže s Hvarom u pozadini i morem koje se ljeska ispresijecano brazdama barčica i ribarskih brodica uz mandolinske serenade Luke i Pjerina, činile su sliku moje dječje Arkadije. Tko ne pamti parona Pirulu i njegovu naočitu *batanu,* zvanu „La Gata", taj egzotični prijevozнички relikt prvih turističkih lastavica; može li se zaboraviti rev tovara i kliktaj galeba za *dobro jutro* ispod visoke Vidovice s forticom od Koštila i dugim, još makijom neobraslim serpentinama uz goru, visoko… sve do neba! Bio je to raj mojeg djetinjstva. Naravno, takvim su mi se činili i ljudi. O blagdanima bi stizao paket s narančinima ubranim podno dubrovačkih zidina. Sjetio nas se nono! A stizao bi i *krtol* iz Pražnica s omendulima, suhvicama, oskorušama, višnjama u cukru, rogačima i kamilicom umotanom u rubac… Uz ostale nastavnike koji su nas mazili, bila je tu i jedna teta Vlasta s francuskim igračkama i ukrasima za božićno drvce od kojih sam zapamtio sjajnu mrežastu ribu punu šarenih nejestivih bombona s nitima za vješanje. Tu su bile i učiteljice teta Keti, teta Anka i draga teta Vera. Jedina vršnjakinja s terase bila je Lukrecija D. i njezine starije sestre. Uklapale su se u vilinski zbor oko Studenca ili pod tamarisima Benačice i Borka gdje smo skupljali šiške za potpalu vatre na ognjištu. Pamtim i „lupež", jedini električni priključak iznad žarulje u kuhinji – tu spojenog radija, oko kojeg smo se okupljali (mislim) ponedjeljkom radi slušanja *Pomorske večeri*. Kruna svega bila je porporela, svjetionik iliti *paligas* na Velome mostu, kao mitsko biće bez čijeg svjetla ne bi bilo parobrodske linije, a time ni *novitadi,* svekolikih čuda iz širokog i šarenog svijeta koja su se kolektivno dočekivala na tome pristaništu. I bilo je to dobro vrijeme. Ali nije potrajalo.

Postoje razlozi za nenadane promjene koje djeca ne smiju znati pa ih stoga ne mogu ni razumjeti. Iznenada su se, iz meni nejasnih razloga, roditelji preselili u Hrvatsko zagorje. Točnije, u Bedekovčinu. Nije bilo jednostavno i nije išlo glatko. Prave ljubavi traju s nama dok smo živi. Tako je, ponesena s juga, uz presađenu agavu i bocu mora, poživjela i ljubav prema rodnom otoku. Igrom sudbine, tek sam dvadesetak godina kasnije, kao splitski student doznao pravi razlog selidbe. I to zahvaljujući Višoj matematici II. Otac studenta kod kojeg smo spremali ispit iz matematike na brodogradnji (VPŠ), policajac iz olovnih vremena onog poraća, prijavio je vlastima nastavnika iz Bola, moga oca, kao preživjelog „reakcionara". Vlasti su u to vrijeme djelovale promptno. Očito su takve optužbe i persekucija čistile sve ostatke ratne NDH, bez obzira koje provenijencije bili. Dovoljno je bilo da si bio „na drugoj strani". Otac je, zahvaljujući svjedočenju dobrih ljudi, nakon privođenja ipak oslobođen, ali mati se tijekom postupka razboljela. Mnogi su im, u strahu za sebe, okrenuli leđa i otjerali ih u drugi kraj, u život izbjeglica. Onome *milicioneru* koji ga je tada prijavio moje prezime izmamilo je samohvalu. Falš porijeklom nisam probudio sumnju u moguću rodbinsku vezu, iako ni te 1974. još ništa nije bilo gotovo. Dapače, zahuktavala su se politička previranja, otvarale stare rane, propitkivalo rodoslovlja, nicale su nove sumnje i otpori zataškavanju poratnih zala. Ja sam se ranije u dva navrata (1956. – 1958.) kao pučkoškolac zbog mamine bolesti našao ponovno na Braču, ovaj put u Pražnicama kod

none, i nastavio gotovo tri godine živjeti pastoralu, uvjeren da su oblaci živa stvorenja koje modeliramo mislima. Kao momčiću tek izašlom iz duge košulje i zrelom za hlačice, najgorom kaznom činilo mi se obući *buštić na ligambe*, s dugim ženskim suknenim čarapama (i crtom iza), koje su mi navlačili ispod kratkih hlača radi zaštite od razderotina u skitnjama oko kamenog sela i drače u vinogradu. Da, htio sam roditeljima, ali nona bi rekla samo „A ti poj, moja" i nastavila mijesiti kruh u *kopanji*.

Priče o tome vremenu u splinu sentimenta skupio sam u knjizi priča *Izgubljeni raj* otisnutoj u zagrebačkom Grafomarku (bez CIP-a) 2023. Trebalo ih je otisnuti radi unučadi. Na neki način sebe vidim u njima, kao nekad u liku *Pustolovnog Ivice*, junaka davno izgubljenog stripa. Poput njega, a zbog pretjerane radoznalosti sklon svakojakim „eksperimentima", zaslužio sam to da su me roditelji umjesto imenom Branimir prozvali Mutimir. A to se nastavilo i u Zagorju kamo smo se preselili 1956. godine i gdje sam krenuo u prvi razred OŠ Bedekovčina, a trajalo je do 1964.

Dok su druga djeca odlazila na ljetne praznike, ja sam se sa svojom sestrom zapravo vraćao – doma. Roditelji, vođeni istim sentimentom, ranih šezdesetih kupuju „ljetni stan" u staroj bolskoj kući *Uz potok*. Tako sam dobio vrstu dječjeg utočišta koje će zauvijek u našim srcima ostati slikom ladanja iz priče. Taj nastavak djetinjstva uživali smo do zrelijih godina bez obzira na sve što je snalazilo i nas i obitelj u našim pomaknutim svjetovima. Bedekovčinu je nakon osmoljetke smijenio Zagreb. Srednja tehnička za strojare u Klaićevoj, tada na glasu po solidnosti, bit će moj odabir. Odabir radi struke koja je mojim snovima o povratku na more davala konkretnu mogućnost zaposlenja na brodu. Romantičarska lektira, a gutao sam knjige kao gladan *tić* mrvice, bila je u suprotnosti s ozbiljnom strukovnom školom. Kako su me veselili Asimov i Lemm, tako sam volio Sienkiewicza i Londona. Čitao sam Hugoa i Scotta, Šenou i Kumičića... sve što je bilo obojeno pustolovinom. Slušajući priče o Kon Tikiju maštao sam o pomorstvu kao predodređenom zvanju, možda ipak u strojarnici.

To me na kraju burne 1971. odvelo do zagrebačkog Fakulteta strojarstva i brodogradnje. Ono bedekovečko lutanje šumama i *bajerima* Zagorja zamijenio sam močvarom Bundeka i Jaruna, Medvednicom i Samoborskim gorjem. Ozbiljna nastojanja u školi i na faksu ispreplitala su se s „fermentacijom odrastanja" i pustolovnim opiranjem rastanku s djetinjstvom do 1969. kada kao svršeni maturant nalazim prvi posao u daruvarskom „Dalitu". Tu prvi put samostalno odrađujem nezaboravnu podstanarsku

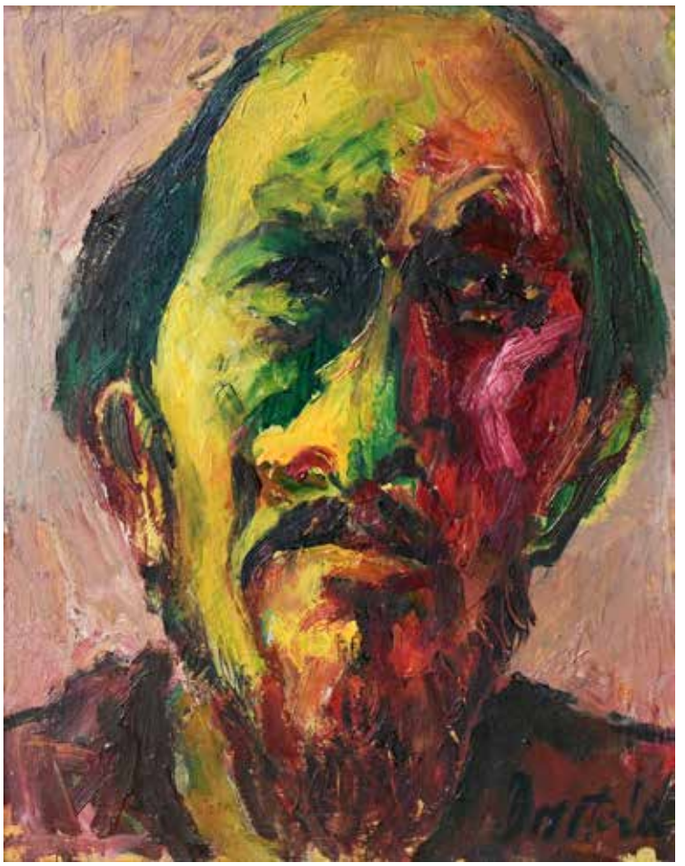

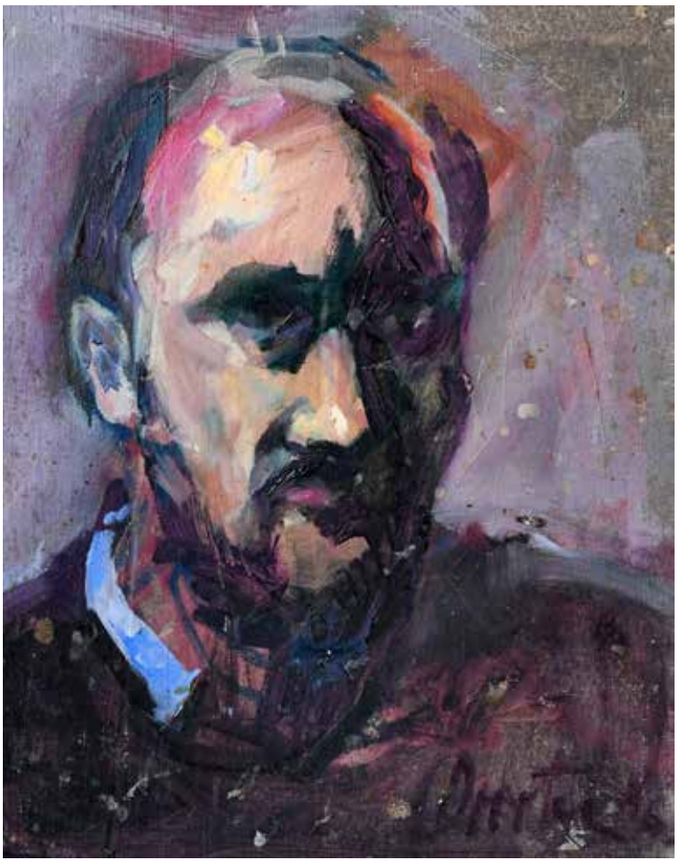
zimu. Poput Lovrakova *Vlaka u snijegu*, zameteni na putu za Zagreb čekali smo ralice da probiju snježne barijere vlaku i autobusu. Od ostatka prve plaće kupio sam bocu ruma za čajni antifriz u ledenim noćima. Kao „drugovi pripravnici", moj cimer i ja čeznutljivo smo se gledali s mladim Čehinjama i bio bi to kraj pustolovine samca da nisam iznenada dobio poziv iz Zagreb-filma. Bio je to odgovor na ranije predan portfolio s hrpom započetih stripova od kojih je onaj s pričom o tunguskom meteoru postao putovnica za novi posao i novu avanturu u Zagrebu. Zagrizao sam volontirati u proslavljenoj Zagrebačkoj školi crtanog filma. Bez plaće, zaljubljen u animirani crtež. Nije mi žao ni Daruvara ni propuštenih prilika ni „Ivanovih" kada u toplicama. Domovinski je rat i to pomeo. Sada bih rado napravio izlet u taj kraj, ali sve je manje vremena. Stažiranje u Zagreb-filmu se otegnulo, a završilo je požarom u kojemu je, uz ostalo, stradao i moj portfolio s radovima. Istekla je godina, a bez stalnog radnog mjesta i ugovora za plaću. Pretekao me jedan „svjestan drug" s kojim sam startao na tome poslu. Dana su nam ista obećanja. Taj put nisam dočekao zadovoljštinu za uloženi trud. Kad si mlad, nepravde ne bole tako jako. Bio je to čas kad sam se okrenuo brodogradnji, računajući na „široko more". Ono me sigurno čeka kao i jesenji rok 1970. Tada je uzavrelo na Sveučilištu u Zagrebu. Usred *Hrvatskog proljeća*, demonstracija državne sile, progona i slamanja studentskoga otpora, položio sam prvu godinu i napravio kiks. Za ljubav jedne djevojke iz susjedstva kojoj se žurilo s „ozbiljnim pitanjima", a ništa politički, prekinuo sam studij i na drugoj godini svojevoljno se poslao u JNA. Upoznao sam Paraćin, Ćupriju (olimpijke Vere Nikolić), Svetozarevo i vojne poligone na bugarskoj granici. Ispucao sam *duzinu* artiljerijskih projektila u zamišljene tenkovske mete. Dočekao s tugom raniji odlazak *godišnjaka* moje generacije, pa kraj Vijetnamskog rata, pa uzbune zbog prodora Bugojanske skupine. Dočekao sam i akcije čupanja repe na tamošnjim poljima, dva potresa i još toliko toga što ne staje u ovu priču. Preskačem dobra i loša iskustva. Bilo je svega i možda je bolje zaboraviti taj period artiljerca kao i sentimentalni razlog prekida studija. Vratio sam se brodogradnji, ali ovaj put na splitsku Višu pomorsku školu ili, kraće, VPŠ koju su od milja ex studenti raznih tehničkih fakulteta prevodili kao *Vaša Posljednja Šansa*. Priznali su mi ispite sa zagrebačke univerze i tu sam dogurao do najljepšeg mogućeg diplomskog. Tema zadatka bili su čamci za spašavanje. Tako je prošla 1974. godina. Iako nisam diplomirao, nisam ni besmisleno „arčio" studentsko vrijeme. S klapom kolega obišao sam sva splitska brda od Malačke do Mosora, nabio kondiciju u alpinističkoj školi pod vodstvom skromnog čovjeka i dobrog vodiča Stipe Božića u PD Mosor.

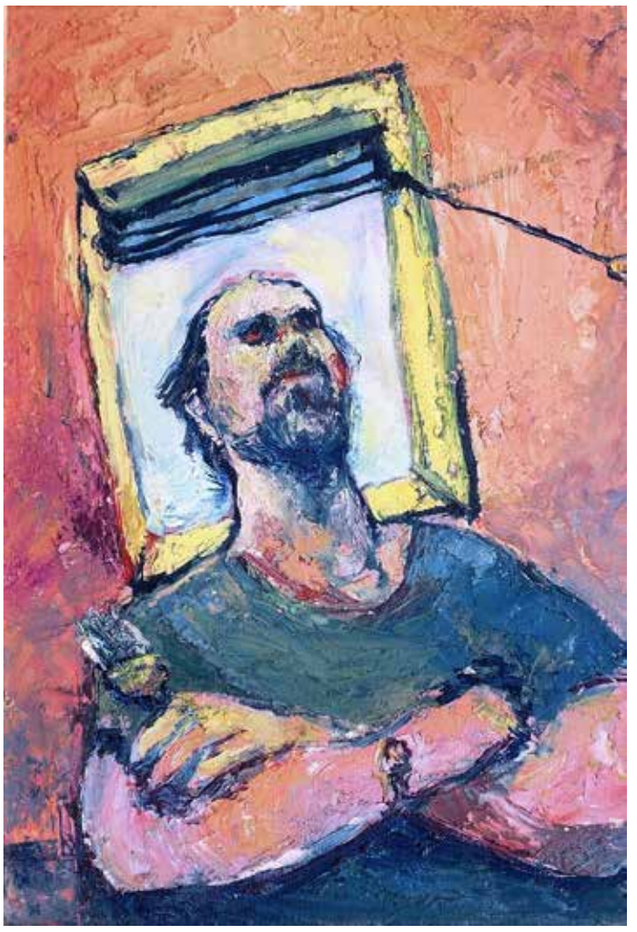
Krajem 1975. već sam bio oženjen čovjek. Ništa od diplomskog, osvajanja pustih otoka, visokih planina, dalekih kontinenata i zemalja. Ljubavi u dvadesetima žestoke su. Promišljeno nepromišljene. Sve u stilu „svijet je naš i lako ćemo!" Na odaslane molbe za ukrcaj na brodove domaćih kompanija stizale su same odbijenice. Na predane dokumente za useljenje u Australiju, Novi Zeland i Južnu Afriku... također. Tako sam kao nesvršeni i nedovršeni student, bez diplomskog, k tome friški otac, postao državni činovnik (SSS) državne inspekcijske službe *Kontrole mjera i*

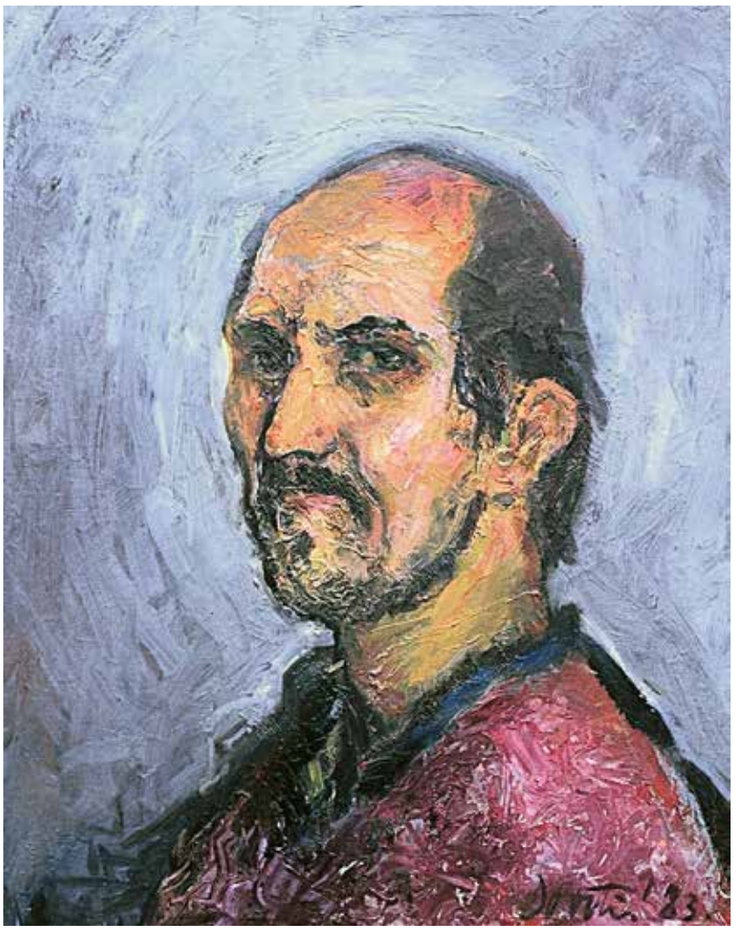

dragocjenih kovina. Polažem državni ispit. Putujem jugom Lijepe Naše, upoznajem stvaran život s ruba i okolo njega. Na tim se putovanjima trebalo polomiti u prometnoj nesreći da dođem pameti. Supruzi koja je s malim djetetom bila kod roditelja u Splitu najavljujem povratak u Zagreb na studij slikarstva. Ona, nekad i sama zagrebačka studentica, jedino pod tim uvjetom pristaje na povratak u metropolu. Trebalo se skućiti, naći posao za oboje, spremati se za prijamni na Likovnoj akademiji i pokušati nemoguće. Jedan jedini putni kofer, auto (Prinz 1000) naslijeđen od roditelja i pozitivno riješena molba za posao u projektnom birou i – eto nas u Samoboru. Roditelji su, naravno, pripomogli. Za ispite sam se spremao rišući i riskirajući batine od potencijalnih modela u čekaonicama Glavnog kolodvora. Društvo mi je činio sada pokojni Radovan Devlić, jedan od dragih prijatelja iz vremena Zagreb-filma. Drugi pokušaj prijamnog donio je razočaranje (prvi je bio 1969. nakon mature). I dalje sam radio kao projektant Hidro grupe i spremao se ustrajno crtajući „po programu" da bih konačno položio prijamni 1979. godine. Drugi je sin bio na putu, supruga zaposlena u školi, stančić u Samoboru već tijesan. Uzeo sam godinu neplaćenog odsustva kao osiguranje i konačno krenuo ostvariti onaj san probuđen čim su mi u ruku uvalili prvu olovku. O samom studiju, profesorima i kolegama ponešto sam napisao u tekstovima objavljenima u *samizdatu,* risačkoj monografiji naslova *Putorisi* (reminiscencije 1983. – 2013.) koju je tiskao Grafomark iz Zagreba 2021. (CIP Sveučilišne knjižnice u Splitu).

Početak ili rekapitulacija

(dio teksta preuzet iz monografije *Prema svjetlu*, str. 120, 121, nakladnik: Ogranak Matice hrvatske u Samoboru, CIP Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu)

1951. (petak, 13. travnja) U Supetru na Braču, Rosanda (1928. – 2018.), supruga Tomislava Dorotića (1923. – 1993.), primljena u rodilište koji dan ranije, rodila sina Branimira. Tako je nepune četiri godine starija sestra Dubravka (1947. – 2023.) dobila svoga mlađega brata.

1952. – 1953. Najranije djetinjstvo provodim u Blatu na Korčuli.

1953. – 1956. Lijepe godine provedene u Bolu na Braču.

1956. Selidba u Bedekovčinu, Hrvatsko zagorje.

1957. Upisujem prvi razred OŠ Slavko Mrkoci (*Kod Grgića*).

1957. – 1960. U više navrata duže vrijeme, gotovo pola toga perioda proveo u prvim razredima OŠ u Pražnicama na Braču kod none Jerke (Jeronime) zvane *Mome*. Neposredno nakon smrti *nonota* Mihovila 1960. u zajednicu kod none privremeno doseljava rođak Miće sa suprugom, *meštrovicom* Jelicom po kojoj pamtim *pražnišku* školu. Vrijeme u školi i škola kod kuće prate me do danas. Ali to je tako kad su ti svi (roditelji, supruga, a i sam si jedno vrijeme) prosvjetni radnici, pa ti na kraju i vlastita djeca postanu učitelji. To je doista poseban svijet.

1965. Završio osnovnu školu u Bedekovčini i postao srednjoškolac u Zagrebu.

1965. – 1969. Stekao diplomu strojarskog tehničara s kojom sam se mogao zaposliti istog trena. U tu školu doveli su me sentimenti: pustolovna romantičarska lektira i san o ukrcaju na brod i povratak moru. No, onda sam u Zagrebu otkrio nove svjetove i moj se interes okrenuo likovnosti.

1969. Nakon mature slijedi neuspio prijamni na Likovnoj akademiji, jedno malo razočaranje, ali i probuđen inat. Nakratko sam tijekom gadne zime 1969. bio šljaker u daruvarskom „Dalitu". Zimu sam preživio zahvaljujući obližnjim toplicama.

1970. Proljeće donosi promjene. Crteži i trake stripova, nekadašnja srednjoškolska priprema za nastup na Likovnoj akademiji otvorila mi je vrata Zagreb filma. Ne za stalno već kao kandidatu, pripravniku i volonteru. U to vrijeme nije bio običaj dangubiti na grbači roditelja. Dobio sam posao i u zagrebačkoj „Elci", opet kao šljaker. Tako sam, sjedeći na dvije stolice, ustajao u 4,30 ujutro, radio od 6 do 14 sati u „Elci" blizu *Kvatrića*, potom *naoružan* talijanom s parizerom jurio u Vlašku, veselio se *faziranju* do nekih 21-22 sata, žarko želeći da me prime u stalni radni odnos, no primljen je netko drugi. Nakon još jednog malog razočaranja odlučujem ujesen te 1970. upisati FSB u Zagrebu, smjer brodogradnje.

1971. Hrvatsko proljeće na Sveučilištu u Zagrebu i zanimljiva priča za elaborirati u posebnoj ediciji. Događao se Vijetnam, Woodstock, hodanje po Mjesecu i još toliko toga da je trebalo birati ljubavi i zanimanja. Dogodio se i slom na faksu, iako nikako nisam bio loš. Dva nepoložena ispita od 14 uvjeta ništa su prema ljubavnim jadima koje nisam znao razriješiti drugačije nego prekidom studija i odlaskom u ondašnju JNA.

1971. – 1972. U Ćupriji na Moravi služim JNA kao protutenkovski artiljerac, i to da bih dobio na vremenu za odgovoriti napastima zova različitih ljubavi. Trebalo se odlučiti između ozbiljne veze, Zagreb-filma, studija brodogradnje, likovne akademije i roditeljskog doma. Odlučio sam se za podstanarstvo i studij u Splitu.

1973. – 1974. Nastavak studija brodogradnje u blizini mora na Višoj pomorskoj školi.

1975. Diplomac brodogradnje na praksi u brodogradilištu „Greben" u Veloj Luci na Korčuli zaljubio se u Davorku, što traje do danas. Sretno oženjen 25. prosinca iste godine.

1976. Radno mjesto supruge Davorke određuje nam adresu stanovanja u Komiži na Visu, rodnom mjestu none s očeve strane, rođene Zamberlin. Brač mi je nekako draži, a trudnoj supruzi rodni Split. Iste godine kad se rodio sin Mislav dobivam posao u Splitu i nove prioritete.

1977. – 1978. Posao zaposlenika državne službe *Kontrole mjera i dragocjenih kovina* u ispostavi Split shvaćam kao privremeno rješenje. Uređujem bivak za prinovu u roditeljskoj kući moje supruge. Terenski posao traži odricanja zbog tek stvorene obitelji. Treba ići dalje, posve se osamostaliti, prihvaćati izazove i, ako treba, promijeniti posao. To nije lako jer posao određuje mjesto življenja.

1978. – 1979. Selidba prema Zagrebu. Kupnju stana u Samoboru pomogli su roditelji obiju strana uz pomoć kredita i malo sreće. Godine 1979. rodio se drugi sin, Domagoj. Dobivam posao u projektnom birou sa SSS, imam radno vrijeme i ne mogu birati što ću i kada raditi, a imam ambicije i mogućnost iskoristiti dobivene talente.

1979. Supruga se vratila na posao u srednjoj školi, a ja odlazim na drugi dio njenog porodiljnog i dajem otkaz na svome poslu. Položio prijamni na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i vratio se crtanju i studentskim klupama.

1980. Rodio se treći sin, Mihovil. Radeći cijelo ljeto dok se drugi kupaju, te sam godine pod krov stavio djedovinu na Braču, budući atelje u Pražnicama.

1981. Još na polovici studija nadošle su prve asistencije tehničke naravi nekim profesorima na ALU i razna honorarčenja kao svojevrsna inicijacija u zvanju.

1981. – 1986. Radni su mi oslonac braća fratri samoborskog franjevačkog samostana. U tom se vremenu u Zagrebu prvi put susrećem sa zadaćom popravka vitraja. Trebalo je akrobatski na licu mjesta pokrpati bojanim staklom veliku rozetu nad ulazom u franjevačku crkvu sv. Antuna Padovanskog na Sv. Duhu. Zaredale su asistencije u tehničkom dijelu posla prof. Vasiliju Jordanu kod izrade, transporta i montaže oltarne slike za franjevačku župnu crkvu u Šikarama kod Tuzle. Slična suradnja s prof. Jordanom veže me uz pripremu i montaže Križnog puta opet u crkvi sv. Ante na Svetom Duhu u Zagrebu. Na tom sam poslu uspio slomiti ruku, što me nije obeshrabrilo. Slijedila je asistencija ak. slikaru Josipu Botteriju Diniju kod izrade oltarnog mozaika za crkvu Školskih sestara franjevki na Splitskom Lovretu i pomoć pri izradi oltarne slike za Zadar.

Navodim ove primjere kao vlastito iskustvo snalaženja u poslu likovnjaka. Slijedila je izrada pozadinskih slika za franjevačke jaslice (2 x 10 m) uz asistenciju fra Budimiru Cvitkoviću. Nakon prvih velikih jaslica u franjevačkoj crkvi Uznesenja BDM koje su uništene, ponovljena je izrada nove slike samoborskog pejzaža s postamentom (2,5 x 10 m) sljedeće godine. Slijedile su pozadinske slike (3 x 3,5 m) za jaslice Župne crkve Sv. Anastazije, isto i za župnu crkvu u samoborskim Rudama (1,2 x 2 m), zbog čega sam dobio nadimak *Jasličar*.

Samoborski su mi franjevci u samostanskom prostoru na neko vrijeme osigurali slikarski atelje. Zahvaljujući tome izveo sam desetke slika sakralne tematike od kojih kao veće kompozicije treba spomenuti *Posljednju večeru* za blagovaonicu pavlinskog samostana u Kamenskom (uništenu u posljednjem ratu), *Sv. Josipa* za crkvu u Lučelnici – Klanjec, *Pokrštenje Hrvata* za franjevačku crkvu u Đurmancu i slike za druge franjevačke crkve i svetišta od kojih su mnoge darovane (Tabor – Samobor, Kaptol – Zagreb, Zjum – Kosovo, Trsat – Rijeka… do franjevačkog dara kardinalu Kuhariću i više slika za različite župe.

U istom ateljeu pripremljeno je, uz samostalnu, i nekoliko skupnih izložbi. Ostvareni su brojni susreti s mlađim i starijim kolegama, a sve na tragu pastoralnog djelovanja među umjetnicima po fra Budimiru Cvitkoviću u duhu suradnje i nauka svetog Franje. Preteča je to, koliko znam, likovne kolonije sakralnog predznaka, bez pretenzija. Rezultat su brojne slike do nedavno izložene u Taboru, a sada u crkvi Svetog Križa u zagrebačkom Sigetu. Tu je začeta ideja kasnije ostvarena u suradnji s lokalnim obrtnicima – osnivanje privremene radionice za izradu vitraja u Franjevačkom samostanu Sv. Križa u Sigetu po uzoru na nekadašnje botege. Povjerena mi je organizacija radnog prostora gdje su izrađeni vitraji za crkvu Sv. Križa prema skicama ak. slikara Josipa Botterija Dinija. Osobno sam radio na povećanju skica u kartone svih nacrta u Franjevačkoj gimnaziji u Samoboru, tada izvan funkcije. Radionica je nastavila s radom i onda kad sam se našao u odori hrvatskog vojnika odnosno u Zboru narodne garde. Okolnosti su bile takve da je cijela ova likovna pustolovina djelo entuzijazma suvremenoga svetog Franje u liku gvardijana fra Ilije Vrdoljaka i subraće uz mnoge volontere. Susrete s fra Bonaventurom Dudom, Josipom Turčinovićem, fra Mirkom Mataušićem i mnogima koje je nepravda izostaviti, trajno ću pamtiti. Bez vrijednih ljudi zasigurno bi se u ratnim okolnostima teško dovršio veliki Botterijev vitraj u Sigetu. Sudjelovali su mnogi, od onih najmanjih s udovičkim novčićem do onih koji nose „brda" tereta službe i borbe s nedaćama raznih vrsta. Nebrojenim je ljudima dobre volje dano da kroz vjeru žive i pomažu jedni drugima. Odatle moć u nemoći i čuda po vjeri u Gospodina. Ambicija je rođena za vrijeme jednog razgovora s pok. Josipom Turčinovićem, prvim čovjekom KS-a, kada mi je rekao: „Sami se morate pobrinuti da se vaša djela, ako su iskaz vjere, nađu pred očima kršćanske i one druge publike. Tako se brani svjetonazor. Ne čekajte da vam to urede institucije." Ideja je 2008. ostvarena kao izložbeni prostor slika suvremene sakralne tematike, likovna galerija *Zvonik sv. Josipa* na zagrebačkoj Trešnjevci. U realizacijama tih pokušaja nikada nismo sami. Uvijek se u pravom trenutku nađe neki Šimun Cirenac.

1982. Rodio se četvrti sin, Jeronim. Ode moja „majstorica" i san o nastavku školovanja, specijalki kod prof. Ivančića ili Reisera. Tu ambiciju nisam nikome ni spomenuo. Trebalo je misliti na proširenje stančića u Samoboru.

1983. Diplomirao na zagrebačkoj ALU slikarstvo u klasi prof. Vasilija Jordana. Zaposlio se kao odgajatelj i animator kulture u Đačkom domu *Davorin Trinajstić* u Zagrebu. Predavao po domovima Povijest svjetske umjetnosti kao honorarac, uz dijapozitive s Akademije likovnih umjetnosti. Skupne izložbe: Zagreb – knjižnica Vladimir Nazor;

Samobor – Fotokemika (crteži Biočić, Dorotić, Radić). Te godine primljen sam u HDLU (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika).

Tu negdje započinje integralni kronološki radni CV, objavljen u monografiji *Prema svjetlu* (nakladnik: Ogranak Matice hrvatske u Samoboru, 2021., priredili prof. Stanko Špoljarić i ak. slikar Danijel Žabčić). Kao uvodni dio sadašnje priče, iz tog „integrala" prenosim samo *Početak* od 1951. do diplome na ALU u Zagrebu 1983.

Kontekst vremena od smrti Josipa Broza Tita 1980. i najavljene promjene političkog sustava vodile su u zaoštravanje ideoloških razlika. S jedne strane sve jača želja za osamostaljenjem države Hrvatske, a s druge osporavanja i prijetnje koje su se na kraju izrodile u do tada nezamislivo – Domovinski rat. Hrvatska je napadnuta jugo-vojskom i pobunjenim Srbima. Rat koji je uslijedio uključio je u obranu sve žive domoljubne Hrvate. Tako su se i umjetnici našli na frontu. Na jednoj i na drugoj strani. Među kolegama ZNG-a našao sam se i – ja.

U početku sam bio na obuci među Samoborcima, potom u satniji Hrvatskih umjetnika (pri IPD-u). Čavrk, Meglić, Radić, Jelavić, Adamović, Šercar i mnogi drugi, uz glumce i glumice „Ad hoc cabaret teatra". Potočnjak, Perica Martinović, Crnobrnja Gumbek, Mujičić, Brešan mlađi... Sve opisano (između ostalih dokumentarnih radova) i u knjizi nakladnika AGM-a iz Zagreba (1995.) daje uvid u ratna zbivanja i doprinos umjetnika tom vremenu ponosa i slave. Od lijepih iskustava sjetim se cura zagrebačke MEGE i njihovih paketa poslanih na prvu (i drugu) crtu pokupskog bojišta. Uz slatkiše, svaki je paketić sadržavao i „ljubavno pisamce", nježnost i molitvu iskazane srcem neznancu koji ti je u ratu kao najbliži rod. Na nas branitelje imalo je učinak kao i Thompsonove *Čavoglave*. Neponovljivo. Nakon rata poznanstva skovana u ratu prerastaju u prijateljstva koja su iznjedrila nove akcije i suradnju na podizanju morala i pomoći nastradalim krajevima i ljudima. U tim akcijama darovano je na stotine slika aukcijama za postradale, a suradnja se protegla i izvan granica Hrvatske u prostore

iza nekad *željezne zavjese*. Svugdje gdje ima Hrvata i prijatelja. To kao zasebno poglavlje izostavljam u ovom pregledu. Spominjem kao primjer ostvarenje Gradske galerije u zgradi bivše gimnazije u Hrvatskoj Kostajnici, ponajviše zaslugom kolege i suborca Davorina Radića i njegova gradonačelnika. Zametak fundusa činile su upravo darovane umjetnine zagrebačke izložbe naslova *Umjetnici na frontu*, a sama akcija prerasla je u tradiciju višegodišnje likovne kolonije, druženja uz pojedinačne i skupne izložbe i promocije okupljene oko grupe *Kontra*.

Pod vodstvom prijatelja Tahira Mujićića brojnim smo gostovanjima „osvojili" izložbeni prostor Hrvatskog narodnog kazališta u mađarskom Pečuhu. Poslije smrzavanja i oskudice u vojničkoj odori ovo su bile slike raja. Bože, divote! Pince, Pince, Pince, Villany oporto i Bela Hamvas u srcu uz slike u galeriji HNK. Sve nekako kao povratak u sretne šezdesete. Ništa daleko, ništa preskupo, blizu Sigeta Zrinjskog, u centru grada pored nekad džamije, a sada crkve sv. Antuna i Janosa Hunyadija i katedralu, rad pečujskih kamenara iz Dioklecijanove radionice martira, guštajući u podrumima guščje paštete s čudesnim knedličkima i slasticama uz glazbu cigana. Pa Csontvary, Vasarely, Zsolnay, Prica... skoro kao doma, katanci i plakati, na balkonu Ferenc Liszt. Ma još bolje. Nasred glavnog trga smokva puna plodova. Za ne povjerovati. Onda lutkari iz Osijeka u Teatru i vječni Don Quijote. Svi kao obitelj i kao doma. Zavolio sam taj Pečuh tako da bih ga volio opet obići s Šercarom, Tahirom, Rajčevićem, Rocom, Junakovićem i ostalima. Iako znam da ne bi bilo isto.

Zahvaljujući pečujskim skitnjama dogodio se *Hrvatski križni put*, niz triptiha predviđen za umnožavanje zahvaljujući Milanu Rajčeviću Roju, projekt u kojemu je već realiziran niz R. Labaša, Šercara i drugih, nazvan *Svete dveri Hrvatske*. Na meni se prelomilo (po običaju), ali se rad izložio u šibenskoj galeriji Sveti Krševan zahvaljujući Tahiru i Roci, o čemu je pisao likovni kritičar pok. Vlado Bužančić (1998.). Kasnije sam s Rojem realizirao grafičku mapu s reprodukcijama dijela vitraja u Župi sv. Josipa, u nastavku i više izdanja grafika za darodavce vitraja u Osijeku (Župa Sv. Obitelji) i zagrebačku Župu sv. Anđela. Tahir je *kumovao* pripremi ilustrirane knjige *Čarolija mora* Križe Katinića, nakladnika AGM-a iz Zagreba.

Poslijeratne godine donose optimizam, jedra su nam puna pozitive. U deset sljedećih godina, usprkos prometnoj nesreći, dovršeno je toliko uspješnih radova da bi mogli ispuniti nekoliko života. Kronološki je i linearno manje-više sve popisano u već spomenutoj monografiji *Prema svjetlu* iz 2020. godine. Jednostavno je teško pobrojiti slike, ilustrirane knjige, izložbe, studijska putovanja (SAD, Kanada, Njemačka...), organizirane skupne poduhvate (primjer spašavanja samoborskog Križnog puta i Kalvarije na Anindolu), Milenijske izložbe POU-Samobor, Trijenale hrvatskog

autoportreta, likovne kolonije širom domovine, uz ilustriranje časopisa i knjiga od kojih su neke rezultat višegodišnjeg truda (*Fun with Words*), suradnju sa ŠK i KS – Zagreb te CFU – Pittsburgh, likovne samostalne i skupne izložbe, produkcije vlastitih izdanja (male monografije međugorskih vitraja, slično izdanje s vitrajima crkve sv. Josipa na Trešnjevci, zbirke pjesama, promocije (npr. Blaca na Braču *U pustinji jubavi* T. Dorotića, 2009., nakladnik MH iz Splita). Bibliografski popis objavljen je u monografiji *Putorisi – reminiscencije* 1983. – 2013. (vlastita naklada 2020.). Uz to sam kao autor izveo mnoge vitraje u hrvatskim crkvama. Uz svako događanje ili putovanje kao zasebnu pustolovinu vezana su imena ljudi, suradnika. Teško ih je bez širenja priče nabrojiti, a nepravedno izostaviti. Jedan takav primjer je dugogodišnja suradnja s Rudina Artom obitelji Dulčić iz Rudine poviše Starog Grada na Hvaru. Ta multikulturna manifestacija traje jedan dan, a svaki put broji gotovo pedesetak sudionika. Literarno-likovno-glazbena događanja uz domaćine uključuju i strance poput Čeha, Austrijanaca i drugih koji su ovdje kao doma. Zamislite koncert ozbiljne glazbe, praizvedbu kompozitorice Čehinje, a profesorice u Madridu. Za tu svrhu i nastup sina Domagoja donesen je u selo i koncertni klavir, a sve je od milja nazvano *Prvom rudinskom operom*. To me natjeralo da za drugu priliku napišem „libreto" koji čeka bolja vremena. Uistinu se radi o pustolovinama koje same prilike režiraju s dobrovoljnim suradnicima. S profesionalcima i naturščicima kojima je jedina plaća sudjelovanje u tim *hepeninzima*. Po neke se koji put letjelo cesnom s travnatog starogradskog aerodroma! U to vrijeme stizao sam sve i bilo me je svugdje. Na moru i u zraku, po brdima, na prašnjavom makadamu, u autobusu i vlaku, ponajviše na cestama, no baza je ipak bio Samobor (nakon 1995. Bregana). Klet u samoborskom gorju, blizu izvora na Cerini, a kupljena za honorar od oltarne slike rađene za Windsor u Kanadi, bila je art generaciji i prijateljima „utočište grešnika". Mjesto slavlja i opijela, utjehe i odmora. Kupljena od nekadašnjeg sudca Mirta, s posve zdravom poviješću, često je sličila na rođendanske veselice Bilba Bagginsa. U šumi punoj kestenovih stabala i plodova, pitome divljači, ptica pjevica i čiste atmosfere, odmaralo se dušu, često iznad oceana magle, uz šumor potočne vode kao uspavanke i miris otkosa ispod stare lipe, u oazi mira do povratka u nemir. I to ode u nepovrat, ali ostaju uspomene na druženja i mnoge sretne trenutke. Generacija naših potomaka, vjerujem, ima iste potrebe za mirom. Stišću ih ova (ne)vremena kao i nas, samo nama je bilo moguće ukrasti koji čas s prijateljima, dok za njih nisam siguran. Druga su vremena, drugačije obaveze.

Imao sam razlog za opisati 37 i više godina podizanja obitelji, javnog djelovanja i rada u Samoboru, ugurati sve u jedan tekst. Nedavno napisan i pripravljen za objavljivanje u Samoborskom zborniku (Ogranak MH u Samoboru

Izložba ak. kipara Darija Pavljaševića 80-ih, negdje u Lučkom kod Zagreba. Darija Samoborci ne pamte, a sudjelovao je u izradi skulptura hvaljenih božićnih jaslica u Franjevačkoj crkvi koje se svake godine obnavljaju iako Darija odavno nema (sramota je da nemam više podataka o kolegi svoje generacije. S lijeva na desno kipari Ozren Feler, Petar Ujević, Nelka Čular, Dario Pavljašević i Branimir Dorotić)

2025.) daje širi osvrt na epizodu života i rada u Samoboru i Bregani u koju smo preselili 1995. Povod mu je nenadana smrt gospođe Ivanke Brekalo, dobrog duha Samoborskog muzeja (do umirovljenja). Kao sjajna poznavateljica povijesti Grada i njegovih žitelja bila mi je dragocjen prijatelj. Nekrolozi su često povod za osvrt unatrag, protiv vlastite lakoće zaboravljanja onoga što u nekom trenutku nije od prioriteta, a čini amalgam i poveznicu svega sa svačim u životu kao pletivo sudbine. Jedna od poveznica, ali i prekretnica naših sudbina, bio je Domovinski rat. Značio je mirenje sa stvarnim gubitcima i pojedinca i zajednice, spoznaju da su ratovi, i svi naši životni „ratovi", trajni. Konstanta života u vremenu. U njima se ljubi i stradava, nada se i vjeruje u bolje. Kao i u svakom ratu, bitno je ne biti sam i imati dobre razloge za ispravan odabir. I preživjeti. U osvrtu koji se tiče tih skoro četrdeset godina života u Samoboru i sa Samoborcima, ma koliko sam se trudio u nekom slijedu događaja povezati svoj život s ljudima oko sebe, ne zaboraviti meni važne pojedince, čini se da sam precijenio svoje mogućnosti. Spomenutih i propuštenih detalja, pa i ponavljanja, ima previše i nije ih moguće staviti u red, popisati, klasificirati, oživjeti, osim ako nisi daroviti pisac memoarske proze. Lakše je to pretočiti makar u amatersku poeziju. Pisao sam je s nadnevcima kao neku vrstu dnevnika. I brojna ponavljanja određenih podataka u ovim tekstovima dio su nastojanja da se osvijetli zakutke memorije, poveže s prošlim u borbi protiv zaborava. Nešto kao kad slikamo isti motiv više puta u različitim prigodama. Pritom se uvijek pronađe neki novi detalj, izgubljeni kamenčić mozaika.

Punih dvadeset godina

Moj prekrasni Samobore,
put mi se s tvojim križa –
tu mi glava, tu mi hiža.
Vezani i zapetljani
mi idemo istim putom,
istim krugom, istom mukom.
Oj, majstore Samobore,
zastajkujem.
Oštarija bit će prva –
ja ulazim,
a izlazi fakin ko da je od drva.
Preko puta postaja druga –
fiškali veselo izlaze iz suda.
Sve štima ko vura:
škole, muzeji, kultura –
bit će to postaja treća
jer je potražnja magaraca sve veća.
Posao, sajmište, svakodnevnica...,
recimo postaja četvrta – potraja.
Dobar je tko stigne do kraja.
Boleštine, ambulanta – postaja peta,
zaobiđite je za ime svijeta.
Postaja šesta i česta:
šume, njive, gorice, kleti,
samoborsko ravno polje -
okreni tamo gdje ti je bolje.
Postaja sedma: kloštar, kapela i Sv. Ana –
od zipke do groba gvirc i salama.
Postaja osma – starost je grozna.
Postelja, kleveta – postaja deveta.
Postaja deseta – iza plota na me režu pseta.
Drugi put postaja prva –
još jedan gospon ko da je od drva
izlazi iz rupe gdje i loši cajti mogu dobri biti,
ako nisi sam i ako znaš piti.
Sirene trube veselje – postaja jedanaesta.
Na programu je ženidbena fiesta.
I opet postaja šesta – djeca su pojava česta.
Postaja dvanaesta, a sve je manje mjesta.
Postaja trinaesta: kolodvor, Samoborček, bus...
Politika je gnjus!
Četrnaesta postaja –
volite li sanduk od drva ili rostfraja?
Više-manje,
gore-dolje,
nema kraja.
Idu redom te postaje.
Oj, doktore Samobore,
petnaesta, šesnaesta
i trideset prva –
iz birtije izlaze fakini ko da su od drva.
Postaja ima koliko kome dopadne zima;
postaja ima, netko reče,
koliko Gradnom vode proteče.
Svakome životu, radosti i tuge
bez vaganja i mjere
i na kraju kvaka –
u glavi je Samobora jedna Sraka!
Oj, majstore Samobore,
tako star, a još bez bore,
otkrij meni dotepencu,
pokaži mi svoje fore,
ja ću tebi moje more.

Posvećeno *Rudarskoj greblici* mjeseca studenog 1998.

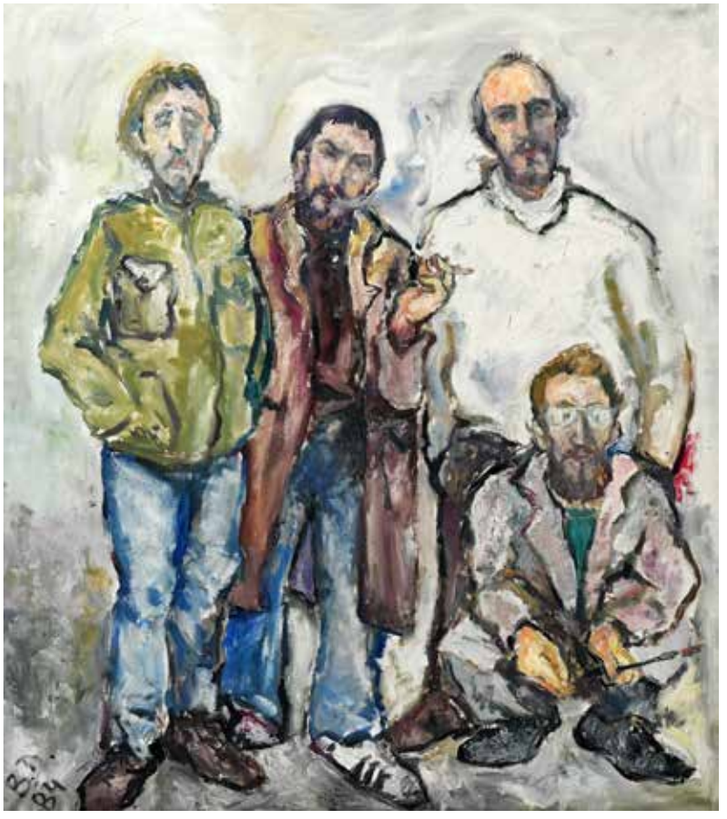

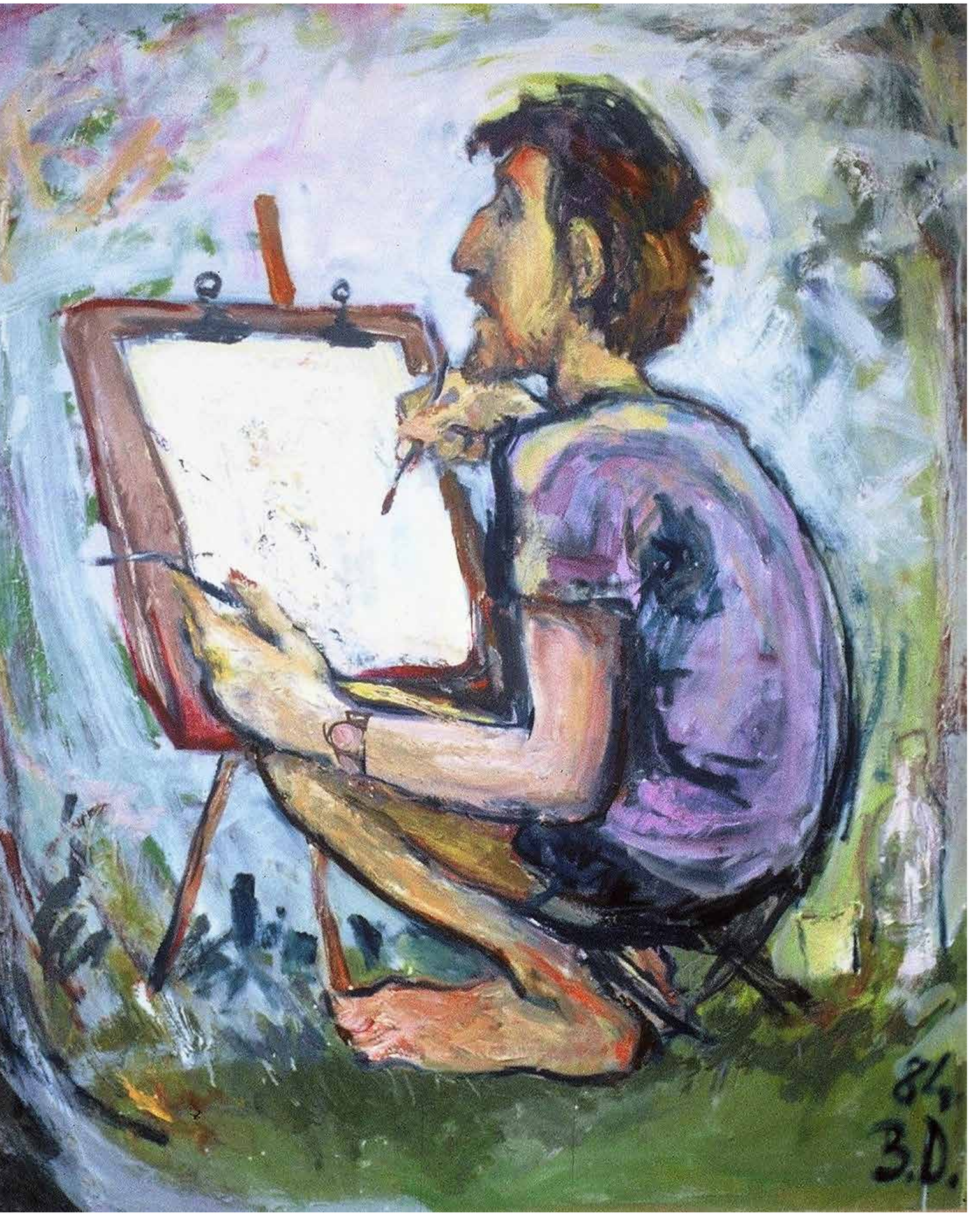

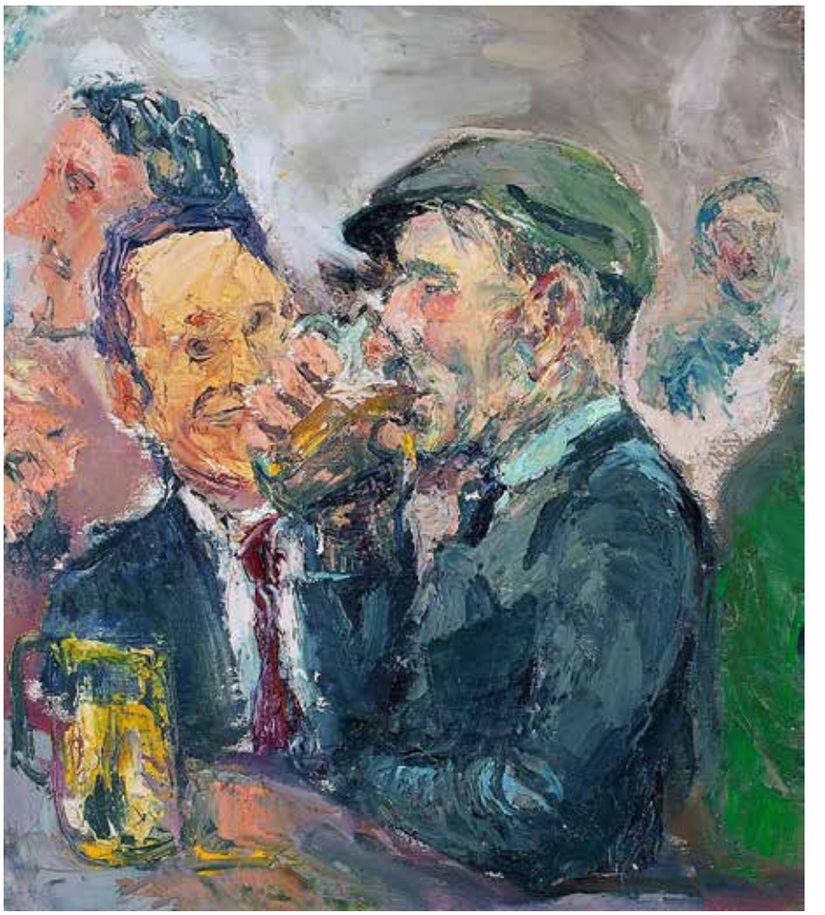

84
3.D.

Samobor i ja

Moja samoborska priča započela je daleko prije samog doseljenja u ovaj grad. Već smo otprije ladanjski prijateljevali. Maturalac, smotre oldtimera, kupalište Šmidhen, planinarska izletišta… Postojale su i neke rodbinske veze uz bliske ljude sa studija ili posla, a po sentimentima roditelja navezanost i na stariju generaciju. Svjesno ubacujem u ovu priču imena i prezimena ljudi s kojima smo kao obitelj rasli, surađivali, gradili zajedništvo, nadajući se da nikoga time neću povrijediti. Tako je i s onima koje ću nabrajanjem nenamjerno preskočiti jer ako bih želio biti dokumentaristički temeljit, bila bi to građa za roman bez kraja.

U Samobor smo supruga i ja sa sinom Mislavom doselili iz Splita krajem 70-ih. Ja zbog studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, ona zbog posla. Tu su nam se rodila još trojica sinova. Kako već rekoh, nakon brodogradnje na FSB-u upisao sam 1978. studij slikarstva na ALU u Zagrebu i gurao ga do 1983. Samoborski stančić kupljen 1982. od učiteljice gđe Repnjak mijenjamo za malo veće potkrovlje od (opet učiteljske) obitelji Šaban. Prva samostalna izložba u samoborskom POU održana je 1984. Pedagoškim radom u đačkom domu na zagrebačkom Mažurancu od 1983. do 1986. osiguravam obiteljsku egzistenciju. Tada radim na više mjesta u Zagrebu: kao odgajatelj u đačkom domu i voditelj programa slobodnih aktivnosti na razini zajednice đačkih domova; ponekad kao honorarni predavač Radničkog sveučilišta *Moša Pijade* po ostalim zagrebačkim đačkim domovima; zatim kao ilustrator udžbenika za nakladnike Školsku knjigu (urednice Anuške Nakić i drugih) te isto tako u periodici Kršćanske sadašnjosti (za fra Mirka Mataušića i druge). U Samoboru sam zahvaljujući fratrima osigurao privremeni atelje gdje 1986. pripremam drugu samostalnu izložbu, sve u nastojanju da preko ZUH-a (Zajednica umjetnika Hrvatske) osiguram status samostalnog umjetnika, što sam na kraju i ostvario. Postao sam svoj gospodar 1986. U to vrijeme radim na velikom dvojezičnom slikovnom rječniku za Školsku knjigu, pripremam osnivanje radionice za izradu vitraja u Sigetu (u crkvi Sv. Križa), izvodim skice i studije za izradu vitraja u Međugorju itd. Skučen prostor u stanu sili me na razmišljanje o zaduživanju radi kupnje ateljea u Južnom naselju. Slijedi debakl s ugovorom Industrogradnje za lokal s hipotekom neriješenog vlasničkog statusa, od čega sam se jedva oporavio. Taj prostor, koliko znam, ni nakon toliko godina nije prodan. Naučio sam da više treba vjerovati vlastitoj intuiciji nego institucijama. Slijedi borba s egzistencijalnim problemima, dječjim bolestima, vrtićima, putovanjem, poslom i svime što život donosi a nije nešto posebno. Ukorijeniti se i biti koristan sebi, obitelji, društvu pa preživjeti godinu za godinom i nije moguće bez dobrih ljudi u blizini. Biti samostalan znači biti odgovoran pa u iskrenju ambicija biti realan. Ovdje je to značilo ući u svijet primijenjene umjetnosti i biti zadovoljan mogućim, ali uvijek težiti iskoraku prema višem i boljem.

Moja suradnja kao likovnjaka sa Samoborcima počinje još u vrijeme studija. Podrška se očitovala u prijateljstvu ostvarenom kroz zajedničko djelovanje. S ponosom mogu reći da nisam bio ni sam ni usamljen, a koliko mi sjećanje dopušta spominjem se ljudi čija su otvorena vrata srca doprinijela tome da sam se u Samoboru osjećao baš doma. Ako bacite kamen u vodu, uzburka se šireći val u koncentričnim kružnicama. Tako jedno spomenuto ime pokrene asocijacije i sjećanja na brojne susrete koje je u ovakvom tekstu moguće tek površno spomenuti. Poput dužnika u *Očenašu*. Da ih se ne zaboravi.

Jedna od prvih u tom nizu suradnika i prijatelja bila je gospođa Đurđa Vuković, organizatorica prve izložbe studentskih radova (1982.) u prostoru tadašnje *Fotokemike*. To prijateljstvo traje i danas, obogaćeno mnogim zajedničkim znancima kojima je na srcu isti grad i njegovo dobro. Oni su uzrok i nekim studijskim putovanjima, npr. u Laguna Beach – SAD 1989. zahvaljujući *teti* Dragici Vrbenski. Ona je posebna priča ispričana dijelom u biografiji gđe Marije Hrvoj u izdanju Ogranka MH Samobor 2022. Osobna iskustva takve su naravi da bi napunila roman o domovini ovdje i domovini u tuđini – gdje je veličina posebno ove sitne ženice iz samoborskoga kraja, rođene prije 120 godina, prerasla mjeru naše sitnosti i legendarnog jala, pokazujući svijetu koliko smo doista veliki – po marljivosti, po čovjekoljublju i po domoljublju *(Gdo bi ju i kak mogel pozabiti!)*. Kratko mogu spomenuti njezin doprinos hrvatsko-američkom (tj. samoborsko-američkom) društvu prijatelja i moj višegodišnji rad na ilustracijama i tekstovima za dječji *Junior Magazine* Hrvatske bratske zajednice iz Pittsburgha.

Đurđina susjeda (jer susjedi su važni), gospođa Ljerka Simčić, jednom me zgodom (2006./2007.) uvela u društvo likovnih entuzijasta svih uzrasta (kao voditelja slikara autodidakta), a na obostrano zadovoljstvo i s dobrim rezultatima. Iz toga kruga susjeda neke lijepe susrete dugo pamtim, kao onaj s gospođom Irenom Vrkljan. Drugi su trajali srdačno od prvog časa do kraja puta jednog od aktera. Primjer je iskreno prijateljstvo s prof. Branimirom Polićem (spomenut ću ga i kasnije).

Među inima na početku se tu našla dugogodišnja voditeljica Matice hrvatske u Samoboru, Ranka Novosel, čije je knjige trebalo opremiti ilustracijama ili ponekad riješiti naslovnu stranicu kojeg izdanja. To prijateljstvo s Rankom i Maticom nije nikad raskinuto. *Futrano* je prosvjetiteljskim korijenima i sklonosti pisanju poezije.

Vrata franjevačkog samostana od najranijih početaka 80-ih otvorio mi je fra Budimir Cvitković u vrijeme gvardijana fra Egidija Bibera. Isprva polako, a onda mi je kao prvi radni prostor otvorena jedna *ćelija* u *kloštru*. Značila je odabir i usmjerenje u pozivu. Još uvijek tu stoje moje prve božićne jaslice (1985.), a ovdje su nastale i oltarne slike poput one koja je sada u Windsoru (Ontario, Kanada, 1990.) i u maloj Lučelnici nedaleko Klanjca (1985.), a sve naslikano u našem samostanu. Da ne nabrajam sve prijatelje fratre s kojima sam godinama surađivao, spomenut ću vezano uz Samobor fra Vatroslava Frkina čiji sam lijepi broj knjiga i knjižica opremio ilustracijama, zatim fra Mirka Mataušića, također iz ovog kraja, uz kojeg me veže pet godina ilustriranja Pastoralnog listića, što me uvelo u prostor izdanja Kršćanske sadašnjosti, ali i u fra Mirkov veliki poduhvat oko osnivanja Katoličkoga radija. Postupno uključivanje u širi krug franjevačke zajednice, osobito Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, rezultiralo je mnogim pa i životnim projektima, kruna kojih je već spomenuta autorska monografija *Prema svjetlu* (izdanje Ogranka MH u Samoboru 2021.). Samoborski samostan bio je pravo susretište vrijednih i zanimljivih ljudi. Tu sam upoznao pisca g. Ivana Aralicu dok je iz samostanske arhive skupljao građu za svoje romane. S *barba* Berićem uz fra Budimira i pomoć kolega nastaju jaslice u franjevačkoj i u župnoj crkvi, pa u Rudama itd. U to vrijeme u samostanu glazbeno djeluje fra Sebastijan Golenić. Upoznaje me s Vladimirom Ruždjakom koji svojim glasom veliča blagdanska slavlja. Tu je i fra Fakundo, dragi učitelj i mojoj djeci, pa fra Mamerto, čudo od vrtlara (suđen kad i Bl. Alojzije Stepinac). Tu upoznajem fra Iliju Vrdoljaka iz zagrebačke crkve Sv. Križa u Sigetu (moje četiri godine rada na izradi vitraja), fra Emanuela Hoška, fra Benka (moj prvi Križni put slikan za Trsat), fra Antuna Hajmilera (vitraji za Hrvatsku Kostajnicu), fra Vladu Mustača (vitraji za Karlovac), fra Miroslava Hlevnjaka i druge. Nabrajam one s kojima sam surađivao i ostavio vidljiv trag toga djela. Samobor me prijateljstvom vezao s vlč. Milom Vranešićem, vič. Pavelom Kunštekom iz Martina pod Okićem gdje sam izradio vitraje župne crkve 2005. itd. Knjižnica i studentske veze spojile su me s obitelji Tenk, Bedeničić, Zorman, Berečki, Šoić, gđom. Razum (ilustracije udžbenika za vjeronauk 2004., izdanje BK)... Fra Budimir u to vrijeme vodi pastoral za kolege umjetnike. Organiziramo veliku izložbu mlađih slikara, diplomanata ALU 1982. u fratarskoj zgradi gimnazije (sada Taboru).

Tu vezu s franjevcima iz Samobora posebnom je posljednjih 30-ak godina činilo prijateljstvo s iznimnim čovjekom fra Nikolom Vukojom. Svojim je životom i radom sve to vrijeme obuhvatio cijeli Samobor pa je neizbježno da smo surađivali. Zahvalnost mnogih potvrđena je nedavno objavljenom knjigom u izdanju Ogranka Matice hrvatske u Samoboru, zapisima i svjedočenjem mnogih župljana, u čemu sam također sudjelovao (2023.). Dugogodišnja povezanost sa samoborskim fratrima bitan je dio moje radne i vjerničke uvezanosti sa Samoborom i Samoborcima. Ni jedno se djelo ne stvara bez sudjelovanja bliske zajednice. To i jest recept zajedničkog rasta koji nije moguć bez uzajamnog povjerenja. Zahvaljujući fra Zvjezdanu Liniću ostadoše 1998. moji vitraji u Taboru. Fra Bonaventura Duda prijateljski je, uz mnoge uvodnike za *Pastoralni listić* koji sam ilustrirao, napisao predgovor maloj monografiji o vitrajima u Međugorju. Zajednička druženja kroz rad povezuju mnoge. Moram spomenuti prijatelje Gordana Črpića i Ratimira Grgata, dugogodišnje suputnike. Bez njihovog bi prijateljstva, vjerujem, teško bilo djelovati u zajednici, na čijem je tkanju toliko hodočasnički radio fra Nikola Vukoja. Otkupom moga rada, Križnoga puta duže vrijeme izloženog u kući susreta Tabor, pokazao je da se brine i za mene i za svoju rodnu Ramu. Na sličan način pomagao je mnogima, motivirajući ih da se povežu, uzajamno pomažu i brinu jedni za druge. I ne samo na simboličkoj razini zajedničkih slavlja.

Velečasni, župnik Horvat bio je u svoje vrijeme dio istog nastojanja da grad učini zajednicom bliskih ljudi. U njegovo vrijeme (1988.) tiska se *Sakralno povijesni vodič župe* s nešto mojih ilustracija.

Uz izradu božićnih jaslica teče priprema obnove Kalvarije i Križnog puta iz 1933. godine, čiji smo inicijatori ranih 80-ih bili Josip Prudeus i ja. Ovu inicijativu realizirao je godinama kasnije (2008.) kolega akademski kipar Petar Ujević uz svesrdnu pomoć tadašnjeg gradonačelnika Antuna Dubravka Filipca. Po davnim vezama, bliskost s časnim sestrama u Gajevoj rezultira 1994. jednim od mojih ranih vitraja u njihovoj kapeli. Nekoć je moja bračka teta, ujedno i časna sestra Maristela Goić, bila vrlo napredna *oberica* reda Sestara Služavki Maloga Isusa. Ona je moj najraniji kontakt sa Samoborom 50-ih godina prošlog stoljeća (kad su moji prosvjetari tek krišom smjeli u crkvu).

Veza s ljudima koji su kao kulturni pregaoci grada poslom ili naravi stvarali mogućnost suradnje s umjetnicima i tako povezanih sudbina dali doprinos kontinuitetu slike Samobora kao grada kulture, dio je ove moje priče. Za spomenuti je Mladena Bertošu i njegovu suprugu Srebrenku (od njih sam otkupio svoj prvi slikarski štafelaj) čijom je zaslugom održana moja prva izložba u Pučkom otvorenom učilištu Samobor, zatim Miroslava Burića (pamtim amaterski teatar, pjesme, antikvarijat…) i njegovu suprugu Vesnu, kasnije voditeljicu POU. U toj sinergiji kulturnjaka pjesnici imaju posebno mjesto. Dovoljno je reći – prijatelji. Jože Prudeus, Darko Plažanin, Milan Žegarec Peharnik, Marinko Španović i oni kasnije, cijela družina vezana uz pjesničke susrete *Pri svetem Mihalu*. Slično je i osebujno društvo glazbenika koji su također suradnjom na različite načine obilježili ovo zajedničko samoborsko putovanje. Posebno mjesto zauzimaju prof. Niko Marušić i supruga mu Emina (za čijeg je mandata osnovna glazbena škola i škola moje djece, narasla u srednju), violinist proslavljenih Zagrebačkih solista prof. Vladimir Zlatko Sverak (Braco), Miroslav Živković (dipl. bariton), prof. Marin Rimac, glazbeni voditelj zbora i orkestra franjevačke zajednice, i svi ostali glazbeni prijatelji moje djece (uglavnom školovani glazbenici) koje jednostavno nije moguće sve nabrojiti.

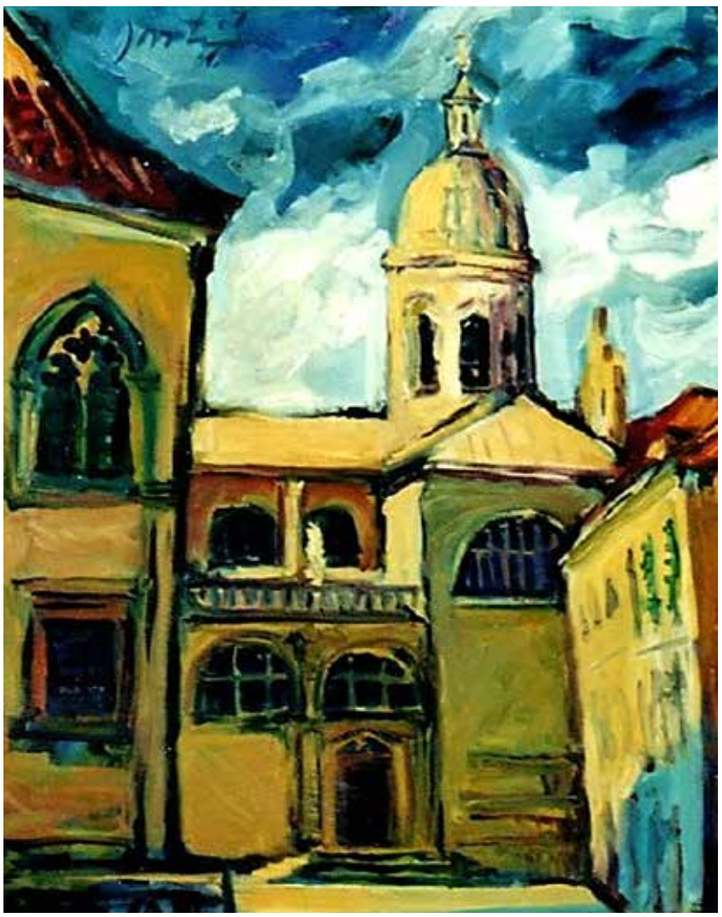
Samoborsko Pučko otvoreno učilište 90-ih su vodile gđa. Itana Bukovac i pred kraj gđa. Vesna Burić. Zajedničkim entuzijazmom dopuštaju nam da se mimo plana POU realizira ideja o jednodnevnim likovnim izložbama koje bi se zvale *milenijske*, po uzoru na neka naša pariška iskustva. Na ovaj bi se način, otvaranjem i zatvaranjem autorskih izložbi istoga dana, obilježavali vikendi do dolaska 2000. godine. Što se odradi srcem, dugo se pamti. U tome su uz moju malenkost sudjelovali i kolege Zlatan Kovač, Zlatko Modrić i drugi. Pamtim i publiku pristiglu bez poziva na mamac otvorenih vrata izložbenog prostora male dvorane

galerije Prica i događanja bez pompe, ali s rasnim likovnim eksperimentom i puno nesebičnosti.

Podrška su bili i svi kolege kipari i slikari iz Udruge likovnih umjetnika Samobora i ljudi od duha, posebno bliža generacija: Leos Rieger (fotograf), Petar Ujević (kipar), Zlatko i Neda Turković (plesni studio), u početcima Srebrenka Bišćan Bertoša, Grozdana Korpar, Dubravko i Sunčica Gluhinić i drugi. Osobita je bila suradnja s prof. Nadom Adamek i darovitim učenicima iz njene škole od kojih je mnoge upravo ona svojim radom privukla umjetnosti. A radili smo srcem, grafičkom prešom iz Muzeja, privremeno u mom samoborskom ateljeu, što je pokazano na izložbi *Sve samoborske maskerade* uz promociju grafičke mape u Gradskom muzeju 2000. godine. To je samo djelić produkcije između ostalog i velikog broja batika koje sam kao autor izlagao od Brača i Osijeka do Klovićevih dvora u Zagrebu. Potaknut pedagoškim radom gospođe Nade Adamek, dvije sam godine eksperimentirao s batikom kao svjetlosnom instalacijom (surogat vitrajem), od kojih je jedan dio prošao izložbene prostore Galerije Waldinger (1998.) u Osijeku, Galerije Porat (1997.) u Pučišćima na Braču, a izlagan je i u samoborskom kloštru. Najveći od njih, 5 x 7 m, izložen je u jednoj konceptualnoj postavi na Hvaru 2003. godine.

Minijature

U potrazi za ateljeom koji grad ne nudi u neupotrebljivom stanju, odlučujemo iz neke vrste inata (Kovač, Modrić, Dorotić) raditi u gradu izložbu minijatura. Na kraju, ovu sam ideju realizirao sam, a te minijature lijepo je opremila gđa Dubravka Galic. Obišle su zagrebačke galerije *Idealni Grad*, *U prolazu*, *Izidor Kršnjavi.* Uz izložbe na Hvaru, galeriji HNK u Pečuhu, u galeriji grupe likovnih umjetnika *Tolerance* u Hamburgu, izlagao sam ih i u Dubrovniku, Korčuli, Bolu na Braču (Galerija *Deškovi*ć), Splitu, Zaprešiću i drugdje, samostalno ili skupno. Minijature je netko šaljivo nazvao *bračkim formatima*. One su bile moj likovni odgovor na impresije pokupljene u Parizu, što se i meni očitovao kao mjera ljepote i hedonizma, kozmopolitski i muzejski moderan o čemu je više rečeno u *Putorisima*, crtačkom dnevniku i monografiji iz 2021.

Već spomenuti prof. Branko Polić s Vugrinščaka, prijatelj gđe Đurđe Vuković, a na njenu zamolbu, ponudio je od srca svoje dvorište kao privremeni atelje na otvorenom i meni i sinu Mihovilu. Tako je sklopljeno prijateljstvo i s Grupom DGD-ovaca okupljenih u tom dvorištu oko nekad samoborskog gimnazijalca, starog prof. politologije, Polića. Društvo su nam bili glumac Zlatko Crnković, slikar Ivan Antolčić, poetesa Biserka Goleš Glasnović, kolekcionar Klement Lukin i drugi, a prostor dvorišta kao mjesto druženja odraz kulturnih potreba grada. Tu je sin Mihovil portretirao dobar dio značajnijih Samoboraca toga vremena. Izložba je odrađena u Samoborskom muzeju 2002., uz neizostavnu i dragu gospođu Ivanku Brekalo. Zahvaljujući njoj Samoborski je muzej bio susretište i utočište samoborskih kulturnjaka i njihovih prijatelja iz susjednog Zagreba. Treba se podsjetiti vremena kada je Samobor bio izvorište autohtone kulture, gradske, građanske i ruralne sa svojim obilježjima, običajima i razlozima. Sjetiti se Šmidhena i Samoborčeka. Sve je manje-više stvarano samodostatno i po mjeri samog Samobora i za Samoborce. A o prednjacima školstva, poljodjelstva, privrede, turizma, glazbe, književnosti, vatrogastva… ispisane su knjige.

Jedan od mojih samoborskih prijatelja i meštar izrade slikarskih podloga, okvira i platna, bio je Damir Šetin (HGSS). Godinama je snabdijevao širok krug hrvatskih umjetnika svojim slikarskim platnima i okvirima, a njegova supruga Metka art materijalom (Art Zumbur). Njegov sin Ivan sa suprugom Ljerkom otvaranjem radionice za uramljivanje slika dao bi „zadnji glanc" mnogim izložbama u gradu. Neko smo vrijeme Damir Šetin i ja dijelili privremeni radni prostor u podrumu lokala dobrotom Marijana Jandrečića. Damir Šetin, blizak slikaru Zlatku Prici, upotpunjuje priču o maru za lokalnu likovnu scenu. Tako je trudom samoga Price u suradnji s poglavarstvom Samobora stvorena i otvorena galerija s vrijednom donacijom slika gradu. Stjecajem okolnosti i ja sam se našao u krugu onih koji su potaknuli stvaranje Zaklade Zlatka i Vesne Prica. Makar i na simboličkoj razini, uz Damira Šetina, Antu Sorića i blagoslov uprave grada, Tar postaje internacionalna likovna kolonija. Povratnom spregom, s kolegama iz Mađarske kao samoborska reprezentacija (Dorotić, Kovač, Modrić) sudjelujemo na likovnoj koloniji u Tokaju 1997. otvarajući vrata suradnji s umjetnicima iza nekad *željezne zavjese*. U nastavku se zahvaljujući prijatelju Tahiru Mujičiću i nama poput darovanih slika otvorio Pricin Pečuh kroz suradnju s Hrvatima i Hrvatskim narodnim kazalištem iz toga grada. Velika kulturna tradicija, višestruka povezanost s Hrvatskom i širom otvorena vrata hrvatskim umjetnicima rezultiraju s više skupnih i samostalnih izložbi. Hrvatsko kazalište ima svoj izložbeni program pa postajemo spone novih generacija s autohtonim Hrvatima u Mađarskoj. Ravnatelj kazališta u kojemu sam više puta izlagao u to je vrijeme Toni Vidaković, a sudionici jedne od ekspedicija Tahir Mujičić, Pave Roca, Hrvoje Šercar, Milan Rajčević Roj, general Vinko Šebrek i mnogi drugi. Iz tog kruga prijatelja, šireći se i na hrvatski prostor, slijedi suradnja s Šibenikom, izlaganje u galeriji *Sveti Krševan*, a sve radova nastalih u Samoboru.

Svi moji putovi, točnije putovanja počinjali su ili završavali u Samoboru. Obično s Josipom Prudeusom, pravim bunarom ideja i talenata. Danas nedostaje to prijateljstvo kao filter i lakmus loših i dobrih vremena. I ne samo meni. Mnogi su prijatelji i suradnici naglo otišli. Jedan od njih je povjesničar umjetnosti Josip Dujmović. S njim su zatvorena vrata njegove privatne galerije u kojoj sam više puta izlagao u lijepim druženjima samoborskih kulturnjaka. Tako nam se prostor za moguće djelovanje suzio. Otvara li grad nove mogućnosti novim ljudima, ne znam. Znam da se i u Zagrebu događa slično.

Nakon što je 2007. zalaganjem kiparice Irene Podvorec osnovan ULUS (Udruga likovnih umjetnika Samobora), gdje pridružen sudjelujem od početka, ostvarena je suradnja s Gradom zahvaljujući tada dogradonačelnici gospođi Marici Jelinić. Upravo na pragu svoje punoljetnosti ta se udruga sada gasi, zatvarajući tako još jedna vrata uljudbi Grada. Ondašnja suradnja s Muzejom iznjedrila je za izlaganje radova ULUS-a prostor u Alnohovoj vili. Gradska vlast danas obnavlja ovaj objekt kao pretpostavku za svježe mogućnosti. Tradicije se gase, možda niknu nove. Kad je Irena, odnosno ULUS pokrenuo koloniju *Akvareli na skeli* mislili smo – trajat će dok je Save i skele. Slično je bilo i s edicijom grafičkih mapa (Miroslava Milonjića i Andreja Lapainea) pokrenutom radi financiranja obnove Staroga samoborskog grada. U izradu grafika tj. grafičke mape s motivima Grada uložen je velik trud (za nas trojicu slikara iz obitelji otisnuo sam 270 grafika). Satisfakcija je to da je mojom inicijativom, a pod kapom ULUS-a, osnovan Trijenale hrvatskog autoportreta (2008.) koji je zaživio i nakon pete smotre ima priliku postati samoborskim brendom. Sada je to jedna od programski značajnih izložbi Galerije Prica. Na moju žalost, promijenili su joj ime u Međunarodni trijenale autoportreta.

Za sve spomenute aktivnosti potreban je promotivni materijal, tiskovine (pozivnice, katalozi, plakati i sl.). To traži prijatelja koji se odriče svoga slobodnog vremena i pa uzajamno gurate projekte koji traže tu vrstu sinergije za *cajtnot*. Ja mogu zahvaliti Stjepanu (Pepiju) Beljaku (Tisak Beljak Samobor) da me višegodišnjom suradnjom održao „u sedlu" pružajući tehnički i materijalno podršku svim mojim tiskanim izdanjima, bilo da se radi o katalozima izložbi ili pripremi *samizdata* koje sam producirao u periodu od najmanje 30 godina. Bez te podrške ne bih uspio realizirati brojne knjige, urediti brojne naslovnice i ispratiti brojne izložbe u galeriji Zvonik sv. Josipa na zagrebačkoj Trešnjevci. Ona je osnovana osobnim nastojanjem i volontiranjem uz veliku podršku i pomoć tadašnjeg župnika vlč. Josipa Kuhtića, sina samoborskih Ruda. Od mnogih tiskanih izdanja spomenuo bih u Samoboru izdane zbirke pjesama (*Zgubidan I i II*), manju monografiju *Dorotićevi vitraji u crkvi sv. Josipa*, zbirku pjesama *U pustinji jubavi* Tomislava Dorotića u izdanju MH Split i na desetke drugih.

Bez samoborskog stolarskog obrta Miroslava Jenka i supruge mu Ljiljane svih ovih godina ne bi bilo moguće početi i dovršiti mnoge slike velikih formata, često u završnici s transportom i montažom po cijeloj nam domovini. Obrtnici kao suradnici u dijelu organizacije posla koji je u naravi primijenjena umjetnost, a dijele našu sudbinu i tajne zanata, ključni su u poštivanju dogovorenih i preuzetih obaveza. Njihova stručnost dio je našeg zajedničkog snalaženja u problemima i ugleda izgrađenog na dobrim rješenjima. Jedan od takvih obrtnika bio je Franjo Kupres koji je svesrdno pomagao kod formiranja radionice za izradu vitraja u zagrebačkom Sigetu, kao i Franjo Kodrić s peći za paljenje stakla. Radionica je osnovana zalaganjem fratara iz Sigeta, ja sam vodio sve pripreme u Sigetu i Samoboru te na kraju s pomoćnicima u njoj izveo najveći vitraj u nas (370 m2) prema nacrtima (odrađenima u Taboru) kolege slikara Josipa Botterija Dinija. Naime, do osnutka Tabora, zgrada biše fratarske gimnazije bila je prazna.

Red je spomenuti i samoborske novine za koje sam koji put pisao ili risao, te novinare s kojima sam surađivao, gospođu Dijanu Koler ili g. Roberta Škiljana i skoro pet godina komentara samoborskih prilika kroz karikature…

Mogao bih unedogled nabrajati imena onih bez čije pomoći ne bilo ni kruha ni ruha. Gdje su dobri susjedi, prijatelji iz *Petice*, naši patri, obrtnici, konobari, poštari, liječnici, profesori, knjižničari, trgovci, slastičari, postolari, automehaničari, ugostitelji, policajci, činovnici, čistači, planinari, brice i krojači, svećenici, pravnici, kobasičari, zanatlije svake vrste, tiskari, knjigoveže, cestari, zidari, servis meštri, informatičari, penzioneri i šljakeri… dragi Samoborci s kojima ni na ratište nije bilo teško otići.

Vjerojatno sam pretjerao s ovim tekstom. Rastegnuo ga u namjeri da podvučem crtu i napišem neku vrstu zahvale svojim samoborskim suputnicima i suradnicima prije nego li počnem zaboravljati. A uhvatio sam tek fragmente zajedničkih poduhvata. Nedavna iznenadna i nesretna smrt gospođe Ivanke Brekalo (+ 19. 9. 2023.) bila mi je neposredni povod za ova nabrajanja. Umjesto oproštaja požeLio sam osvježiti neka sjećanja i zahvaliti joj na pergamenu i fotokopiranim dokumentima sudskih spisa iz muzejskog arhiva, dokumenata s kraja XVI. i početka XVII. stoljeća, potpisanih od plemenitog Joanema Dorotića, gradonačelnika i juratuša kraljevskog grada Samobora. U jednoj od naših rasprava htjela mi je dokazati da baš i nismo dotepenci u Samoboru nego prijatelji grada od starine. To je negdje napisano i u Feletarovoj dvotomnoj monografiji o Samoboru. Kao i mnogi drugi, nismo prošli ovuda ne ostavivši traga. Tko će u budućnosti izvlačiti takve detalje iz opširne i stoljetne dokumentacije, ne znam. Nitko nije bolje od Ivanke poznavao taj arhiv. Poziv je i obaveza onih u čijim je rukama ta građa danas da s istim marom, entuzijazmom i ljubavlju s kojima je to radila gospođa Ivanka budu svjetlost onima koji će htjeti razgrnuti velove prošlih vremena, istraživati im tajne i učiniti ih bliskim ovom naraštaju. To je istraživanje vrlo zahtjevno i traži odlučnost i znanje. Sugestija onima koji mogu doprinijeti tome da se stipendira školovanje i osigura kadar za znanstveno i ozbiljno bavljenje ostacima sačuvane materijalne i svake druge baštine, s ciljem da se zatečeno i stečeno vrednuje kako spada i na primjeren način očuva. Kako mi je to u

nedavnom razgovoru rekla Ivanka, a nisam ozbiljno primio sve do tragičnog časa rastanka, shvaćam sada kao njenu ultimativnu oporuku. Davno je rečeno da bez svjesnog čuvanja prošlosti nemamo ni budućnosti, gubimo identitetsku vjerodostojnost i vlastiti put. Svako zanemarivanje vlastitog jezika i kulture ustupak je eroziji svijeta ogrezlog u ovisnost o drugome, o trenutno nadmoćnijim i jačim igračima političke pozornice svijeta. U tom smislu, naša nespremnost i naša ranjivost idu na ruku hordama i s istoka i sa zapada. A vrli Matoš će reći, da parafraziram, „Dok je srca, bit će i Samobora i Kroacije“. Nek dragi Bog da vječni pokoj gospođi Ivanki Brekalo i svim preminulim prijateljima što se ugradiše u memoriju Grada, uz sućut i poštovanje onima kojima služe na ponos.

(Tekst je objavljen u samoborskom Zborniku MH 2025.)

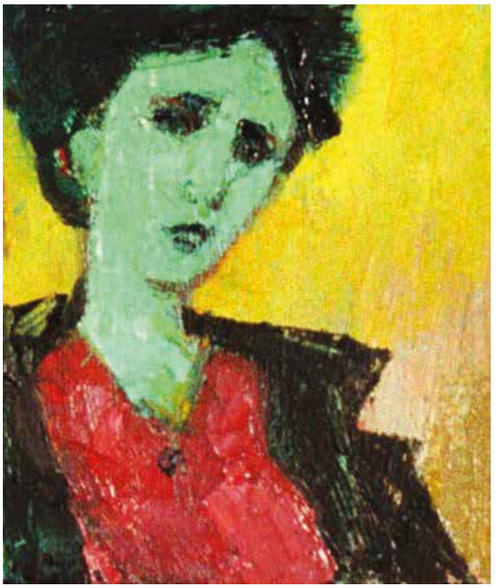
Morti ga jesmo

Pred vrati
Novo leto
devedeset i deveto,
art kvartet
sedeči
oko stola,
vinskih tema,
beči
- pita se treči:
Kaj smo čineči?
Lahko je reči
i ni lahko reči.
Okolo gledeči kak i drugi,
glavno je
jesti, piti, leči,
nekaj si obleči.
Svoju muku,
krivde, pravde,
kolektivno sranje,
vsak na svojih pleči
vleči.
A kam?
A zakaj?
Opet veli treči:
Skup smo pili,
skup bumo delali
na toj vražjoj sreči;
ak' treba
vtopili se skupa,
sumnje radi,
vu črnoj nesreči.
Vraga skupa!
Kak je lahko reči
tu kraj tople peči,
siti...

No kaj smo čineči?

Farbu zmešaj
crvenu, žutu i zelenu,
polak toga črnu,
sa dlana na lana meči!
Blind rama,
slika,
nebeska spika...
Zadnji i prvi,
drugi i treči...
Lahko je tak
lajati o sreči
za svih,
za sve,
i Božje i carevo
vu isti vreči
bez krajcarov vleči;
jedan po jedan,
nikako skupa,
senjati,
(kenjati),
čekati
kome bu i kak
vreme scurelo.
Ni dragi Bog ti nemre reči
kak i komu bu prije
cajt istekel, onak leteči
ko z lampaša petrolej,
kak vino z flaše
i kolko si popil
- popil.
Sad se je naše.
Prazna prozire se staklenka;
kroz prazno
vidi se
skroz
see!

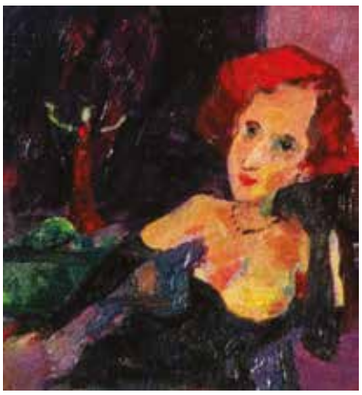
Napisano 1997. u mom prvom samoborskom ateljeu (Svetonedeljska 5), gdje su, uz moju malenkost, družbu činila još dvojica samoborskih slikara, kolege Zlatan Kovač i Zlatko Modrić (suputnici na nekim čudesnim likovnim kolonijama u Tokayu (Mađarska) i Čapljini (Karaotok) uz neke od *Akvarela na skeli* samoborskog ULUS-a. Sudrug nam je bio i prerano preminuli Dubravko Gluhinić koji je naše susrete činio ne samo likovnim već i neobičnim.

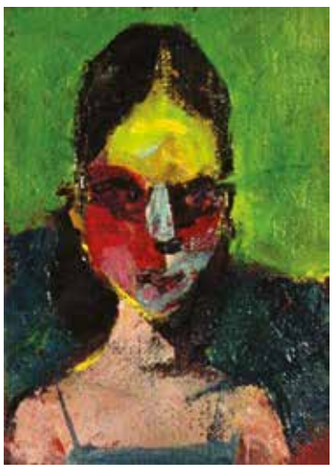
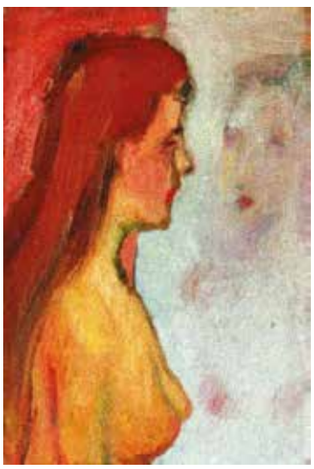
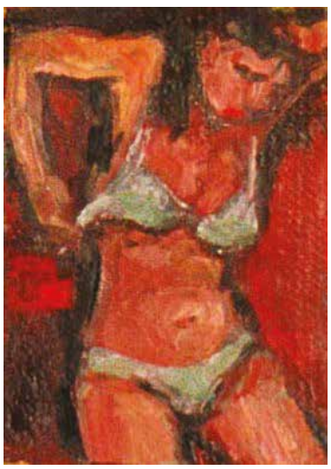

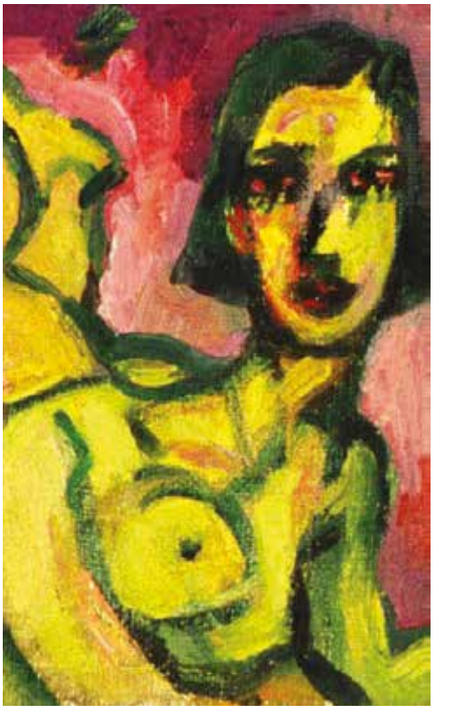

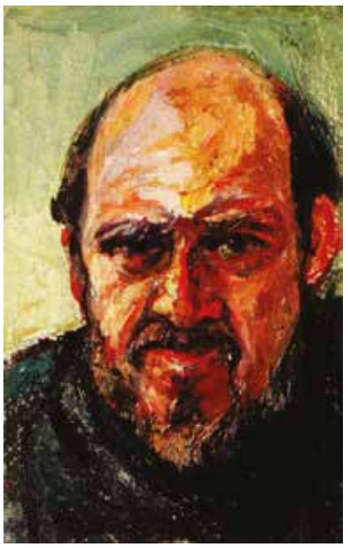
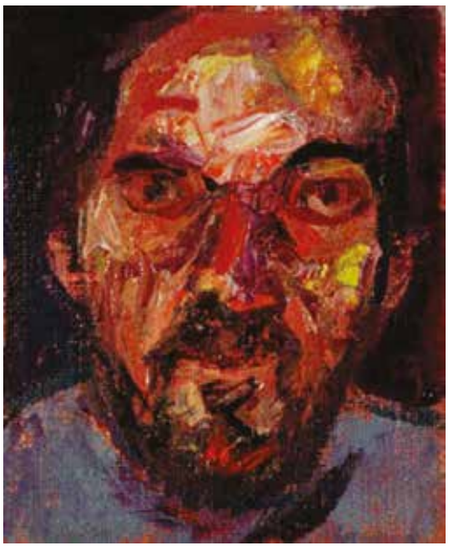

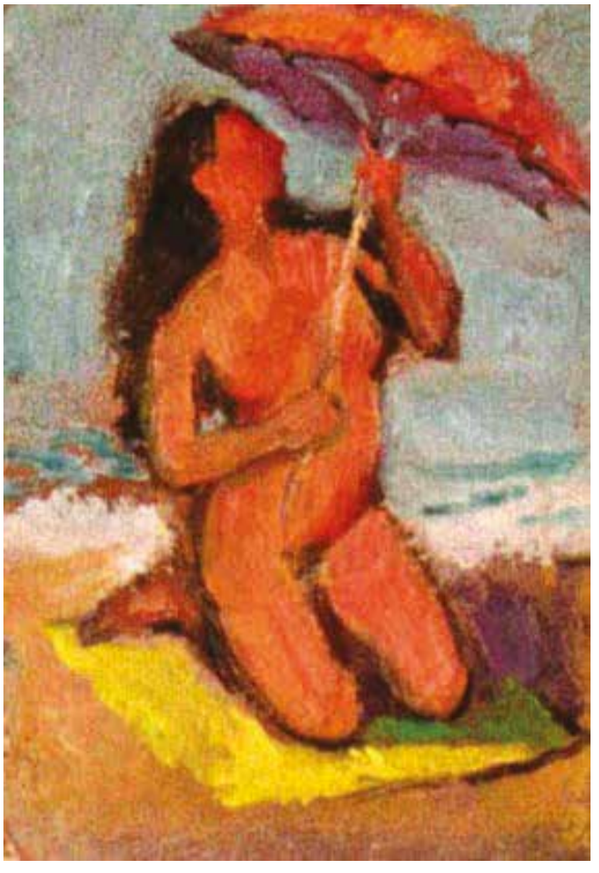
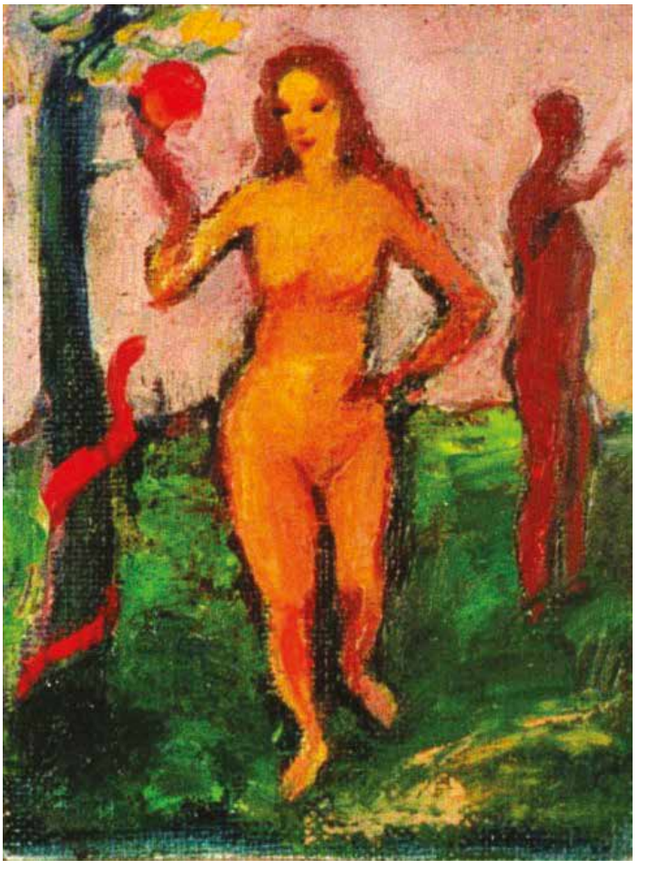

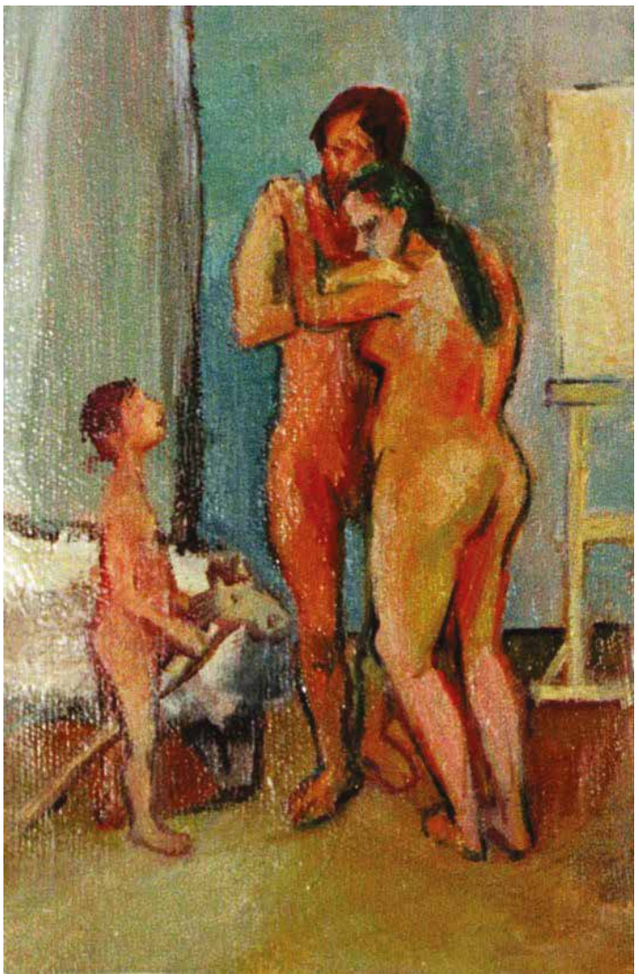

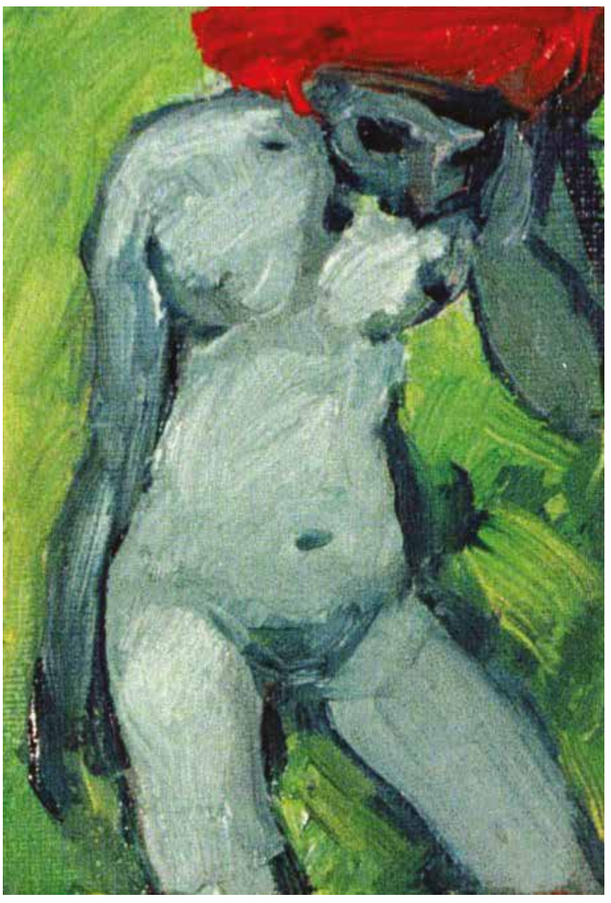

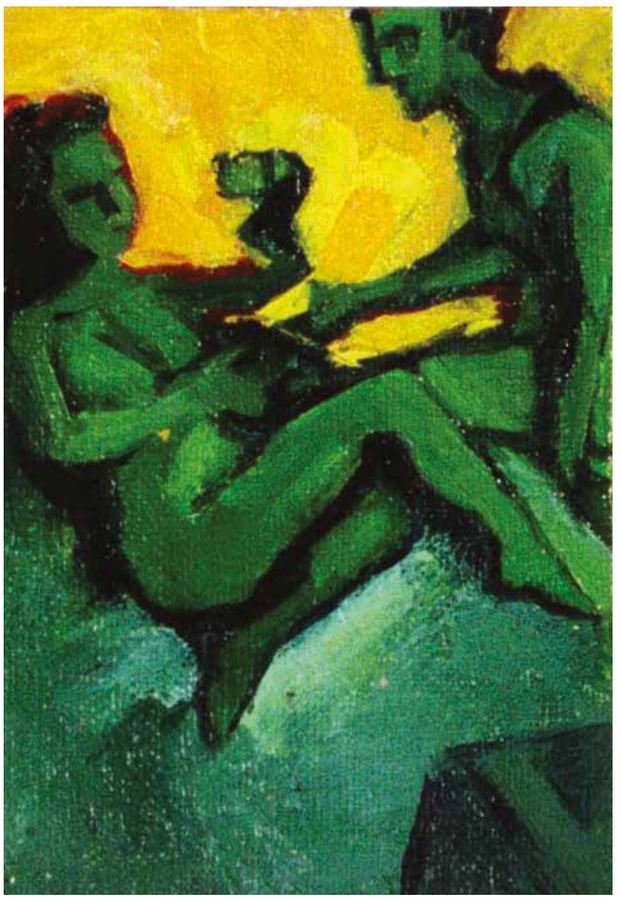

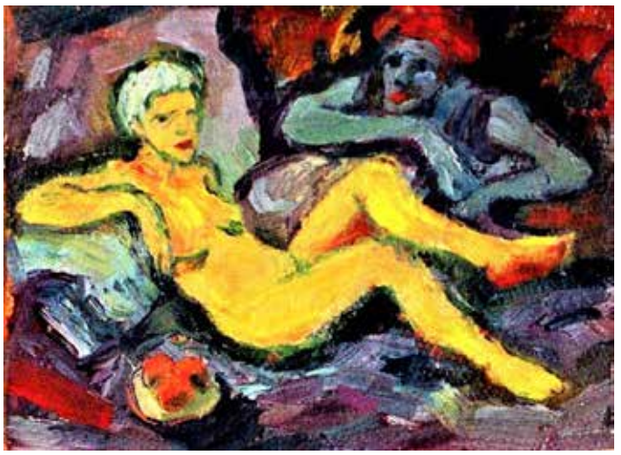

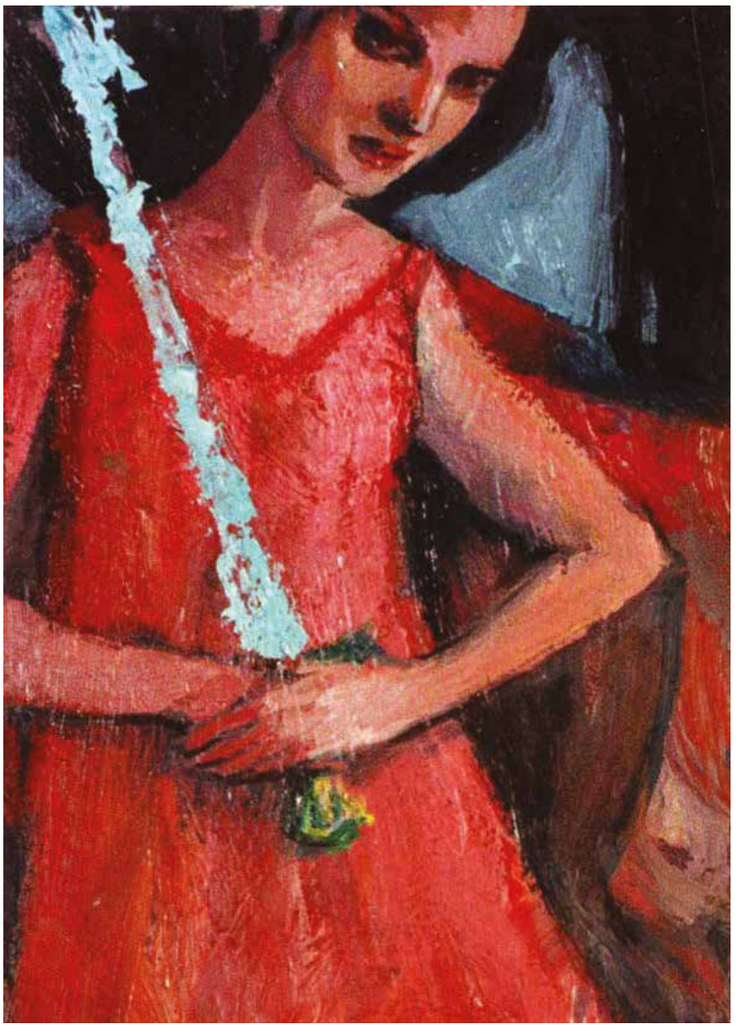

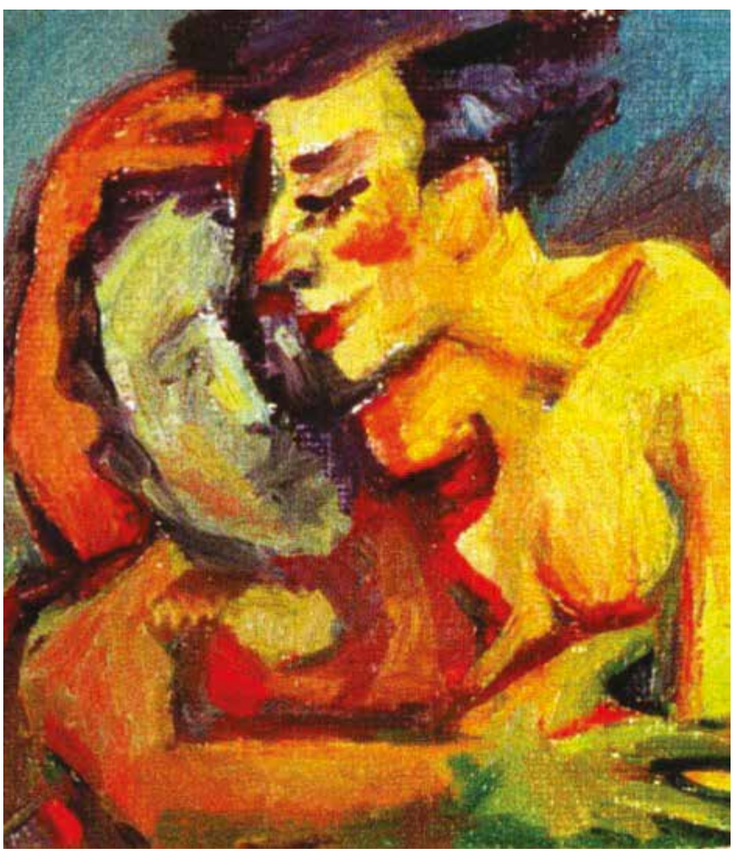

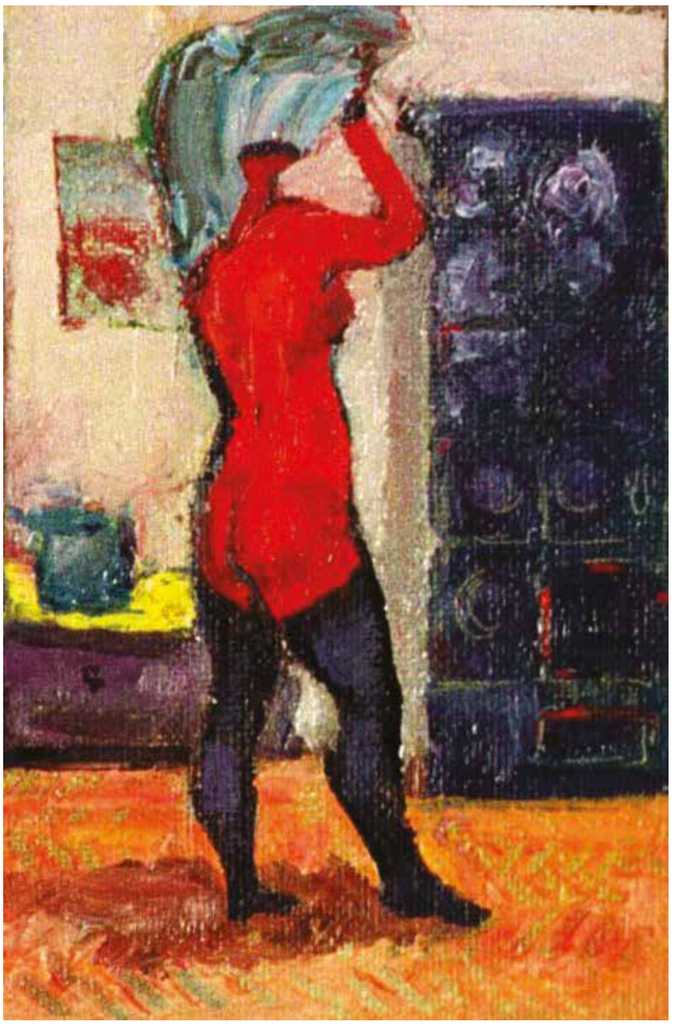

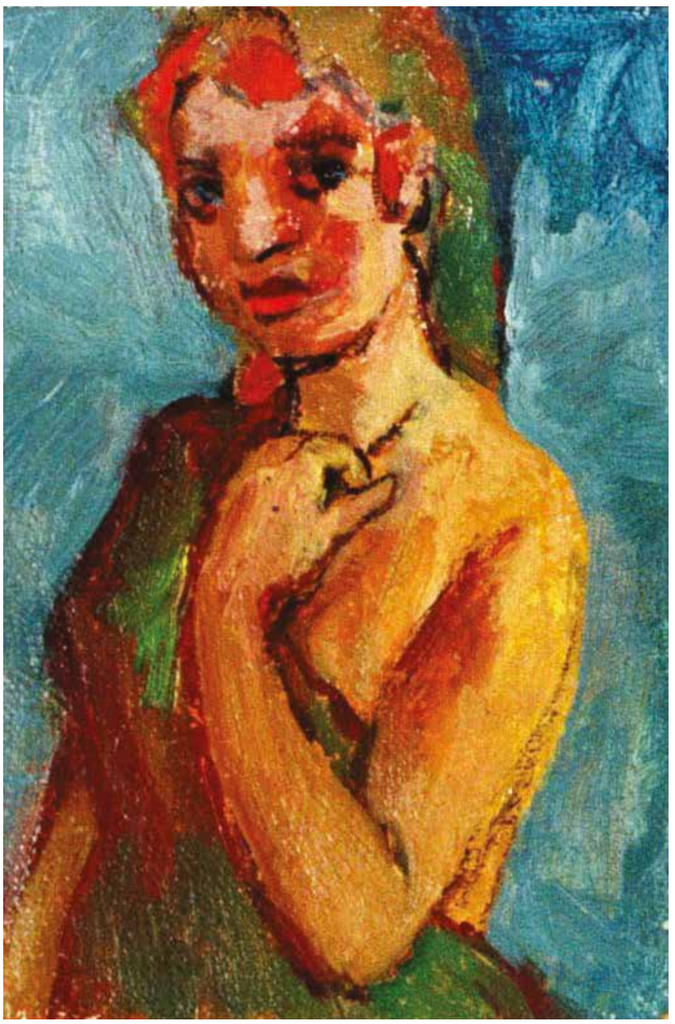

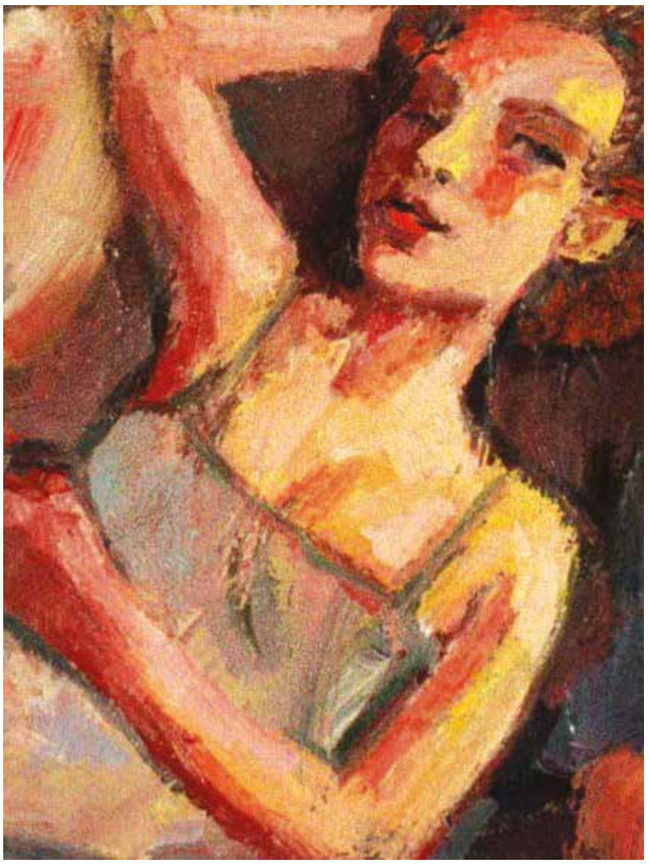

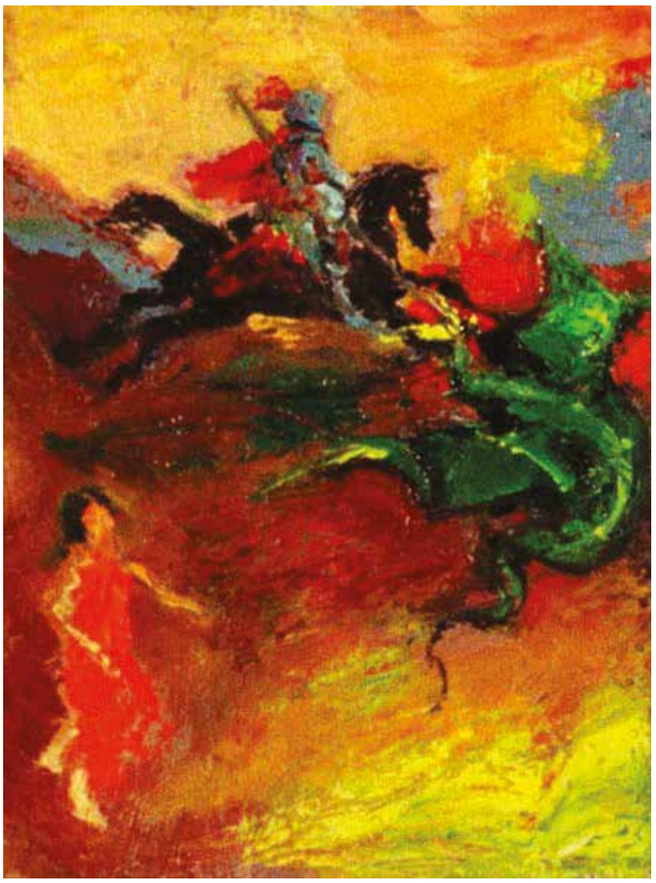

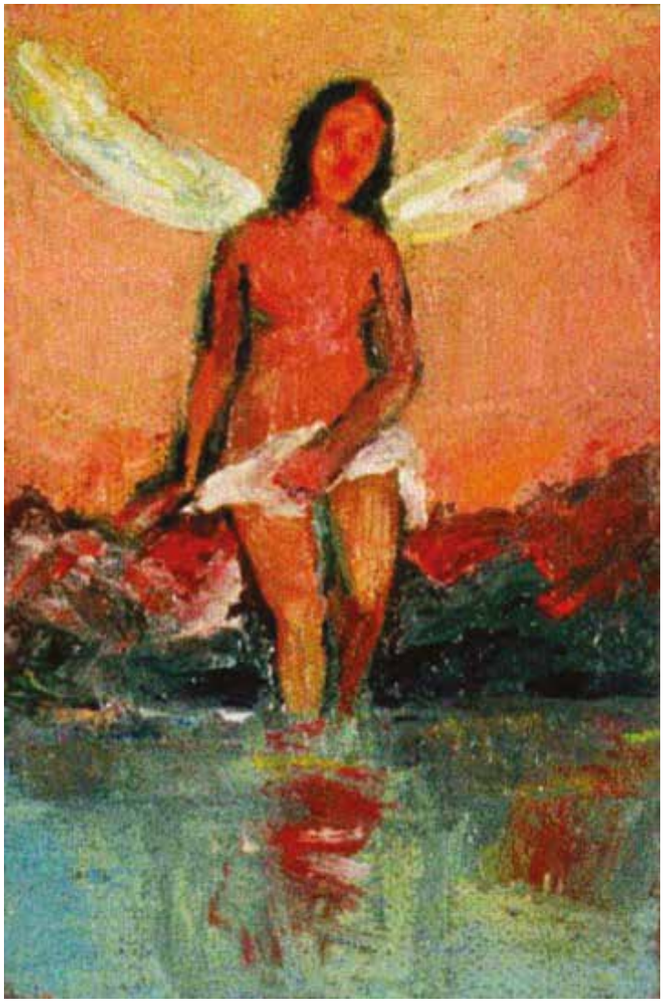

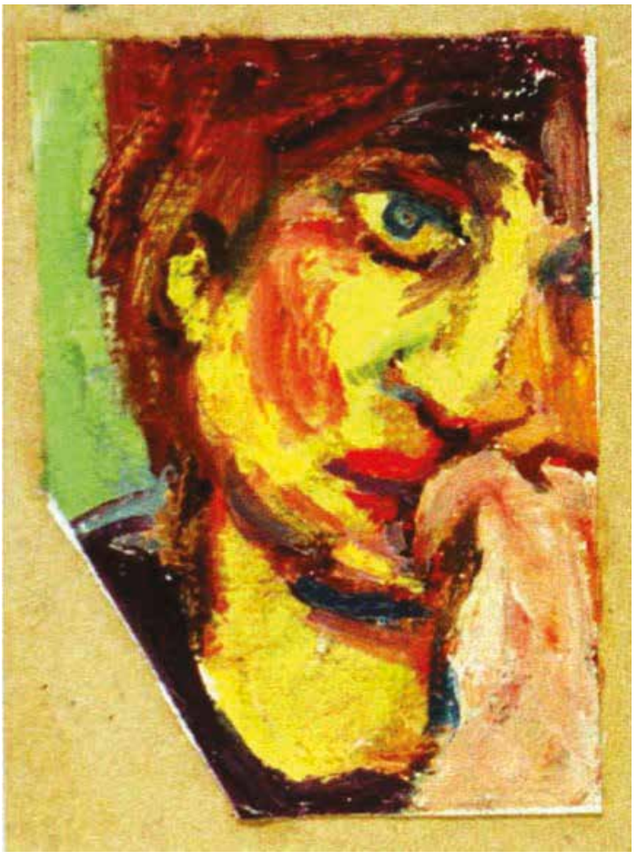

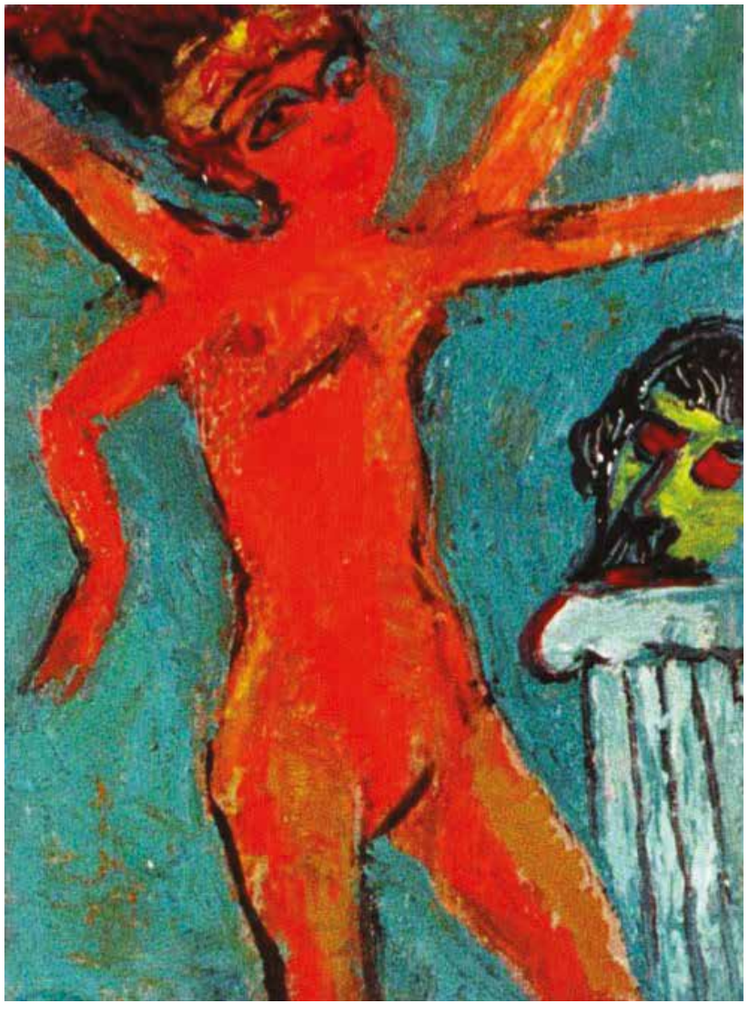

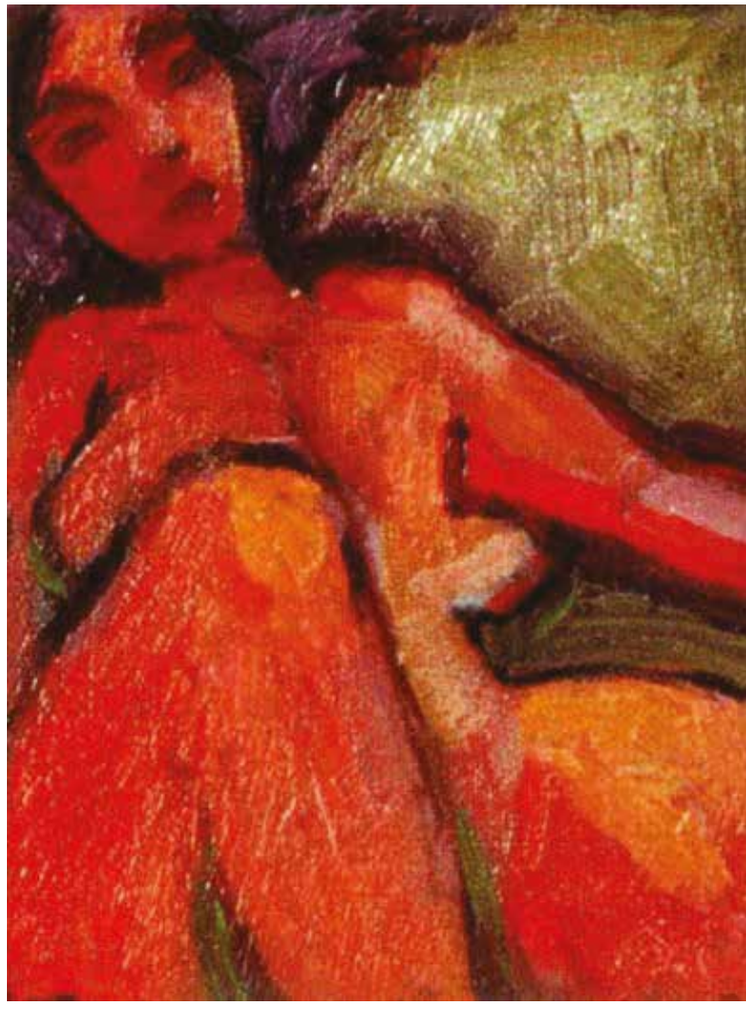

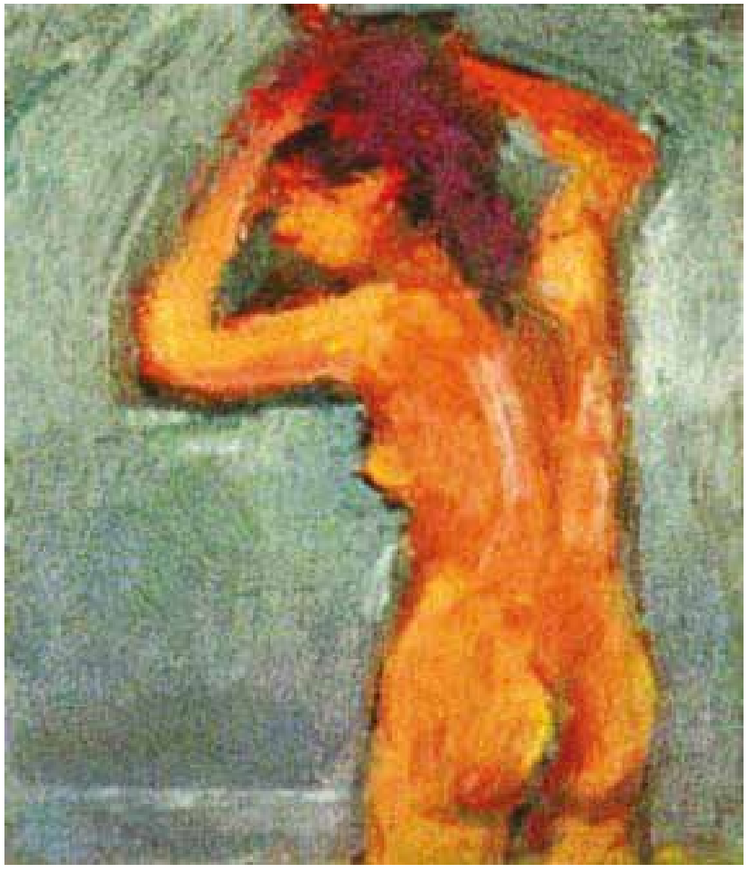

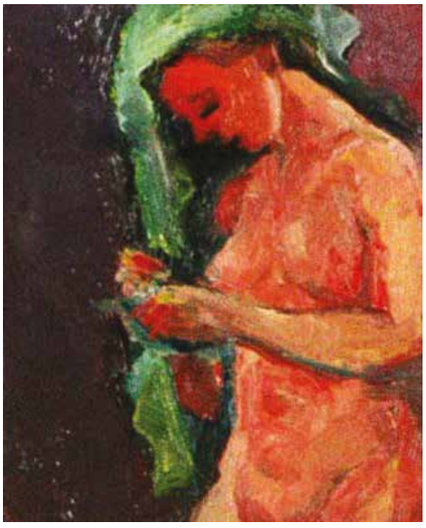

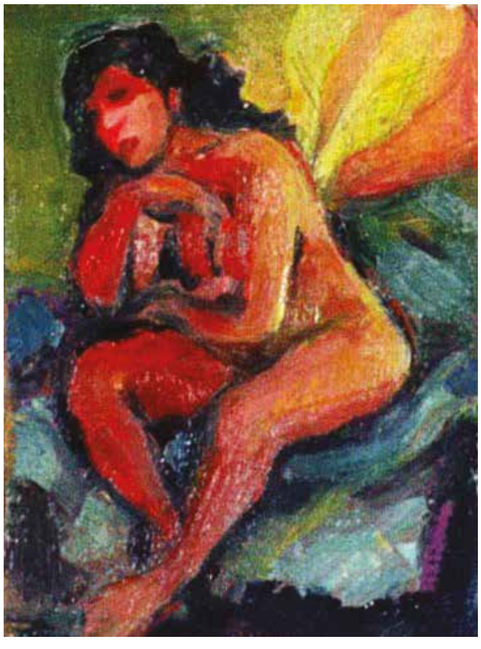

Refleksije

Primjereno našim godinama, a mislim na generacijski krug kolega sa zagrebačke ALU, susreti i druženja s godinama se prorijediše. Bilo je normalno sudjelovati na recentnim izložbama HDLU-a, skupnim i samostalnim, gurati, podržavati, pa i kritizirati jedni druge. U navezanosti za metropolu kao centar različitih kulturnih događanja, pratili smo se u „osvajanju" prestižnih izložbenih prostora putujući nekako u istom smjeru. Nalazili se u zagrebačkoj Gradskoj kavani, Palainovki, Tingl Tanglu ili Studentskom centru, kao i u samoborskim podrumima, kletima i goricama. Samobor se ljubi s umjetnicima, kako s domaćima tako i s *dojdekima*. I trsi se biti dobrim domaćinom. A ipak se prostori generacijskih susreta sužavaju ili sele. Onako – pojedinci u prilici postaju domaćini za neka „kolokvijalna" druženja. Kako se stišava mar gradskih institucija, često radi financija, nezainteresiranosti ili viših prioriteta, tako se otvaraju alternativne prilike pa kolokvijalna druženja postaju „kolonijalna" likovna druženja i radionice. Nove prostore i nove prilike prati selekcija po ključu elitnog i profanog pa oni koji ostaju i opstaju, a dio su sada već srednje i starije generacije, još uvijek žive u sjeni svojih profesora teško plivajući u političkim igrokazima nove stvarnosti. Potaknut zatvaranjem mnogih izložbenih prostora u Zagrebu, a i Samoboru, napisao sam osvrt koji je objavljen u *Hrvatskom slovu*, a tiče se ove teme. Naime, kad već lagano gasne dugogodišnji entuzijazam pritisnut godinama *pro bono* davanja, red je koji put skinuti roza naočale i pokazati zube, ali kome? I nastaviti istim putem bez gorčine, jer dan nam je privilegij sustvaratelja svijeta. Ustrajati, pa i onda kada nije lako „žvakati" očigledne nepravde i gledati gašenje ili zatvorena vrata nekih „naših" institucija. Ne biti indiferentan. Onda i danas.

O zatvaranju izložbenih galerija grada Zagreba

Postoje različite vrste kulturocida. Svjesnog, nesvjesnog, namjernog, nenamjernog, zlonamjernog, potaknutog ideološkim razlozima, vjerskom nesnošljivošću, nacionalnim razlikama, zaostalošću ili pretjeranom željom za napretkom, glupošću, neznanjem, lupeštvom, divljom bahatošću, prirodnim katastrofama, ratom... Povijest za koju kažu da je „učiteljica života" uči da je naše postojanje uvjetovao kontinuitet evolucije i revolucija, naslijeđeni gen i genij predaka što se od zore svih ljudskih civilizacija upinje da osvoji i zadrži osvojeno dobro, da radi sebe i svog potomstva održi kontinuitet rada i stvaranja, dokaze napretka u izgradnji humanijeg, boljeg, ljepšeg, zdravijeg, pravednijeg zajedničkog nam doma.

Ako se pitate čemu ovaj poopćeni uvod s nabrajanjima koja kaptiraju sve dobre i loše strane ljudske vrste u naše „ovdje i sada", onda ću vam reći da je to želja da se dade značaj, namjerno dramatizira naoko trivijalan, puzeći nevidljiv, u „teškim vremenima" sporednog prioriteta – kulturocid duha. I to u našoj neposrednoj blizini, u obitelji, gradu, općini. U teško izborenoj slobodi nacionalne države i uvjetima takozvane demokracije događa se tako rasap naslijeđenih i stečenih vrijednosti, rušenje kontinuiteta kulturnih dobara, institucija, materijalne i duhovne baštine. Dobra prilika za sve nove *resete* globaliziranog svijeta, topionice povijesnog pamćenja, eutanaziju pameti po talibanskim receptima novih elita što svoje budućnosti robotiziranog svijeta grade na ruševini stare uljudbe. Što je nekad bilo dobro, sad ne valja, i obrnuto. Što je bilo nevaljalo sada ide naprijed. Čudo od napretka probušenih nosova i podrapanih trapki evoluiralo je u poderanu duhovnost i probušene snove. Primjera tog kulturobrata ima na pretek. Osvojene pozicije i poluge vlasti, poglavito u prostoru kulturne nadogradnje društva, nove elite koriste za etabliranje svojih početaka kao startne pozicije ove raspadajuće civilizacije. U koga ili u što uprijeti prstom? Koja imena prozvati, koje snage pozvati u pomoć, na koga se osloniti kad je *naš svijet* unaprijed proglašen nazadnim, naš teatar, knjige, slike i poezija *demode*, svako pozivanje na tradiciju natražnjaštvo, a ljudi oblaćeni i odbačeni kao „tko ste to vi i odakle ispadoste"? Istina, promašena je ovo tema. Ovakvima kao mi treba zalupiti vrata, začepiti brnjice, maknuti ih u stranu ili ih po novom ustrojiti i socijalizirati represijom prosječnosti, usitniti i poravnati valjkom, da ne strše i ne bodu svojim potrebama kao kamenčići makadama. Ključna riječ je poslušnost. Kakve to svoje potrebe ikome padaju na pamet izvan megadućana i raznih šoping centara. Nema love za „više" potrebe i snobizam ovog pučanstva. Jedan od mehanizama zatupljivanja, javni medijski servis, pobuđen uzbudljivom kovid-utakmicom, srozao je socijalni aspekt kulture pučanstva na TV retardaciju. Zabrane i strah učiniše ostalo. Javni prostori susreta i dijaloga stavljeni su u karantenu. Riječ kontra mišljenja postaje iznova verbalni delikt. Ljudi koji se trude raditi za ljude postaju pandemij-

ski moralno upitni. Osim kulturnih djelatnika, čak i ovi u zdravstvu. Ostaje na vrhu vrhnje izabranih u sprezi s upraviteljima naše love. Mi bismo je inače spiskali na gluposti. Rezultat toga je uprosječenje pameti, kulturno prosjaštvo, izvoz ljudi, političko prostaštvo i manijaci megalomani što reklamiraju opću propast.

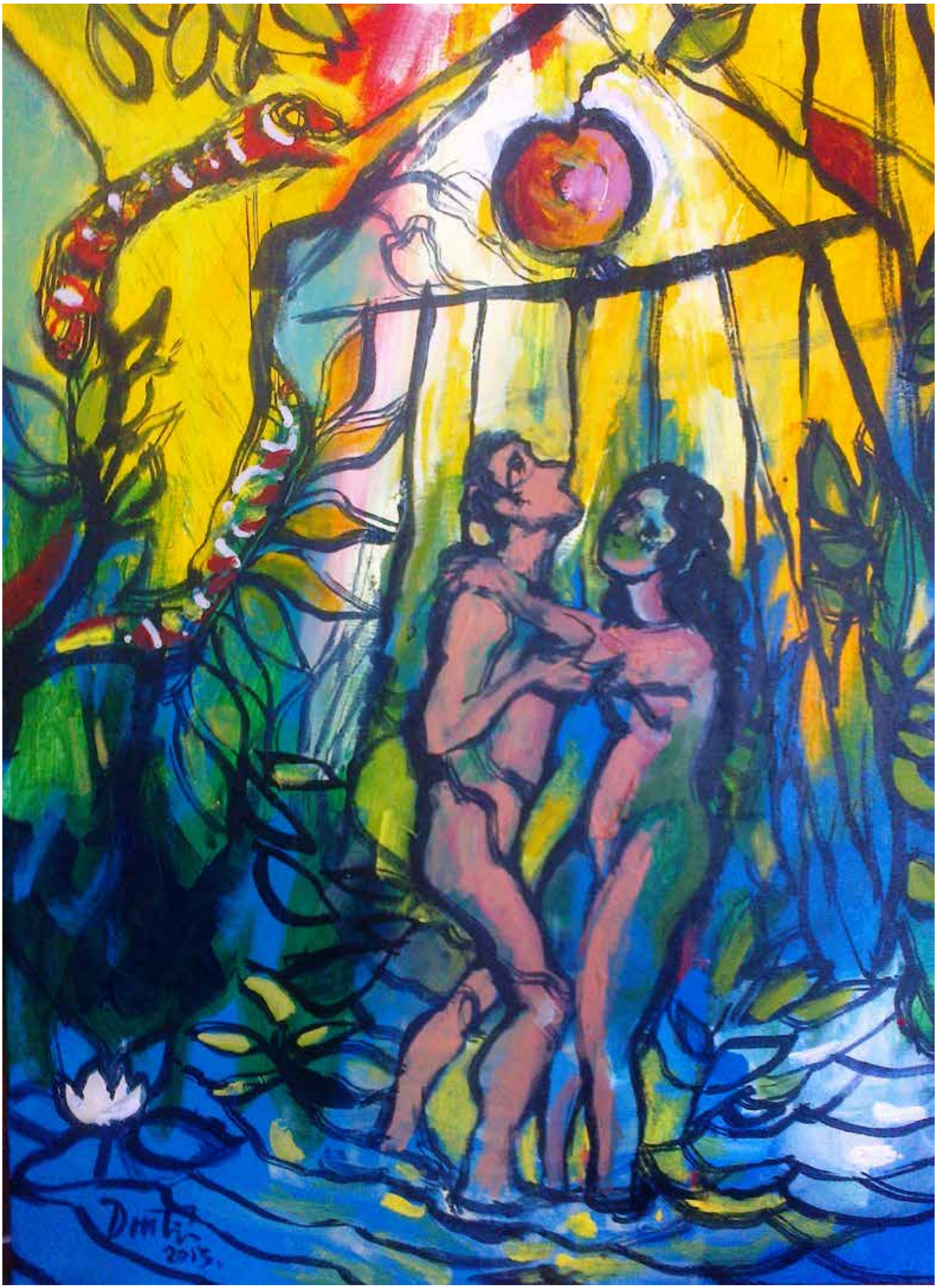
U takvoj klimi tko će i za koga više pisati, slikati, glumiti, pjevati… raditi i truditi se biti čovjekom. Čovjek je čovjeku *google*. Google su i galerije i pozornice, knjige i sva umjetnost. Nisam ja protiv toga, samo sam više za žive ljude i živu riječ. A upravo sam jednom malom izložbom i usputnom promocijom dviju autorskih monografija autoart puta, izdanih „na dug", zatvorio galeriju *Hrvatskog slova*. Susretište prijatelja lijepe riječi, slike i glazbe seli u povijest jer dotacija – njet. Tako se i ovaj djelić mozaika zacrnio, a puzzle sudbina ionako *autsajderizirane* kulturne scene raspršile u novo nepostojanje. Žalibože truda i do sad. Ali ne treba tugovati. Navikli smo *feniksizifirati*. I nije ovo prva, nego samo jedna u nizu zatvorenih kulturnih institucija grada Zagreba. Zatvorio sam ja za sebe i za druge galeriju *Sveti Josip* na Trešnjevci, Zatvorili smo *Ullrich*, prvu izložbenu galeriju grada Zagreba (1909.)… Pa što? Zatvorene su i prestale s radom mnoge druge ili su preustrojene u muzeje, a slike preseljene u bunkere. Likovna kultura gotovo da je izbrisana iz osnovnih i srednjih škola. Maštu klinaca ne draže ni stripovi. I to je sport za elitu s lovom. Više tabloidi i žutilo. Internet exspress & kino i blokbastards. Sve što trči, trči u površnost. Nema se kada zastati. Razvučeni smo, ostarjeli, izmjereni i nepovezani da bismo bili nešto.

Boriti se za posvećene prostore, neka vrata druge i drugačije stvarnosti koju stepenicu iznad uobičajenih putanja ljudi i vreve prometala, izvan svakidašnje borbe za egzistenciju… e za to treba imati hrabrosti. Ne mislim na obične ljude opterećene do pucanja brigama svakodnevice, nego na one ljude koji su elektirani i selektirani da se brinu za ove obične ljude, radi njih i radi sebe samih. I nismo mi tako sitni i beznačajni da se svodimo samo na trošak. Ministarstva ni ministri ne postoje radi sebe samih. To što ne čuju i ne vide možda je i naša zasluga. Trebamo ih buditi. Dok još i to možemo ili dok nam ne zabrane.

U Samoboru, 21. prosinca 2021. (objavljeno u *Hrvatskom slovu* 31. prosinca 2021.)

2015.

Svaštarije

Samoborske „razglednice događanja“ i obiteljski život uz obveze slobodnog i nesamostalnog umjetnika premrežene su putovanjima. Putovanja radi posla: Windsor u Kanadi i desetci mjesta u Hrvatskoj za čije sam samostane i crkve izvodio slike i vitraje. Putovanja na Brač radi sentimenta i obnove po materi naslijeđenih ruševina godinama nastavljam kao nikad dovršena traganja za korijenima. Studijska putovanja: Pariz u više navrata (preko HDLU-a), Laguna Beach u Kaliforniji (USA), Pečuh, Beč, Budimpešta, Hamburg (radi gostujućih izložbi ili izlaganja); slijede izleti s prijateljima i planinarima Samoborskim gorjem, Ivančicom, Velebitom ili ona morskim putovima – barkom (Hvar, Vis, Korčula, Šolta). Tu su i hodočašća – ona samotna ili u društvu u Rim, Međugorje, Assisi, Lourdes, Padovu, pa u gotovo svako mjesto u domovini Hrvatskoj koja kao posvećeni dio raja zemaljskog i Križnog puta čuva svojim spomenicima memoriju nacije još od vremena pokrštavanja. Valja spomenuti zajednička i obiteljska putovanja, nešto poput školskih ekskurzija kada se utvrđuje zajedništvo obitelji u novom i nepoznatom svijetu: prijamni ispiti za neke od sinova na bečkom konzervatoriju, radi školovanja nekih od njih u Dubrovniku, Širokom Brijegu, Splitu… i ona motivirana likovnim putorisima. Ostaju u iskustvu i ratna putovanja, kad ti je glava u torbi, ali se njome ionako rijetko služiš dok te tvoje noge nose, a drugi vode. Tisuće kilometara! A onda su me prijateljstva odvukla u svijet likovnih kolonija…

Zamišljene su uglavnom kao susretište, koji put i sklonište ili utočište od ostalog „divljeg svijeta“. Azil za neki skupni rad i umjetničku praksu po kojoj jači guraju slabije, gdje se ne zna tko je učenik a tko profesor jer se uglavnom radi o radoznaloj i odrasloj djeci, koji put vrlo odrasloj, ali ipak djeci. Ta putovanja, kao i ona prije spomenuta, može se svrstati u studijska jer daju priliku, onako izvan „zidova“ i ograda vlastitog ateljea, upoznati i ljude i krajeve u „otkvačenosti“ neformalnog druženja, u bliskosti braće po pinelu iliti penzlu, po kistu i paleti. Šarenoj paleti svih mogućih naravi i jezika. Naravno, u interakciji s domaćinima bez kojih priča ne bi imala smisla, a mnoge bi galerije ostale prazne. O tim likovnim kolonijama može svatko misliti što ga je volja, no zajednički nazivnik im je uvijek dobra volja sudionika, a često i plemeniti razlog održavanja poput humanitarnih i pedagoških, poput ZILIK-a u Karlovcu ili Laudata u Mađarevu. I sad tko bi nabrojio sva imena, proučio geografiju skitanja, povezao ljude i događanja, nabrojio sve toponime (jer ne radi se samo o imenima naseljenih mjesta). Ovdje nije važan ni abecedni ni kronološki red. Svako je mjesto hrpa asocijacija. Onako kako se čovjek iščupa iz svoje svakodnevice i uleti u propuh tuđih svakodnevica, otvara neka vrata na onu stranu Alisinog zrcala i probuđene magije susreta s čarobnim i mitološkim svjetovima svojih suputnika. Neka od tih mjesta su: Samobor, Zagreb, Karlovac, Zadar, Ploče, Dubrovnik (Cavtat, Elafiti, Mljet), Osijek, Erdut, Križevci, Stari Grad, Vitez, Čapljina, Slavonski Brod, Pečuh, Erdut, Tokaj, Neum, Trnovica, Međugorje, Vitez, Čapljina (Karaotok), Martin pod Okićem, Vukovar, Hrvatska Kostajnica, Kraljeva Sutjeska, Plehan, Livno, Buško jezero (Karmel sv. Ilije), Grabovica (etno selo), Mađarevo, Zaprešić, Pag, Rab, Vodice…, a sigurno sam nešto i zaboravio. Imena kolega s tih likovno-kolonijalnih druženja i nijansi odnosa među akterima, prepletenost životnih putova, škola, poznanstava, naravi, hirova, humora, glazbe, pjesništva, ljutnji, navika… svega što ljude povezuje i razdvaja pospajano amalgamom umjetnosti i suradnje.

Nebrojene su to priče u vremenu i prostoru vlastitih lutanja u potrazi za odgovorima o smislu. A smisao života s ljudima je dijeljenje zajedničkog dobra, zajedništvo u kršćanskom smislu. Tako sam i ne htijući postao – svaštar. No i u tome postoji kontinuitet rada. Iskustvo rada u brodogradilištu, na crtanom filmu, školi i đačkim domovima primijenjeno je u izradi vitraja, suradnji s raznim nakladnicima na izradi ilustracija i opremi knjiga, slikanju minijatura i podizanju oltarnih pala velikih dimenzija, pa sve do montaže skela, restauracije vitraja i u disciplinama koje su više primijenjena umjetnost i tehnički zadatci nego li štafelajno (klasično) slikarstvo. Poznanstva stečena na tim zadaćama dali su mi priliku odvažiti se i otvoriti makar jednu galeriju, izložbeni prostor suvremene sakralne umjetnosti u okviru Župe sv. Josipa na zagrebačkoj Trešnjevci, uz svesrdnu pomoć već spomenutog ondašnjeg župnika i monsinjora Josipa Kuhtića. Da je opstala, popis kandidata za izlaganje osigurao bi joj sto godina života. Uz to idu zasluge kolegi i profesoru Danijelu Žabčiću u povezanosti s galerijom Pedagoške akademije, i povjesničaru

umjetnosti g. Stanku Špoljariću. Slično je bilo i s osnutkom Trijenala hrvatskog autoportreta u okrilju ULUS-a i samoborskog Pučkog otvorenog učilišta, što i danas traje iako su ga prozvali – međunarodnim. Veze su to i poznanstva bez negativnih konotacija. Živjela umjetnost!

Zgrabiti priliku znači iskoristiti mogućnosti u danom momentu, svjesno riskirati jer druge prilike neće biti. Biti na pravom mjestu znači pospajati nemoguće za učiniti ono što drugi ne mogu ili ne vide. Ne radi vlastite promocije ili vlastitog interesa. Sintagma „opće dobro“ još vrijedi, makar iz neke vrste inata ili donkihotske naivnosti. Divno je to da postoje ljudi sličnih naravi i mogućnost da se međusobno prepoznaju. Zahvaljujem tako gosparu Lukinu na poticaju za organiziranju Trijenala hrvatskog autoportreta.

KOLONIJA PERMANENTE

Na koju sam u Svijet pozvan
Čudo otkrića: crta, točka, mrlja,
Oko & ruka, gesta referente
(i kada brlja)
Bilježi se pokret
Demokracija boja i oblika
A sve traje, raste od začećaPozornica – milenijska
Dok se svjetla ne ugase Slikamo se, modeliramo P
utujemo tako naponase Svako za se...
Izlazi na svjetlo i ulazi u mrak
Posve sam.
Ma sutra je novi dan!

RADIM

Nacrt za vitraj
Tema je NADA
Nadam se da će se nekome svidjeti
Nadam se da će mi ga platiti
Nadam se da će trajati
I da se zbog ovoga djela
Neću kajati

EPIZODA IZLOŽBA

Sanjam - iznova putujem Tahirovy Peeć
Jolnay, „Pariz dnevnik“, Vilanji oporto Tettje,
Don Quiottea, palinku...pomalo
zaboravljam već
Sjećam prijatelj HNK v.Antony, Hrvojica &
Oll magjaroš artist...malo je za reć
Liszt, Čontvari, Vazarelli, Žolnay...
Pećuh, umjetnosti kilometar!
Dvadeset godina je prošlo
Sve zameo vjetar

Samoborski 1. trijenale hrvatskog autoportreta

(napisano i objavljeno u Glasniku Samobora i Svete Nedelje za koji sam godinama risao karikature)

Izložba *1. trijenale hrvatskog autoportreta* otvorena u samoborskoj Galeriji Zlatka i Vesne Prica u nedjelju 21. prosinca 2008. godine omogućena je novčanom potporom Zagrebačke županije i grada Samobora. Točnije, zauzimanjem dogradonačelnice grada Samobora gospođe Marice Jelenić i povjesničara umjetnosti, likovnog kritičara Guide Quiena koji se spremno odazvao pozivu ULUS-a (Udruge likovnih umjetnika Samobora), odabrao radove za izložbu, koncepcijski je postavio, napisao predgovore i otvorio izložbu.

Ostvarena je zahvaljujući gospodinu dr. Josipu Lukinu i posudbi dijela zbirke autoportreta pok. Klementa Lukina te svim autorima koji su dostavili svoje radove na natječaj ULUS-a. Dobivena sredstva utrošena su na tiskanje osamdeset stranica kataloga u kojem je obuhvaćeno sedamdeset autoportreta hrvatskih umjetnika Zbirke Lukin (predstavljenih kao zasebna izložba) i šezdeset četiri odabrana autoportreta od stotinjak prijavljenih i pristiglih na natječaj te posuđenih autoportreta Zlatka Šulentića i Zlatka Price. S obzirom na to da je natječaj proveden samo putem elektronskih medija uz nekoliko oglasnih ploča, kao organizatori više smo nego zadovoljni odazivom i silnim interesom koji je tema pobudila. Dokaz tome je i samo otvorenje te poprilična gužva za koju se može ustvrditi da je oba prostora Galerije Prica učinila malenima. Zahvalni smo na pomoći svim sponzorima, domaćinu POU Samobor i osoblju Galerije *Prica* čijim je imenom već u tekstu natječaja podcrtana ozbiljnost naših nastojanja. Namjera je da se Samoboru i Hrvatskoj podari jedna obuhvatnija recentna izložba tog javnosti rijetko prikazanog iskaza umjetnikove intime. Mnogi su pokazali interes iz poštovanja prema gospodinu Lukinu koji je u pedesetak godina sakupio mnoga vrijedna djela, ali i učinio zbirku jedinstvenom budući da odražava dio kontinuiteta povijesti hrvatske likovne umjetnosti. Otkriva osebujnost autorske raznolikosti kao refleksije međusobnih odnosa, različitih stilova i eksperimenta, ali uvijek i nužno na razini osobnog tumačenja vlastitog umjetničkog *creda* prema ostatku svijeta. A upravo to jedan je od razloga za prijedlog ove izložbe preko ULUS-a, gradu Samoboru i Županiji.

Drugi je razlog osobno prijateljevanje s gospodinom Klementom i ono što sam prepoznao kao cilj znatno viši od pukog sabiranja ostvarenja više-manje značajnih imena, uz činjenicu da se nakon prerane Lukinove smrti 2004. godine nitko na razini važnijih institucija u kulturi nije potrudio obraditi zbirku i učiniti je dostupnom gledatelju. Možda i misao kako se osobni i društveni identitet gradi kontinuitetom djela, ali i odgovornošću za ono što smo propustili učiniti, a moglo se. Ispunjavajući svojevrsni dug Klementu Lukinu (dakako na osobnom planu, ne bez emocija i subjektivnosti), prisjećam se našeg razgovora o odabiru i posvećenosti zvanja. Egzistencija umjetnika često je u opreci s duhovnim sferama i traženju odgovora na bitna pitanja koja vode spoznaji i odgovoru – tko smo to mi i što je uopće umjetnost. Svjesno učinjen autoportret podcrtava kao fakt ono „ja jesam!" što upućuje na prasliku, lice *Božje naravi* u nama i zapravo je često sukus likovnog opusa pojedinog umjetnika. Za mlađe umjetnike možda to i nije više od svjedočenja samog sebe u ovome trenutku. Za one koji su nam kao učitelji uz djelo predali svoje talente, obvezali nas da ih nasljedujemo, čini se da slike-odrazi s vremenskom distancom dobivaju na vrijednosti i značenju, upravo nas čine živima. Tako autobiografsko postaje biografsko jer govori i o međuodnosima. Profesor – student – profesor, povezani u nekoliko generacija, ovom izložbom povezuju 1914. (od Filakovca do Atača) i 2008. godinu u neprekinuti niz. Nije u pitanju samo prenošenje znanja ili nastojanje da se očuva baština, podcrtaju autoriteti. Bit je u tome da se izmijene iskustva i dade više prostora stvarnome životu koji je danas umjesto sudioništva preopterećen virtualnim lažnjacima života i instant doživljajima, posredstvom „medijatora" (manipuliranih manipulatora). Može li savršena reprodukcija koncerta s CD-a zamijeniti doživljaj glazbe uživo? Slično je i sa slikama. Doživljaj čini iskustvo rada i užitak gledanja, zajedništvo, radost mladosti, miris terpentina i ogorčenost životom, ljubav, znatiželja, emocije, razum... čemu uopće nabrajati? Vrhunac je u svjesnom sudjelovanju i zajedničkom naporu stvaranja vrijednosti koje bi posljedično trebale svijet činiti boljim, makar malo duhovno bogatijim mjestom.

Ako postoji suradljivost umjetnika, umjetnosti i Grada, onda je Samobor dobar primjer. Povjesničari umjetnosti iz svog rakursa gledanja mogu stručno opisati dosege i specifičnosti tih veza i navezanosti, mogu prepoznati rukopis vremena, dati sintezu djela i sačuvati tragove. Čitati smisao svega može netko tko ima srca i voli ovaj grad i sve njegove ljude pa se cijeli život uči komunicirati makar „jezikom golubova" (koji institucije uglavnom ne prepoznaju kao svoj). Ipak, ono što čini nadogradnju života i što se zove kulturom jedne sredine, rezultat je suradnje svih segmenata društva. Popis imena koja su obogatila duhovni život Samobora u zadnjih sto godina, bar što se likovnog razreda tiče, više je nego dojmljiv. Izložbom se onim imenima koja čine dio kulturne povijesti Samobora pridodaju ona koja sa svim izloženim autorima čine dio istog mozaika hrvatske kulturne stvarnosti. Postoje neke obaveze oko čuvanja i prezentacije te baštine radi mogućih novih donacija. Više godina zajedno sa svojim kolegama sudjelujem u kulturnom životu grada i tek je ova izložba ostvarila predispozicije da postane likovna manifestacija šireg, hrvatskog značenja (možda postane tradicijom). Bez obzira na to tko bude dežurni kreativac i realizator sljedećeg trijenala, zasigurno će proći dobrom „prtinom". Uz obavezni entuzijazam poželio bih mu i dobro utvrđenu logistiku i više povjerenja domaće sredine. A pogrješke prvog trijenala bit će, nadam se, zaboravljene jer namjere su bile plemenite, a izložba kao čestitka Samoboru na kraju godine 2008. aktualna – s dobrim željama i, koliko mi se čini, vrlo uspjela.

Zašto baš autoportret?

U osvrtu za katalog osječke izložbe *Autoportret u novijem hrvatskom slikarstvu* iz 1977. povjesničar umjetnosti Darko Schneider piše:

„Nesumnjivo je da autoportret kao motiv, tema i sadržaj zauzima posebno i izuzetno mjesto u slikarevoj zaokupljenosti slikom, prije svega izborom modela (znači zbog zasnivanja vrijednosti sredstva) i spoznajnog procesa (znači filozofske granice medija). Kriticizam predočavanja „nevidljivog vidljivim" (Fromentin), a neizrecivog izrecivim težnja je i napor kojim odraz (zbir objektivnih i konačno ravnodušnih činjenica) alterira u iskaz i izraz svog osnovnog jedino relevantnog estetskog i umjetničkog postojanja.

Potrebno je ustvrditi da usprkos podudarnosti slikarskog predmeta (onog koji je imenovan) i subjekta (onog koji imenuje), znači predstavljenog i onog koji predstavlja, nikada nećemo biti u stanju izvesti jedno iz drugog bez ostatka. Ustanovljeno primicanje huserlijanske antiteze prisutnosti i postojanja u primjeru predmetnosti i slike uvjetno je i ograničeno onim što jest i onim što može biti (jer fenomenološki gledano slika jest predodžba, medij jest spoznaja). Međutim, također je istina da se autoportret odražava u općem razvitku društvenih i posebno kritičko-stilskim osobinama vremena, ali i pruža obilje podataka o samosvijesti pojedinca, o njegovoj izuzetosti iz stanja kolektivnog, kako svojim relativizmom prikaza, tako i svojim subjektivnim i frojdističkim ili narcisnim izvorištima (stoga autoportret istovremeno jest dokument obiju stvarnosti)"...

Listajući taj katalog iz 1977. godine ne moram čitati atribucije ispod crno-bijelih reprodukcija autoportreta umjetnika. Prepoznajem većinu jer su postali znak i mjera svog vremena. Ivančić, Gliha, Tartaglia, Bulić, Kinert, Jordan, Becić, Stančić, Dulčić,... i mnogi drugi nižu se kao „poveznica prošlog sa sadašnjim čije postojanje nudi spoznaju irealne mogućnosti – ustanovljavanjem, zaustavljanjem i simboličkim obnavljanjem u bezmjernom vremenu" (Schneider).

Započeti ovu priču i naći se na adresi pokojnog Klementa Lukina negdje na Gornjem gradu značilo je susresti ta ista lica, proći prag realnog vremena, zakoračiti u dijalog i razgovor o vječnim pitanjima: tko smo, što smo i kamo idemo?

Marljivi sakupljač Lukin jednako je cijenio svako otkupljeno ili darovano djelo studenata ili njihovih profesora. Okom znalca pronalazio je bisere. Brze bilješke ili studije, zamrznute u nekom svom intimnom trenutku i raspoloženju, osjećajnosti, sumnjama, strahovima i radostima, u potrazi za svojom formom i umjetničkom istinom progovaraju likovnim jezikom, izriču svoj stav o sebi samom, o umjetnosti, o životu uopće, gradeći tako portret svoga vremena, prizivajući sliku nas i ovog našeg vremena.

Kao organizatora veseli velik broj radova prispjelih na natječaj iz svih krajeva Hrvatske, i to bez pretjeranog oglašavanja. Uglavnom se radi o recentnim radovima mlađih umjetnika, ali pristigli su i radovi umjetnika, kolega i profesora starijih generacija. Rukovodeći se kriterijem žirija i postojećim prostorom, nažalost nismo bili u prilici izložiti sve pristiglo na natječaj. Vjerujemo, a budućnost će pokazati kako je gradu Samoboru doista potreban specijalizirani izložbeni prostor, galerija koja može udomiti likovne manifestacije većeg formata. Uz ostale postojeće sadržaje Samobor valja promovirati kao grad stvaratelja i promicatelja kulture čije značenje prelazi lokalne okvire. Uostalom, on to oduvijek i zaslužuje. (2. studenog 2008.)

Samobor, 29. prosinca 2008.

NEUM 2000

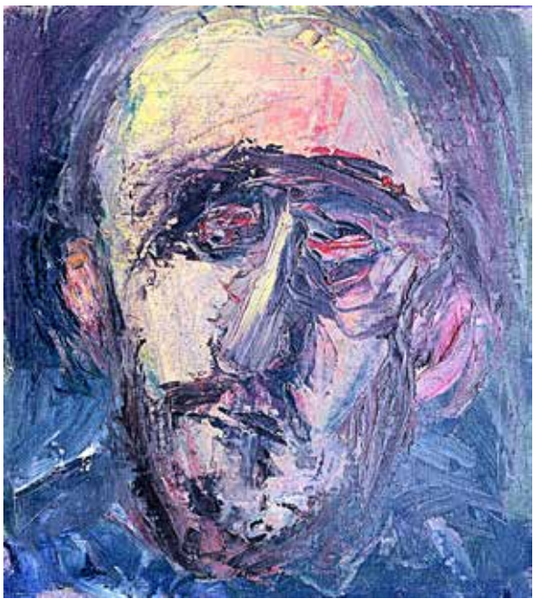
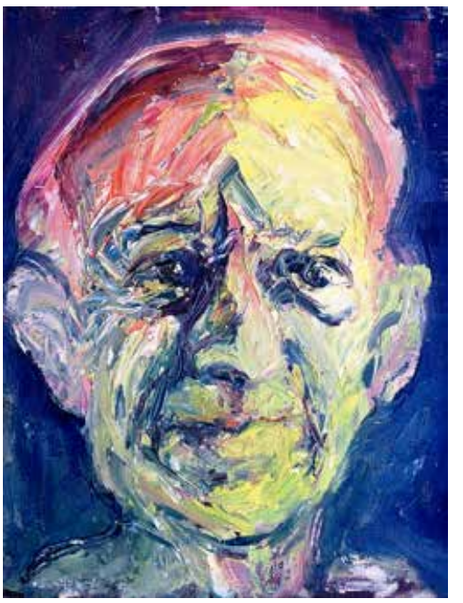
Od istočne i zapadne do južne granice
busom, autom i vlakom
kroz same nepoznanice
kolodvore i stanice

u Neum stižu
neokolonijalisti
napola vitezovi i princeze kista
napola turisti
plesači na žici
žongleri svjetla
društveno politički naturisti
idealisti
ili
tko zna (bolji vic)?
Hotel nam se znakovito zove "Sunce"
družinu gura kultura
don Blaž je motor
Stankec je glavna figura
idemo mic po mic
ovo je svima neka dječja ura
na prvome je mjestu radoznalost
pitanja postaju skitanja
pitanja postaju slikanja
preteški križ vuče Isukrst
veselog Primorca
Thank you and....
You're welcome u NAŠ SVIJET
jedrom anđela leti Kopeti
gusle gude dobrodošlicu
kako je škrta i bogata
ova zemlja kamena i vina
možda je jednom baš za Meglićevim stolom
Ribar ljudi u Emausu dijelio istinu
kruh slikarski iz važa od kile (Karbon)
na mome balkonu sobe No. 320
miriše svjetlost levandom i terpentinom
kojim bojama oslikati radost
dječurlije s plaže?
u isto vrijeme oslikati
ratom i bombama
spaljen hotel preko puta
autoportret duše
gledam u sunce
i sve mi se crni pred očima
Petar je, čini se, sretniji
prolijeva žutu, pozlaćuje
bez ikakve sumnje
svemir je nemir zvjezdane prašine
u apstraktnom kovitlacu
Nikšića ili male Andrijane
Niki je svemir kras
borba elemenata
vječita mijena prirode
prasak kamena
što ga vrelina otkida
baca u more treskom
a postoji i tišina
soba, otvoren prozor
čovjek raste u samoći
zrije svoje čeeeeeeežnje Mucko
nježne latice svjetla u polumraku
a vani vrišti život
vrapci u čempresu viču RAJ
Gradac kao Kana galilejska
mjesto čuda
kameni cvijet na bogumilskom stećku
kolijevka u Hutovu
nijedna boja nije uzalud
da mi je i taman oblak misli glavom prošao
razbio bi se o pjesmu don Cige
i osmijeh plemenite Jadranke
ma kakvo slikanje kraj sira iz mišine
blagoslovljenog kruha, zalogaj kozletine i vino
zajedno kao na Gori
kad se kruhom i ribama umnažala ljubav
ista je žeđ za životom
starica u crnom tjera svoje ovce
a na zdencu sjede Marija i Marta...
"Kad ću opet doći da te ljubim ja, Vela Luko"
tako uz gitaru sijeda glava vodi
neobičan zbor ...
domaćin i ne zna koliko nam je blago udijelio
HRVATSKA ovdje blista
onako čista kao suza u srcu
sve je u ovim brdima i proplancima ISKON
korijenje Glavinića
kućica livnjaka Stipe
stajat će jednako tvrdi tu
i onda kad nas više ne bude
jedino ih mi sami možemo srušiti i razoriti
Jastrebarsko, Sisak, Brač, Slavonski Brod, Mostar...
Viktorija mi tepa Pavarotti
Nikola mi cvjeta ružu na terasi
konobar mi nosi sladoled
more me grli
i kako da ne budem zaljubljen
Mediteran – Bellevue
vezujem imena s facama
pišem da bih ih zapamtio
"konji vrani
ponekad osedlani..."
Zaprešiću, Katiću, zapamtit ću
"ćunu u somunu"
ozbiljnu kontesu Nedu
"dobro došli u naš grad i okolicu, welcome"
poslal bum ti broj od kostolomca...
a gospodin Živko, generacija...
kako zaboraviti dobri stari hodajući štafelaj

fućkaš godine
Arkadija na dohvat
društvo skače po škrapama Kleka
po nesnosnoj jari
reklo bi se satiri i nimfe slikaju bonacu
razgovara s kozama veseli Pan
da nisam tako pečen
mislio bih da je san
jedino more hladi (čovjek se pomladi)
pa gdje smo onda?
što je zabit, a što civilizacija?
srce mi je ovdje, tamo zanimacija
hladovita večer na terasi hotela
nova avantura
kompozicija za stolom, Bože prosti,
sliči na zadnju večeru
a nije
smijemo se k'o klinci
dok nas s galerije ne potjeraju
"američki marinci"
vino je ishlapilo
vrte se još samo rezerve
Vlašić i društvo sviraju
glazbu za jake nerve
koncert za prazne čaše i kažiprst gudače
ponoćno kupanje otvaram
solo & mokre gaće
lift koji ne zna što radi
recepcija, telefon, zid
i na njemu sve manje mjesta za dojmove
klinci obilaze, diraju
oblizuju slike
najbrže špahtle Neuma
vilinske Blaženke...
konji vrani
u glavi mi je kiosk na "grani"
i ne znam čiji ono policajci
It's two o'clock in the morning, we want to sleep...
noćas neće moći bellevue, sorry
belaj bager dere i motorna pila all night
do četri ujutro
direktora ljute
a noć je k'o ulje
san daleko
tranzistor u transu
Dylan vremeplovac –
Mister Tambourine Man budi sentimente
taman kad sam zaboravio godine
novine, televiziju, auto i račune...
ne može se bez računa
kad izračunam
ovdje u prosjeku svi imamo trideset i pet
ali ne pamtim ih sve i ne pišem
neki su mi neuhvatljivi
neka se ne ljute
ako se sutra mimoiđemo
u Zagrebu ili Splitu
svi ste mi stali u jednu vedru sliku
bez okvira i roka trajanja
ostalo je adio i doviđenja
s kamatom bez zbrajanja
s nešto malo kajanja
zbog preskočene večere u petak
i obećanih mušula
i humora do umora
spakirao sam torbu i dojmove
za put od granice do granice
od Neuma do Breganice
thank you,
thank you
and
thank you again!

Slikarska kolonija u Neumu (između dvije granice) bila je prigoda za, osim sunca i mora, u jedno spojiti hrvatski duhovni prostor okljaštren ovim ratom i umjetnim podjelama jednog nacionalnog korpusa. A umjetnost (umjetnici) povezuju ono što politike razdvajaju. Bila je to moja prva likovna kolonija na koju me pozvao prof. Stanko Špoljarić i tako povezao s onim dijelom domovine Hrvata koju inače zasigurno ne bih izbliza upoznao. Onda sklopljena prijateljstva traju i dan danas iako susreta gotovo i nema, a ostaju samo uspomene.

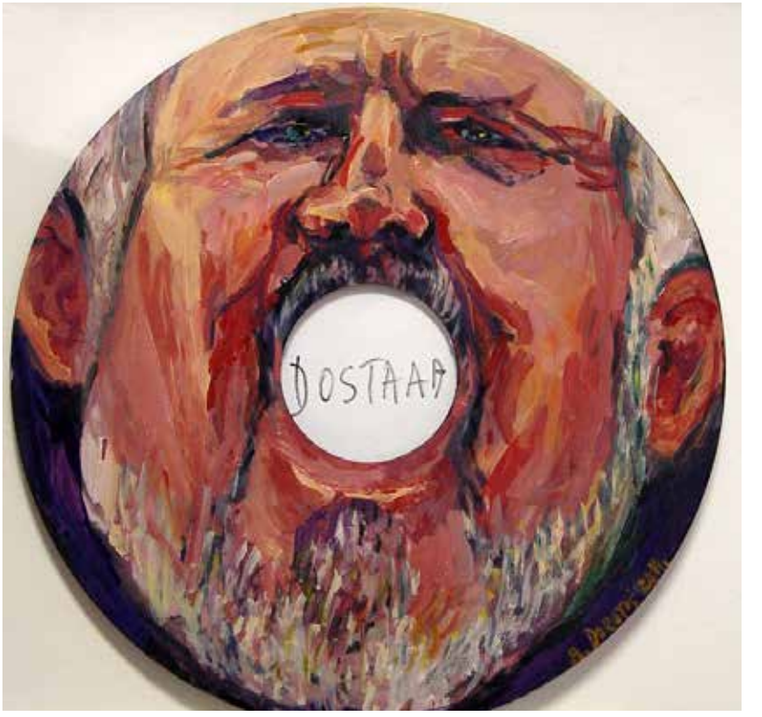

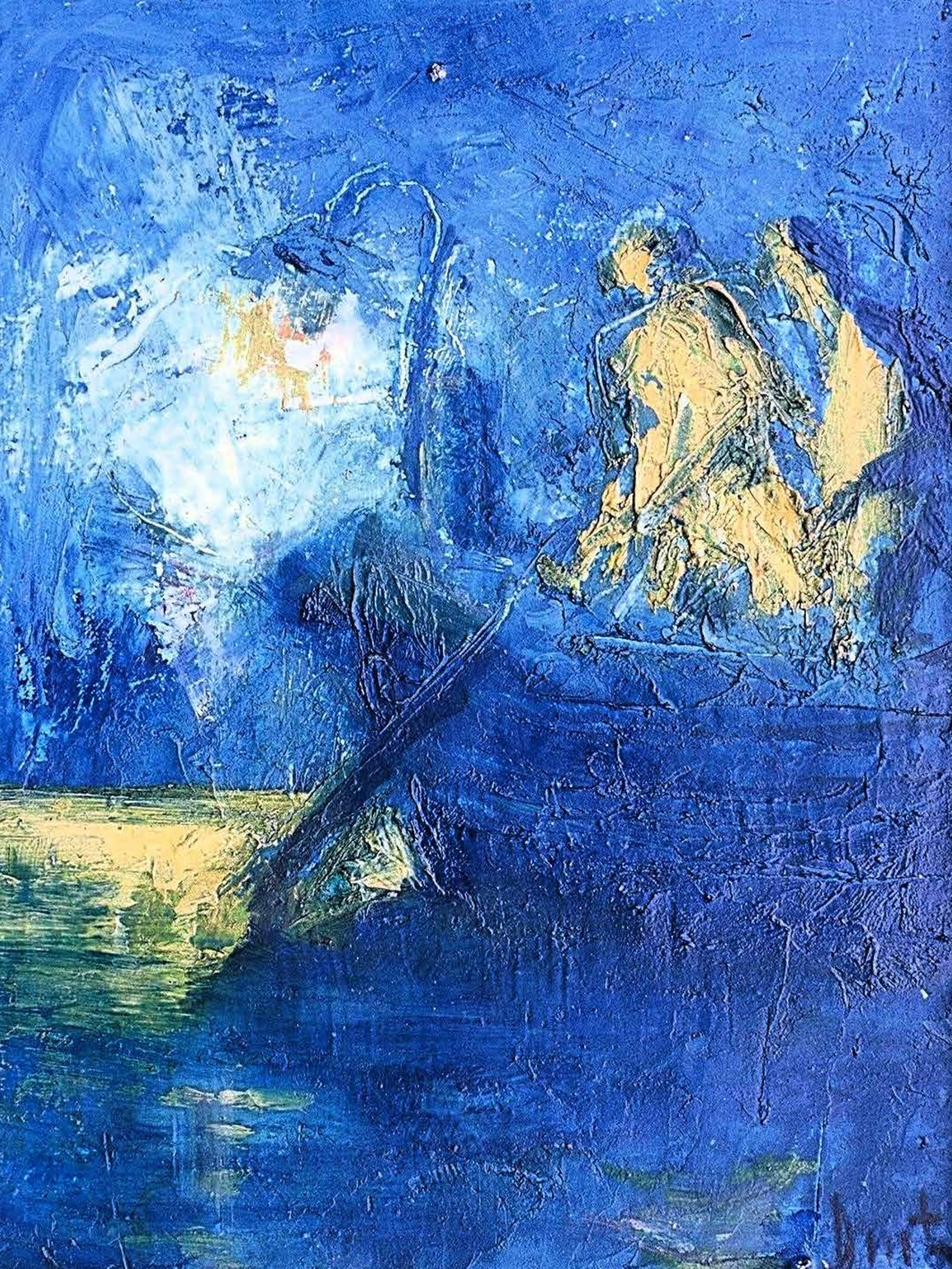

DOSTAAT

Intervju Brač

A djeca rastu. Imaju svoju djecu i mijenjaju naše prioritete. Naročito ako su krenuli putem umjetnosti, što u nas još uvijek znači nešto kao krivi izbor puta za opstanak. Moje je mišljenje drugačije. Kao roditelji podržali smo ih u odabiru zvanja. Uz to se vežu odricanja. Jedan od mogućih izbora je povući se i zbog njih i zbog sebe iz velegradskih gužvi u pastoralu sela. Ili nastaviti živjeti na dvije strane. Sazrelo je vrijeme odluke, pa smo supruga i ja 2012. odlučili odseliti na otok moga djetinjstva, odmah preko puta Splita za koji je svojom obitelji vezana supruga. Nekako u to vrijeme novinarski me je intervjuom zaskočio g. Miroslav Pelikan. Tekst s odgovorima na njegova pitanja otisnut je u *Hrvatskom slovu* ili *Fokusu*, ne pamtim datum. Ostao je u mojoj pismohrani pa ga donosim u prilogu.

Gospodine Dorotiću , već nekoliko godina živite na Braču (doduše, tu ste i rođeni, u Supetru, ali niz ste godina živjeli u Bregani i Zagrebu). Kako je živjeti na otoku?

Godina 2012. bila je neka vrste prekretnice. Maknuo sam se sa zagrebačkog asfalta i iz samoborske pastorale gdje sam s obitelji odradio posljednjih trideset pet godina života, učenja i različitih pustolovina. Nije tome kumovala, niti je presudna bila činjenica to što sam rođen na Braču. Epizode iz djetinjstva, istina, ostaviše neizbrisiv trag u srcu, jedan osunčani predio koji mi je oduvijek grijao maštu. Taj „sirenski zov" povratka malo je utihnuo s vremenom i kako je realnost života na otoku sve prije nego „ljetna razglednica", povratak se nudio izazovom novog početka u kojem se Brač nametnuo kao suđena mi *terra incognita*. Možda prilika za povratak sebi. Razlog za odlazak nije namjera povlačenja iz javnog života (ne znam ni što to znači). Naime, nikada nisam odvajao profesionalni život od obiteljskog pa se danas mogu prekoravati zbog svaštarenja i površnosti kao posljedice stalne užurbanosti i improvizacija. To s vremenom zamori. U jednome momentu radite ilustracije za poznatog izdavača, osvojite bestselerom nagrade, potom vas zaobiđu sve narudžbe tog tipa pa se prihvatite izrade oltarne pale, dimenzija koje bi jedva stale u velesajamski prostor. Nakon toga krenete u osnivanje radionice za izradu vitraja (ne kao vlastiti izbor, nego kao imperativ naručenog posla), pa se opet vratite ilustracijama, pa vitrajima itd. To uz zahtjevnu (artističku) obitelj postane vratolomno guranje u svim smjerovima. Prosvjetarski posao s početka, u statusu slobodnjaka (a to je trebalo osvojiti), smijenile su gradnje, selidbe, izložbe, volontiranja, tehnički sve zahtjevniji poslovi, da bi na vrhu neke duhovne i fizičke spreme sve to prekinuo rat. Tamo sam imao sreće. Vojnička i ljudska solidarnost učinila je to ružno vrijeme podnošljivim. Slikalo se u prekidima mahnito i dijelilo potrebitima kao nikad. Definirana i jasna linija fronta (ona unutrašnja) činila je stvar jednostavnom, a optimizam pravim gorivom. Pitat ćete kakve to ima veze s odlaskom na otok Brač. Pa otprilike, nakon nekog vremena shvatite da se vaš svijet (za koji ste se borili) promijenio. I životna pa i poslovna pravila su se promijenila. Mnoge poznanike pomeo je rat, standardi su srušeni, nestalo je i ono malo natječaja s objektivnim žiriranjem, otvorio se jedan pomalo feudalni VIP sistem podobnosti. Pratila ih je promjena profila tiskovina i periodike u kojoj se moglo objavljivati. Nije to bila obična smjena generacija. Vidio sam probleme funkcioniranja i financiranja kulturnih djelatnosti u političkoj utakmici koja na lokalnoj razini znači negiranje kontinuiteta rada i poništavanje učinjenog. Uz to, beskrajno je teška borba s inercijom sustava uz nemilo rasipanje snage na ponavljanje početaka. I naša djeca jedva se s time nose, jednako podnoseći apsolutizam u vlasti. No toga smo bili svjesni kod odabira poziva. Brine ono iza toga. Sustav bez odgovornosti i kontrole generira nepravde. Tako je to svugdje. Odustajanje od tog tamo „ringa" koincidira s umirovljenjem (naraslim potrebama obitelji) i ulaskom u ovaj *ring* ovamo. Nastavljam *fight* u mom otočkom ringu oko naslijeđenog nesređenog imovinsko-pravnog stanja ostataka djedovine. Treba se naraditi za struju, vodu, napraviti atelje u suhozidu bivše pojate, voditi bitku s elementom sirove brdske klime, vrtom, kamenom, vrućinom ljeti i ledom zimi. Standard je pionirski jer iako sam „doma", ja nisam kao starosjedioci navikao na lokalne običaje i novu školu improvizacije. Naslijedili smo (ne)red generacija. Drži nas dobri Bog i uvijek ista floskula „Bit će bolje!", nešto kao športska ili vremenska prognoza. Sutra sunčano! Ne žalim se, dobro je. Supruga se izvještila u spravljanju kruha i pripremi pekmeza. Osim kamenja, imamo i pravu biblioteku, svoje šetnje uz more i atelje koji pomalo raste. Lani je bivša *mirina* dobila krov. Ove godine malo se toga s mjesta pomaklo, ali stigao sam naslikati Križni put za Staševicu i izvesti nekoliko vitraja, a

s time završiti neke pregrade u budućem ateljeu. Nadam se da će služiti i meni i sinovima i prijateljima.

Kako je umjetniku, slikaru, živjeti na dalmatinskom otoku?

Ono prije rečeno neko je opće mjesto u potrazi za *svojim* mjestom. Određuju ga prioriteti koje nameće sam život, oni profesionalni i obiteljski. Pravi razlozi odlaska na otok (umjetniku i slikaru), po mjeri mogućnosti i slobodnog izbora, sentimenta i potrebe, skriveni su. Teško ih je bilo kome objasniti. Neki to čitaju kao bijeg s poprišta, neki vide razlog u nekom „neuspjehu"..., a ja držim da to i ne treba objašnjavati. Apstraktni pojmovi ljepote i ljubavi uvelike su obezvrijeđeni u svijetu koji cijeni materijalno mjerljive uspjehe. Moj pokojni otac bio je na svoj način zaljubljenik u Brač i tu je svoju zaljubljenost iskazivao lirski obojenim stihovima. Iza obraćanja čistom zvjezdanom nebu, trenutcima smiraja duše u predvečerja uz more, olujinama koje lome sudbine, težačkoj jednostavnosti, prirodi arkadijske ljepote... stoji u naravi potreba svakog umjetnika za sabiranjem u duhovnom smislu. Nježnost i grubost elemenata s kojima se treba nositi, dva su lica iste medalje. Kontemplativni diskurs svijeta otvara vrata razgovorima na ontološkoj ravni. Do tada glavno postalo je sporedno, a sporedno glavno. Kako odgovoriti na vaše pitanje „Kako je umjetniku živjeti na dalmatinskom otoku?" nego „Dobro". Taj „novi svijet" nije opipljiv i ne mjeri se eurskim dobitkom. Živjeti ovdje je dobro, ali nije lako. Intenzitet boja, mirisa i okusa ovdje je drugačiji, kao i intenzitet doživljaja tih osjeta. Snažniji su i osjećaji samoće ili zgužvanosti. Možda je dobra reklamna floskula „Ko to more platit?" istinita. To se stvarno ne može ničim platiti.

Otvara li Mediteran snažnije mogućnosti likovnog izražavanja, od motiva do kolora?

Da. Mogućnosti se otvaraju kao zreli plod šipka. I potreba i zadovoljstvo radom, kao i nezadovoljstvo dosezima. Sjetim se Gamulinove biografije i sudbine Ignjata Joba. Sjetim se i Kečkemetove monografije o kiparu Rendiću. Obje sudbine su paradigma sudbine umjetnika vezanih uz otok. Nekako mi se čini, hrvatskih umjetnika uopće. Pa ipak, usprkos mrazu života i teškim sudbinama, plamen umjetničkog genija na mediteranskim prostorima, usuđujem se reći, žešće plamti. Naslonjen na temperament intuitivnog, na povijesno bogate sedimente, na genski sklop ilirsko-grčko-rimskog i prahrvatskog naslijeđa koje ujedinjuje ilirsku robusnost, grčku snalažljivost, rimsku profinjenost i, uz *dišpet*, hrvatsku upornost i radoznalost.

I ovdje redovito slikate. Navedite nam svoje omiljene teme.

Svašta radim i toliko me svugdje ima da, jer me nitko nikamo ne tjera, slikam kad mogu i kad me volja. Prestao sam sebi odrađivati zadaće i rokove, osim onih koji me kalendarski obvezuju. A u to spadaju i obaveze prema obitelji. Pomalo se, nakon dugog perioda slikanja i žanrovskih tema po narudžbama, pripremam za bračkі pejzaž uživo. Malo me koči respekt prema čudesno lijepoj okolici i trenutno sam nekako više šmeker i promatrač. Volontiram malo u pučiškoj knjižnici kao likovna podrška njihovim programima.

Visoki ugled u hrvatskom suvremenom slikarstvu stekli ste značajnim opusom religijskih tema, od oltarnih slika do vitraja.

„Visoki ugled" možda je sintagma koja u naravi više odgovara onome što znači biti „hrabro lud". S obzirom na okolnosti u kojima su neki radovi realizirani, a uglavnom bez „osiguravajućeg konopa" trebalo je biti ludo hrabar i igrati s dobivenim kartama. Posebna je to tema. Radi objektivnosti moram reći da sam sretan što sam uopće mogao raditi. Sve što se određuje visokim standardima više govori o naručitelju. Usvojeno iskustvo i znanje nisu garancija da možete dobiti posao. Zamršenost i složenost situacija je zakon i prilično je teško opstati ako ste „nesvrstani" slobodni umjetnik. Silno sam želio raditi ilustraciju za ozbiljnu periodiku. Bez obzira na reference, tu takvog posla nema. Slično je i sa sakralnim temama. Naručitelja je malo, umjetnika puno. Intimno bavljenje tim temama znači punjenje škrinja i tavana. Galerija u kojima bismo izlagali sakralne teme – nema (osim one koju smo pokrenuli 2008. pri Župi sv. Josipa u Zagrebu). Umjetnici kršćanskog nadahnuća u Zagrebu su „beskućnici", a razgovor o naručenom ili o otkupu umjetnina, priča je za sebe. Oduvijek je za preživjeti trebalo prtiti prtine prema javnosti, i to radeći ono što moraš i ono što se voli. Ponekad su to i kompromisi, ali i cijena slobode.

Svakako moram spomenuti i Vaš dizajnerski rad kada su u pitanju knjige.

Tu sam vam odgovor dao u prethodnom odgovoru. Imate tako potpunu slobodu (baviti se kao umjetnik) čim hoćete. Kakav marketing poduzeti, s kakvim agencijama kontaktirati, kakav profil knjige ili ilustracije ponuditi i kome...? O lijepim i ružnim iskustvima s našim izdavačima mogao bih vam napisati roman. Koje bi poglavlje bilo teže, procijenite sami.

Oživljeno ognjište u budućem ateljeu

Obnova ruševine u Pražnicama na Braču

Osobitost Vašeg djelovanja jesu i putopisi-dnevnici. Dopunjujete li ih i ovdje na otoku?

Svakako, stalno nešto rišem i bilježim. Nešto od tih crteža vezujem uz priče za djecu. Radio sam i slikovnice sa svojim unucima, uživajući u stihoslikama. No djeca prebrzo rastu i more ih popularne TV-serije crtića od kojih preuzimaju umjetno izmaštan svijet. Crpe likovnost iz neke vrste frankenštajnovski kreiranih mutanata i čarobiranja umjesto iz vlastitih „bunara" tradicije djedova i bajki. Puno je zbunjenosti u tom prostoru i kod djece i kod roditelja i kod izdavača. Vidim da baš i nema previše interesa za okupljanje domaćih autora. Ali o tome ne mogu kvalificirano govoriti. Možda ja nisam imao sreće otkriti se pravim izdavačima. Ilustrirao sam na desetke knjiga za djecu i odrasle za različite izdavače. Gotovo u pravilu, kraj posla značio je kraj *ljubavi*. Ili je to problem koherentnih programa (bez profiliranih edicija) ili nas jednostavno ima previše, puno lobija i puno različitih interesa, premalih naklada s problemima oko sufinanciranja (kad su u pitanju slobodnjaci).

Što Vam je trenutna preokupacija u atelieru?

Trenutna preokupacija jest sam atelje. Budžet penzića tjera me na akcije po receptu „uradi sam". Maknuvši se iz tzv. centra, ubrzo shvatite što znači biti zaboravljen. Ovo ne znači isključivo loše konotacije. Nije loše biti zaboravljen, ali je loše ovisiti o mirovini stečenoj po osnovi slobodnog umjetnika, profesiji likovnjaka. Primjerice, prije pet godina u jeku priprema za restauriranje vitraja zagrebačke katedrale, pri Ministarstvu kulture ishodio sam na osnovi prakse licencu ovlaštenog restauratora vitraja. Od tada do danas samo sam jednom pozvan na procjenu polomljenih vitraja. I to je tako. Još jedan papir u ladici.

Odgovara li Vam otočki mir?

Otočki je mir ono nešto izvan turističke sezone. Da, odgovara mi. Dapače, nedostaje mi. Repovi naših života još su negdje tamo gdje su roditelji, djeca i unuci. Dio smo njihovih života i po tome nekako nužno konformisti. Sjedimo na dva stolca, što baš nije pametno, socijalno osjetljivi na svaki stres. Glupo jest, ali kako govoriti o slobodi kad ona u jednom momentu ovisi o starom automobilu? Prioriteti se mijenjaju. Ovise o zdravlju i još koječemu. Ipak, svjesni ste koliki je dobitak, koliko je dobro makar malo, makar rijetko zaroniti u krš i gustiš vrha otoka, udahnuti sa zvonom s kampanela miris smilja i kadulje, poći za ovčicama ili u maslinike, *toćati* domaći kruh u maslinovo *uje i kapju kvasine*, grickati pražniški ovčji sir, gledati na *pijatu zeleni verzot* iz vlastitog nasada u *vrtlu*.

Planovi, izložbe, knjige....?

Ako me baš posve ne zaborave (eto, Vi niste), onda imam šanse prije dovršiti atelje koji je sada suhozid pod krovom. Tada to možda preraste u nešto nalik na Otvorenu galeriju za onih više stotine slika iz bunkera (računam i na sinove). Potom slijedi uređenje onog dijela minimalnog komfora, gdje mogu dovesti prijatelje i kolege pa u nekim posezonama krenuti u slikarski „safari" na motive koji nas vesele. To uključuje i štafelaje i materijal i koješta... Do tada treba još puno toga obaviti. Neke su izložbe u planu (moraju se dogoditi bez forsiranja), a ako se i ne dogode, ništa zato. Nekoliko sam knjiga priredio za tisak, ali...

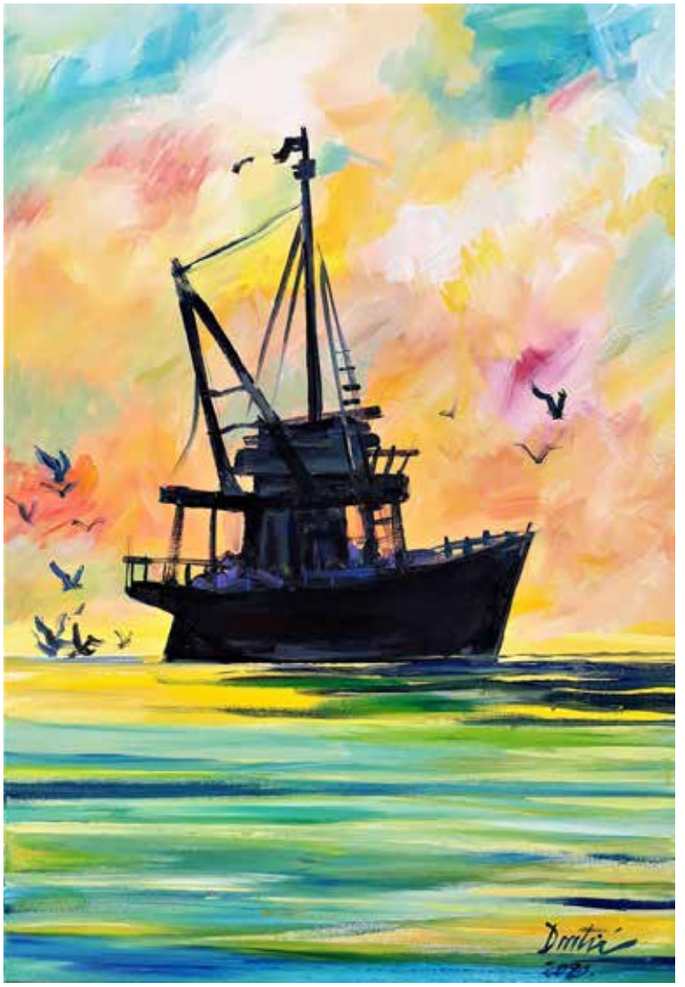
U Zagrebu, studenog 2015.

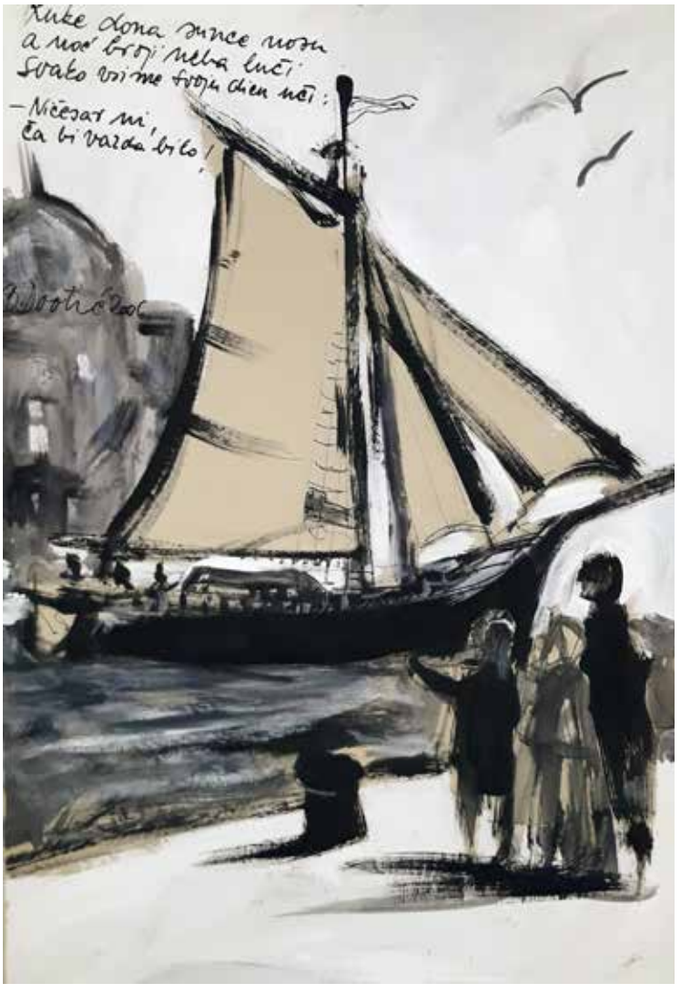
Preseljenje na otok, čak i ako si u nj zaljubljen, uvijek je robinzonski izazov. Nagla promjena životnog tempa. Ilustrira to i tekst napisan za rubriku *Dnevnik* Hrvatskog slova u čijim sam prostorima ranije kao slikar izlagao. Taj dio dnevnik nekako nudi iz prve ruke viđenje promjena životnih okolnosti i načina života. Arkadija ne znači nužno i romantiku.

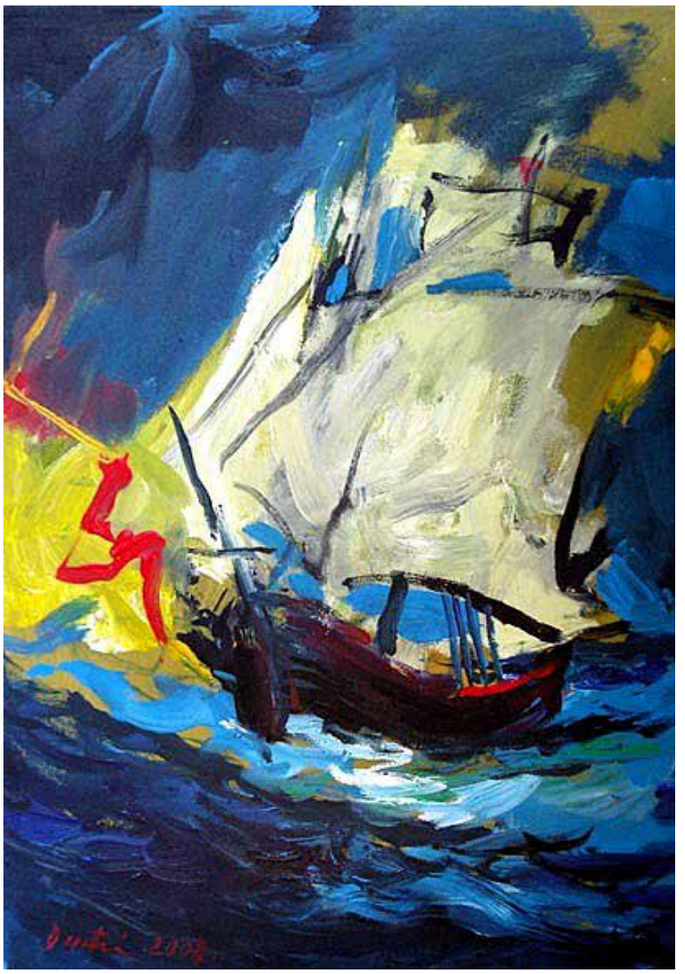

Ruke dona zunce nosu
a noć broji nebu luči
Svako vrime tvoju dicu uči:
– Ničesar mi,
ča bi vazda bilo!

Dorta '10.

2010.

Dnevnici hrvatskog slova

Pražnica, ponedjeljak 4. veljače 2013.

U što sam se uvalio, dragi šjor Stipane? Pisati dnevnik za *Hrvatsko slovo* u Pražnicama na Braču (Mediteran – Bellevue), gdje sam stigao prije dva dana nakon zagrebačke zime i snijega. Pisati nakon tolikih vrijednih ljudi izaziva mi tremu. Radi Vaše „zadaće" odmah sam po dolasku u trajektnu luku Split kupio hrpu novina (što inače ne činim). Onako radi inspiracije, da pokupim pokoju informaciju ne bih li se „prosvijetlio" nakon višetjedne relativne izolacije zbog obitelji, doktora, snijega i koječega. Prolistao sam ih na trajektu i odmah mi se smračilo, iako se dan produljio. Ostavio sam komentiranje komentara za neki drugi dan, kad presuši doživljaj dolaska u bračka brda kojima se uvijek veselim kao i moru. A bila je bonaca i morao sam sa sebe svući debeli džemper u kojem sam putovao. Skoro mi se čini bezobraznim sada *činiti gricule* onima što otok poistovjećuju s ljetom pa im u maglu i zimu sjevera slati osunčane morske pozdrave uz *bićerin mrtine* i miomirise proljeća. A sve je tek, iako važan, samo prvi dojam. Otočani pivaju „Kandalora zima fora, ide snig priko mora, sveti Blaž će reći da je to laž, sveta Justina da je istina". Bez obzira na pučke meteorologe, čim vidim sunce bez bure i more – ja se uvijek *raskravin*, hoću reći otopim i izvana i iznutra, nastojeći, ma što se poslije događalo, konzervirati u srcu taj doživljaj Dalmacije onako na prvu, da mi ga ništa što uslijedi ne može pokvariti. Tako se, dok ovo pišem, u meni još stišava tutanj putovanja, umor, uznemirenost osjetila, razbucane emocije, nedovršena posla ovdje i ondje – u dva svijeta minimalno. Sunce po tramontani i zagrebački mraz ili obrnuto. Zapravo sve je više-manje isto. Kako se gube klimatske razlike, tako i red i nered postaju sve sličniji brišući toponimske odrednice *Gore* i *Dolje*. Prijatelja ima i ovdje i ondje. A i onih drugih. Živi se zapravo u isto vrijeme dva vremena: u sadašnjem trenutku i onome vremenu što budi uspomene djetinjstva, pune zvukova i lica kojih uglavnom više nema. Čežnja ponekad tka Arkadiju na mjestima odrastanja i tu i tamo. Na bračkome kršu i u Zagorju. Jedan je život i jedna ljubav, zahvaljujući roditeljima i providnosti. A puno je, puno doživljaja i priča, navezanosti na oba kraja Hrvatske, ali antagonizma i podijele... nikad! Možda zato jer nemam veze s balunom ili zato što su svi baluni uglavnom isti – sliče na globus.

Utorak, 5.veljače 2013.

Stabilizirao sam se. Vrijeme se stalno mijenja u skladu s onim veljača-prevrtača. Umjesto centralnog grijanja ovdje me grije cijepanje drva (uglavnom česmine, borovine, smriča) i špaherić bez kojeg je nezamisliva bračka zima. Razveselilo me noćno vedro nebo puno zvijezda, a nešto od svemirske ledene tišine što je zašlo u kuću za vrijeme odsutnosti sada veselo pucketajući razgoni plamen ognjišta. Raskitio sam božićne jaslice koje su strpljivo čekale moj povratak, borovinu spremio za potpalu, ukrase i figure Svete Obitelji u kutiju za *šufit*, razmišljajući opet o prošlosti. Naslijeđena *mirina* (ruševina) u kojoj se rodio moj nono Mihovil tisuću osamsto i neke odnedavno mi je postala domom, nakon tridesetak godina sređivanja. Od staroga je ostao samo jedan zid i krovnim pločama popločan dvor. Bitno je to da je nakon dvije stotine godina ponovno upaljeno ognjište. *Pražniški kurot* Don Ivica učinio je znak križa i poškropio svetom vodom ovo prebivalište, blagoslovivši tako trude graditelja prethodnika, a i nasljednika, da se ne zatre trag živih i mrtvih Bračana iz *Kojatića dvorih*. Ovi, čiji sam izdanak i sam, razasuti po cijelom planetu traže poput *ukletih Holandeza* svoje utočište, dok se ne vrate na Brač u *ko zna kojen kolinu* kao poduzetnici ili siromasi bogati samo sentimentima i žalom za prošlim ili propuštenim. Iz te perspektive svijet je jako blizu i tako daleko, a Europa i obje Amerike, Australija, Novi Zeland znače sve i ništa. Tko može i u koliko redaka ispričati priču o tisućama sudbina vezanih uz ovaj škoj! Tu su život loza i ovca, težački žulji, peronospora, maslinici, petrade, ribarščina, egzodusi, revolucije, turizam, avanturizam, ratovi, politika, uništeni i devastirani hoteli, betonizacija, razne privatizacije, mali plavac, furešti, samostanske pustinje, klape, ruševine i viletine, kapari i pelin, martiri po jamama, smilje, leuti, bracere i super jahte, gradelade, prekrasne plaže, kamenice za ulje, ilirske gomile, starohrvatske romaničke crkvice, čipkani kampaneli, zvonjava zvona što preživješe topionice prvog rata, grčke gradine, rimske vile rustike u tragovima, sjaj ladanja i čista nevolja, latinština i glagoljica, tvrda crljenica i kamena pojila, pjoveri, tovari, koze, bunje i bucali... povijest i sadašnjost, staro i novo u mreži vremena i budućnost ako je bude. Navire more asocijacija, o svakoj se može napisati priča, isplesti roman. Kako

odabrati ono što je aktualno baš sad, a da se ne govori o vrijednostima koje su stvarane stoljećima, o načinu života koji neumitno nestaje pred navalom novotarija i bespoštedne borbe za profit? Sve je to već viđeno i o tome već rečeno pa nema smisla lamentirati. Sve smo stariji, nema force, nema gušta, a nije ni neko vrijeme. Postoji tek inat. Kako umjetnici ne znaju što je to mirovina i mirovanje, a posla je sve manje u onom tehničkom i profesionalnome smislu (vitraji, restauracije, ilustracije, slike se ne prodaju i ne kupuju), ja se eto pripremam uveseljavati unučad slikovnicama za djecu.

Srijeda, 6.veljače 2013.

Vrijeme se pogoršalo. Ponestaje mi drva. Gorska svježina koja je ljeti blagodat sada znači bar pet stupnjeva nižu temperaturu u odnosu na mjesta uz more. A kad kapa od oblaka sjedne na Vidovu goru, sav svijet posivi čekajući da bura pomete „ariju". Ovo je mjesto uz Škrip, jedno od najstarijih na otoku. Toponim *Pražnica*, kažu, istih je korijena kao i Prag. Pražiti znači izgorjeti, iskrčiti, očistiti teren prije nego dođe u kulturu polja i sela. A „pražilo" se i da bi oplođena zemlja novom travom zamijenila onu ljetom spaljenu, prehranila i stoku i ljude u kraju s dosta lokava. Akademik *barba* Pero Šimunović spominje kako su prastari slavenski naziv lokava, a kasnije i cisterni za vodu – *Dunoj* – donijeli Hrvati s dunavskih granica, a sugerira predodžbu vode. Selo čine dvori prvotno pastirskih stanova, a samo mjesto spominje se već u XII. stoljeću (Povaljska listina 1184.). Naraslo je negdje nakon što je kuga poharala još stariji Straževnik, gdje u crkvici sv. Jure s najstarijim poznatim zvonikom na preslicu u Dalmaciji, stoji uklesana godina 1111. Gorska mjesta nikla su podalje od mora zbog nevolja s osvajačima i gusarima, ali svako je mjesto i onda i danas imalo svoj izlaz na more. To more uvijek je bilo izazov onima što su širili granice, ali i primali utjecaje. Međutim, i pored svih utjecaja jezik je ovdje ostao melodiozan i arhaičan. Ukorijenjen u toj bračkoj škrapi uporno se odupire standardu novog vremena. Spomenici zapisani u kamenu, crkvenim reljefima i uresima kao dnevnik prohujalih vremena nose datume tih zapisa i spominju se imena Nikole Firentinca, Andrije Alešija, Andrije Buvine. Tu moram stati prije nego se uvalim u priču koja plijeni starošću, širinom i množinom podataka vezanih uz ovaj lokalitet i njegove ljude. Morao bi se dotaknuti i Čilea, Argentine, Ognjene zemlje, bračkih iseljenika, znamenitih ljudi, prirodnih fenomena (recimo Podgračišća i Titine jame, najdubljeg speleološkog objekta u Hrvatskoj sa svojih 329 metara, pored samog mjesta), spomeničke i kulturne baštine, stočara i pražničkog ovčjeg sira, vrsnih kamenoklesara... Puno je toga, a dnevnici po svojoj naravi jesu priča o trenutku. Za ovo mjesto i susjedna Pučišća u ovome je času aktualna agonija Jadrankamena i drama njegovih ljudi. Ne ulazeći u pitanja kako i zašto je propalo poduzeće koje u sebi nosi dobar dio identiteta Brača i Dalmacije uopće, teško je shvatiti da je pored dobre sirovine, vrsnih meštara kamenara, postojećih pogona, tehnike i tehnologije te zainteresiranih kupaca moglo doći do toga da se sve raspe, uništi, obezvrijedi, rasproda, a da pri tome nema odgovornih za kriminal i muku ljudi koji su ostali i bez posla i bez otočkog ponosa. Nekadašnji uobičajeni pozdrav ljudi ovoga kraja, „Zdravi bili" i odziv „I veseli", zamijenilo je uglavnom sivo i suho domahivanje. Nestalo je i rodoljubnih zanovijetanja vijeća staraca sa *šentade* nakon nedjeljne mise. Plaća se cijena stihijskome turizmu, iako je tu puno otvorenih mogućnosti. Uz prelijepu obalu i unutrašnjost, neizmjerno bogatstvo materijalne i duhovne baštine, sve je više nezadovoljnika. Čija nas je to „pamet" uza sve blago, dobru zemlju i dobru klimu učinila ovisnicima o ljudima koji za ovaj kraj ne mare?

Četvrtak, 7. veljače 2013.

Jučer sam spomenuo utjecaje koji dolaze preko mora. More je u isto vrijeme i put i prirodna zaštita poput vodenih opkopa nekadašnjih fortica. Utjecaji i danas dolaze brodovima, ali i zrakoplovima, medijima, državnim institucijama, školama, bankama, televizijom, internetom, knjigama i ljudima... dobrim i lošim podjednako. Brač kao jedan od zadnjih pokrštenih otoka srednjovjekovne hrvatske Paganije, primivši kršćanstvo svoj život nadograđuje i kultivira na jedan poseban način. Nastanjen od neolitika, krije u sedimentima vremena tragove Ilira, Grka i Rimljana, ali tek Hrvati i katoličanstvo daju habitus otoku sve do naših vremena. Bez obzira na sve povijesne mijene i gospodare, jednom usvojeno geslo „za krst časni i slobodu zlatnu" postaje temeljcem i ove Hrvatske danas. Plaćena je puna cijena i danak u krvi za slobodu i vjeru, pa i u ovoj nekadašnjoj zabiti. Prije sedamdeset godina zbog partizana su gorjeli crkveni arhiv i škola, zbog Nijemaca i Talijana selo i ljudi, a sada se, reče mi danas don Ivica, zahvaljujući Ministarstvu kulture ulažu sredstva kako bi ruševina škole postala muzej, a Nijemci i Talijani odavno su dragi gosti. Bez obzira na ratove i mir, na sve strahovlade, oskudice ili blagostanja, periode uspona i padanja – jedno uvijek traje i uvijek je isto. Ljudska je sudbina borba između zla i dobra. Naši su nas stari naučili da kršćanstvo nije samo kulturološka stvar ili svjetonazor, nije doktrina i filozofija, nije ni zbir običaja, obitelj ili domovina. Vjera je uglavnom milost, dar, sposobnost da razumijemo i sebe i druge, i da osviješteni po njoj tražimo put cjelovitosti i jedinstva sa svojim Stvoriteljem. Isus je taj Put i Istina i Život, a izbor je naš. Milost vjere mora se pak zaslužiti žrtvom za druge, činjenjem i molitvom. I sad dok ovo pišem upravo zvoni

večernjica, odvlači misli na Lepant i brojna svjedočanstva žrtve ljubavi. Pa ne bi nas ni bilo ovdje da nije tako. Svaki smo dan pozivani na to svjedočenje i činjenje. Na primjer, neviđena hajka jednobojnih medija na gospođu Judith Reisman i njezin prilog našim rasprama o seksualnom odgoju u javnim školama govori o tome da ili nismo zreli za kulturan dijalog ili se nama dobro manipulira i čini bedastim nazadnjacima koji „stare vrijednosti" pretpostavljaju „novima". Jedna od tih starih vrijednosti koje uzmiču pred atakom novih jest obitelj. Kao da ništa nije postojalo i ne postoji osim „ovdje i sada" i onih koji znaju kako trebamo „za naše dobro" živjeti. Istina je, sami smo ovlastili zakonodavce, dali im legitimitet da uz ostalo rješavaju prijepore granica, jezika (Vukovar kao paradigma), da se zadužuju u naše ime, da nas omalovažavaju kad im se svidi jer, moj Bože, pa svi smo ovce (*rejting* nam je u kanti za smeće). Malo sutra! Istina je da malo činimo da se stvari promijene na bolje.

Petak, 8. veljače 2013.

Došle su mi na vrata maškarice! Vrijeme je karnevala i to je tema za sebe. Profanizacija tog prastarog običaja učinila je turistički brend od Rijeke, Samobora, Senja, Dubrovnika, velikih i malih mjesta, postala zimski i ljetni show. Slike s TV-a iz Rija ili Venecije govore mi kako smo se od autohtonih običaja pučkog krabuljanja radi tjeranja zime i njezinih demona okrenuli drugim uzorima. Venecijanski karneval otvoren je letom anđela sa zvonika crkve sv. Marka pred 70.000 turista. Prometnuo se posve u turističku industriju: cijene maski su od 25 do 250 eura, a pristup kostimiranom balu na kojem se uglavnom sjedi i jede, ponekad u iznajmljenim kostimima, stoji oko 500 eura. Tisuće znatiželjnika tiska se oko bine na trgu sv. Marka očekujući da ih se zabavi u programu izbora *naj* maske, cijene hotela su astronomske, parkirališta 20 kilometara udaljena od grada, turistička sezona uspješno produljena u zimu, za trajanja karnevala... Bit se izgubila. Umjesto da se bar skriveno iza „gospođe maske" bez straha progovori o istini kakva god bila, na pozornici se odvija svojevrsna programirana commedia dell' arte s plaćenim glumcima. Ništa od stvarnog života i interakcije s publikom koja, iskorištena u turističke svrhe, sudjeluje u tom surogatu karnevala. Samo glumci i statisti. Primordijalni kultovi plodnosti, proljeća, seksualnosti, magijskog erotizma i cikličkog kretanja prirode koja se budi – sve je pod kontrolom gradske uprave još od Napoleonove zabrane s početka 19. stoljeća i sloma Mletačke Republike. Francuski racionalizam otjerao je italska božanstva plodnosti, a precizne odredbe Code civila i estetika trijeznog neoklasicizma izbrisaše kulturu baroka i rokokoa. Kažu da su nekoć čak 10 % stanovništva *Serenissime* činile kurtizane pa su i maske prikrivale ili govorile uokvirene raznolikim i bogatim sadržajima svoga vremena. Danas je ostalo prisjećanje na ta vremena, groteska virtualne stvarnosti i fotografije lažnog glamura kao turistički ulov. Tako je više karnevala preživjelo u našim maškaricama po dalmatinskim i kontinentalnim gradićima, u slavonskim bušama i istarskim zvončarima nego u režiranim spektaklima poput venecijanskog koji je pojela priča o profitu. Još uvijek se u nas ovim običajem, dosjetkama, plesom i šalom veselo slavi život, a tuđe kuhano vino neće vas ogrijati kao što naše grije... Mi smo mala zemlja za veliki karneval. Tko ne vjeruje, neka uključi televizor.

Subota, 9. veljače 2013.

Spuštam se nizbrdo u Pučišća na kavu i po novine. Na podlozi jasnog kristalno modroga neba ocrtava se kao isklesan kameni masiv Biokova. Pokriven je snježnom kapom i izranja iz mora poput biblijskog Ararata. Upozorili su me kako se ovdje moram naviknuti na zimsku *depru*, a meni godi i zima i tišina koju jedva remeti zvuk kakve motorne pile, zvon s kampanela ili umilni batić ovčjeg zvonca. Dok ne zađeš među ljude, sve se doima kao iskon. A ni mačke više nisu što su nekad bile. Na štekatu slušam o ministru koji pohvaljuje poslodavce koji nas hrane, a ne pohvaljuje nas koji hranimo njih. Dečki govore o otkazima i spominju ministra koji javno govori o tome kako je lud onaj koji bi ulagao u Hrvatsku. Čitam o maloj hrabroj Nori, u drugačijoj, optimističkoj hrvatskoj priči. Znam da život ide naprijed i da će se u budućnosti graditi mostovi i tuneli, ceste i vodovodi. Možda smo malo nestrpljivi jer bismo s onim što još uvijek imamo mogli puno više i bolje. A kako biti strpljiv u zemlji udavljenoj birokratskim mentalitetom, zemlji punoj malih feuda i feudalaca talentiranih za tumačenje zakona po svome? S otoka se uvijek iseljavalo, a ljudi i sada odlaze za školom i ne vraćaju se osim možda kao sezonci. Iskusio sam život na dva kraja i mislio da ovdje mogu biti koristan dok se nisam nasukao u sporovima oko vode i koječega drugog. Ponekad ne možeš sve platiti, ponekad boj s vjetrenjačama postane besmislen, no uvijek se, na sreću, pojavi opet neki Šimun Cirenac, više kao iznimka nego kao pravilo, i dogodi se čudo. I ta energija čuda natopi mnoga srca pa život živne, zazeleni kao žedna zemlja nakon kiše. U naravi je čovjeka da ne živi sam, a vjeru u ljude teško je zatrti jer smo rođeni s nadom i gladni ljubavi.

Nedjelja, 10. veljače 2013.

Tjedan je istekao a ja još ni slova o svom poslu. Kao nekadašnji student brodogradnje i kao akademski slikar stalno sam nastojao pronaći put prema moru. O tome sam

sanjao radeći s djecom u đačkome domu, pa kao slikar samostalac, ilustrator, vitrajist i ovlašteni restaurator vitraja, osnivač i voditelj galerije za promicanje suvremene sakralne umjetnosti, koju smo nazvali *Zvonik sv. Josipa*, a djelovala je u okviru župe na zagrebačkoj Trešnjevci. O tome sam sanjao i za vrijeme rata u časnoj odori branitelja, kao odgovoran roditelj četvorice momaka, kao organizator samoborskog trijenala autoportreta i karikaturist lokalnih novina, na skelama kao restaurator vitraja, kao *Katica za sve i svašta*. Nažalost ili na sreću, jer davanje uvijek donosi više negoli egoizam. Zahvalan sam svim dragim ljudima bez kojih bi bilo teško živjeti i preživjeti. Zaključujući ovaj dnevnik u tjednu u kojem se gotovo ništa nije događalo unutar ova četiri zida, a koješta izvan njih, čini mi se da je blagodat moći bar na trenutak pobjeći od traumatične politike i posla u mir običnih ljudskih radosti kao što je doručak sa svojom ženom, vatra koja gori u peći dok vani dere bura, pohod novorođenčetu, posjet prijatelja ili Sveta misa, gdje se svi poznaju i gdje se pjeva starinski. A već za koji dan moram opet put Zagreba cestom A1. Bez obzira na prepucavanja tko je zaslužan za tu spojnicu i blagodat za nas vječite putnike, odmah mi padne na pamet pitanje – zanima me koliko bi Hrvatska demografski i gospodarski danas bila drugačija da je ta cesta izgrađena onda kada je i započeta – davnih sedamdesetih godina prošlog stoljeća, u što je otišla i jedna moja ondašnja plaća.

Osam godina kasnije pisao sam opet prilog za Dnevnik, drugačijeg raspoloženja i atmosfere. Vrijeme u kojem živimo i vrijeme našeg trajanja u mjestu gdje živimo utječu na nas. Činilo mi se zgodnim vremenu doseljenja dodati okus novih vremena.

ODISEJA 2001.

Na stolu karte neba
sjeverna i južna hemisfera
ja sam zvjezdoplovac
sunčev vjetar tjera
brod bez propelera
plovim, namjera me tjera
nakon milijun zvjezdanih stanica
odredište je zelena Terra
i prijatelj
navigator stari
skitnica lupež
koji je volio piti
samo ne znam je li još tamo
ili je vriti
Odisej,
a kolike smo Super Nove
još mogli otkriti?
da se nije onako nasukao
pronašao svoj izgubljeni otok
na njemu čokot i lokot

*

kad nestane ovo malo force
ovo malo novca
i ja prodam Zvjezdolovca
za malo mira i zaborav
s pogledom na more
spustit će se zvjezdana jedra
prije totalnog mraka
pojest ću tada sedmu koru
ako nema još koja kvaka...

15. ožujka 2021.

Dan još nije utrnuo, a ja sam još u prošlom tjednu. Možda u posljednje vrijeme prebirem više po prošlosti nego po sadašnjosti. Je li to utjecaj korizmenog vremena ili godina i nekih obljetnica koje nas čine manje osjetljivima na ono oko nas, a više na ono nakupljeno u nama? Prije tri godine u ovo vrijeme preminula je moja mati, a ja danas pišem ovaj dnevnik gledajući na polici njezine i očeve knjige. Biblioteku ukoričenih uspomena, obiteljskih saga o ostvarenim i neostvarenim snovima. I otac je umro u korizmi prije 28 godina, na moj rođendan. Moj *stari*, nekada bračni i bolski učitelj, iskreni domoljub i hrvatski pjesnik lirike nježnog izričaja, prepune ljubavne i zavičajne nostalgije, sanjao je o povratku rodnome Gradu i mjestima svoga djetinjstva. Sve njegove korizmene priče o užoj i široj obitelji sada su – moje. U naslijeđenoj roditeljskoj biblioteci susrećem mnoga poznata imena prijatelja im i suvremenika ili njihovih prethodnika što postadoše i moja lektira. U očevim bilješkama pronalazim stihove talijanskog pjesnika i nobelovca Salvatorea Quasimoda:

Svatko stoji sam na srcu zemlje
proboden zrakom sunca:
a večer je već tu.

Ta sjena duboke večeri pokriva sada i moj put. Odatle potreba za otvaranjem dijaloga s našima koji svi još žive u nama. A vrijeme uistinu leti. Pišući dnevnik prije 8 godina, oboružan optimizmom za novi početak, opisivao sam povratak na rodni Brač poput pomorca što se vraća kući nakon što je oplovio svijet. Nije to bio baš povratak na Itaku niti je moja Arkadija mjesto spokoja. Vidovica, gora kojoj sam se vratio, više je kamenarski i pastirski azil, daleko od vreve i halabuke grada, moje mjesto tišine. Ovo je doba pritisnuto posebnom težinom nedaća. Navališe neke boleštine, potresi i sveprisutna korona. Vijesti o ranjenim gradovima, nevoljom pogođenom gospodarstvu i ljudima pozivaju čovjeka našeg vremena na obraćenje. Uz to više

je poznanika s „one strane“ negoli s ove. Sužava se krug života, ali tko mari za to. Život i dalje trči iako se školski razredi smanjuju, a škole ruralnih prostora naše Domaje zatvaraju. Korizma je vrijeme poniranja u tišinu sebe do časa kad se zemlja Uskrsnućem otvori i iznova obraste suncem. S police dižem i otvaram knjižurak naslova *Slavuj i cvrčak* Vladimira Nazora. Priče vezujem s nedavno pročitanim *Brdom* Ivice Prtenjače. Tu nalazim ponešto od svoga „bijega u pustinju“. S hrpta knjiga čitam imena prešućenih pjesnika očeve generacije od kojih sam neke i osobno poznavao. Nalikuju kamenčićima mozaika što u naravi jest „antemurale“, građa crveno-bijelih polja grba s hrvatske trobojnice. Heraldičari tvrde da „šahovnica“ izvorno jest likovno stiliziran prikaz Zida, u što se uklapaju i povijesne predaje o Crvenoj i Bijeloj Horvatiji. Svijest da smo jedno s ovom zemljom kojom hodamo i spoznaja da nam je kolijevka baš ovdje, nešto je što nas čini posebno svojima. Danas se pitam gdje se izgubio zanos s početka devedesetih. Zapreten je poput žerave u pepelu. Muči me grandiozna površnost ovih vremena kojoj gotovo svi i sve podliježu kao i tempo života, preglasna halabuka medija i *anti* red kojeg vrhove amplituda drže majstori opsjene, priče o kraju svijeta kakav poznajemo. Pa što? Bit će što bude. Usprkos sivilu vidim nadu za sutra. Zato što bez Korizme ne bi bilo ni Uskrsa. Božja ljubav sve pokriva.

16. ožujka 2021.

Dobro jutro, prve korona vijesti s vrelo smućkanom kavom. Od zadnjeg dnevnika vrijeme mi je „obogatilo“ zdravstveni karton, donijelo nekoliko unučića, oduzelo lijep broj rodbine i znanaca, diglo troškove života, a imao sam i dosta sreće. Putujem stalno (kad je dopušteno) na relaciji Brač – Zagreb i obrnuto, kockajući se sa zdravljem kao na lutriji. Zbog veselja susreta s unucima prihvaćam taj rizik. Društveni mi život nešto posebno ne nedostaje. Ostaje rad u skrovitosti sobe. Rezime pandemijskih prilika posljednjih je mjeseci uglavnom jednosmjerna komunikacija. Jedan me prijatelj sasjekao kritikom neodgovornog ponašanja jer sam mu banuo nenajavljen. Drugi je tužnim SMS-om ugasio suradnju, treći nije ni podigao slušalicu. Neki su doista podlegli *depri*. Poziv da izlažem u Pločama rijetka je akcija nade za povratak u normalu. Kao najavu proljeća danas uplaćujem kotizaciju za sudjelovanje na Trijenalu autoportreta. Osnovao sam ga prije petnaestak godina u krilu ULUS-a i tako galeriji Prica u sklopu samoborskog Pučkog otvorenog učilišta priskrbio „brend“, ako poživi. Peti trijenale potvrđuje respektabilnu smotru uvijek aktualne i zanimljive likovne teme. To kako autori sebe vide i doživljavaju predstavlja svojevrsni psihogram stanja duha ovog vremena. *Hommage* je to prijatelju Poljičaninu, gosparu Klementu Lukinu čija je sakupljačka strast užegla ideju trijenala. U svom ZG stančiću sakupio je preko dvije tisuće minijatura, autoportreta i portreta suvremenih slikara, kipara i književnika, tek dijelom prikazanu zbirku koja još čeka dostojnu valorizaciju. Kako će izgledati izložba u „Prici“ u ovim prilikama i hoće li je uopće biti, ne znam. Promijenio se život pod pandemijom, a i inače. Čini se kao da smo anakroni, u čudnom vremenu ispali iz *Dnevnika malog Perice* jer tako mora biti. No zaključio bih ovo razmišljanje heretičnom mišlju. Zgodno je kako su baš *dotepenci* često čuvari, promotori i arhivari kulturne baštine kraja u koji ih je vrijeme *doteplo*. Dakako, mislim na g. Lukina, pa recimo i na Vraza, Šenou itd.

17. ožujka 2021.

Prije nekoliko dana (7. 3.) vratio sam se s Brača u Zagreb i ostavio iza sebe *mendule* u punom cvatu. U međuvremenu sam u Bregani, a za koji dan trčim natrag radi epiloga sudskog *Ispravnog pojedinačnog postupka* kojim supruga dokazuje svoje vlasništvo nad po ostavini stečenom zemljom (imovinom). U nedostatku značajnijih događanja danas sam se uhvatio ove teme. Taru me dugogodišnje borbe za imovinu i oko nje, a jedina je namjera ostaviti nasljednicima čiste papire. Naša generacija svoja nasljedstva prima u zbrčkanim *bokunima.* To će reći da su vlasništva/suvlasništva definirana nevjerojatnim razlomcima, a po stečenom pravu vlasništva moraš platiti porez kao da si sve kupio. Obično uz to te ide sukob s uzurpatorima, nevjerodostojni svjedoci, pomaknuti međaši, izbrisane mape, kriva knjiženja, jedno na papiru, a posve drugo u naravi na terenu, što izbezumljuje geometre i vlast i ostale suigrače. Da ne nabrajam institucije i „pravne lijekove“ tijekom tridesetogodišnjeg postupka koji su započeli roditelji, bitno je da sam sve platio. Doživjeti kraj muke i nije moguće. Trebao bi bar još jedan život za urediti međe i odnose. U otkupljenoj i nanovo pokrivenoj štali skrpio sam svoj otočki atelier. Sad sam svoj na svome skoro pa starac. Što se tiče „minulog rada“, slika nagomilanih na *stivi* pod krovom, računam dio pokloniti, dio preslikati (ako stignem), a dio… adio! Nisam još sve smislio. Biblioteka od nekoliko tisuća knjiga i časopisa s pedesetak mapa uvezanih vlastitih likovnih predložaka čeka „čistilište“. Sačuvana periodika uz književnu ostavštinu pok. oca i dio roditeljske pismohrane nekome će biti više teret nego blagoslov. Sve se manje čita. Svemoćni je Google utamanitelj navike čitanja dobrih publikacija, sve nas drži na *lajni* (on line). Kome danas prodati dobru ilustraciju?

18. ožujka 2021.

Rekao bih da se u školi od života diplomira tek kad odeš. Valjda! Do tada si sve vrijeme u prvom razredu iskušavaju-

ći svoje mogućnosti i putove kao znatiželjno derište. Iskušavani smo odozgo i sa strane. Interakcija, kažu. Pozitivan stav prema životu kao rezultat pedagogije prethodne generacije, zasnovan na učenju razlike između dobra i zla, i posljedično prianjanje uz dobro, što i nije garancija sreće ili uspjeha. Treba ostati skroman, osobito u pogledu velikih očekivanja od sebe ili od drugih. Prepusti li se čovjek zbrajanju nepravdi, svijet potamni. Ali još uvijek je to tek škola. Manje-više odradio sam svoje, sad sretan kao višestruki djed. Sinovi vode svoje bitke za preživljavanje. Slično je bilo i s nama. Molio sam kroz mantre... daj Bože posla da ne *ponorim*. Radilo se noću, preživjelo sve nedaće, gradilo. S 40 godina uletio sam u odoru s puškom u novu školu preživljavanja. Viši smisao, ako ga ima, otkriva se tek na kraju. Naučiš da je u redu igrati bez fige u džepu i – *fight* do kraja. U dvojbama ovih godina, zahvaljujući unucima, vratio sam se bajkama. Pustio mašti na volju, napunio knjižurinu i baš me briga hoće li to potomstvu išta reći o našem životu, našim nadama i trudu. Uz potporu samoborske podružnice Matice hrvatske pripremio sam se ukoričiti sakralni dio svog likovnog opusa. Integralnu je monografiju Ministarstvo kulture RH odbilo financirati, očekivano. Pitanje je zašto uopće ići u takav poduhvat osim zato što se u raspršenom djelu lakše snalazi autor. Nije to rat za slavu, prije je *samizdat* za prijatelje i suradnike u prilikama kakve jesu. Dio socijalne ili društvenopolitičke pa i kulturne patologije ove zemlje nije za komentirati. Obuzme me tuga od nemoći i javnih prepucavanja o lupeštvu. Zaostao sam negdje u rovu nade prošlog rata, vjerujući da neću *zginuti kao brojler*. Ideal, sve što je dobro i lijepo treba pronaći u sebi i čudima uokolo. Koliko je savršenstvo jedna jedina lastavica ili na primjer banana za koju vele da ima 50 % ljudskih gena. U svojim sam pričama išao u tu vrstu potrage. A sad, vjerujući u čuda, idem kuhati ručak. Jedno se čudo kasnije poslijepodne i dogodilo. Uspješno sam registrirao Škodu staru šesnaest godina. To *magare* s prijeđenih pola milijuna kilometara kotrljam dalje. Drugo je čudo večeri sporta: Dinamo – Tottenham 3:0!

19. ožujka 2021.

Sv. Josip, čuvar domovine u neprirodnom vremenu – teška zadaća! Planiram dogovor s majstorom staklarom u vezi ponude kojom se kandidiramo za posao, prihvaćajući žrvanj rokova. Biti spona između poslodavca i suradnika i biti ovisan nije jednostavno. Naročito kad je u pitanju likovno djelo u sakralnom prostoru. Godine rada punog neizvjesnosti ogrube čovjeka ili ga učine preosjetljivim na rizike. Lijepo bi bilo živjeti za umjetnost, a ne od umjetnosti u poslu koji ne možeš izvesti sam! Puno je zahtjeva koji se autoru nameću. Ako se dopusti da prvotna ideja „fermentira“ u zrelu odluku u suglasju s onima koji žele ostvariti najbolje, ni kompromisi ne moraju biti zlo. Srećom, ima i toga. Jedan od njih rezultirao je nizom vitraja u crkvi sv. Josipa na zagrebačkoj Trešnjevci. Možda je neskromno, ali uz crkve Svete Obitelji i Gospe Snježne u Osijeku, međugorski niz u crkvi sv. Jakova, crkve Blagovijesti na Vrbanima u Zagrebu i još ponekih, dovoljan je razlog za reći – nisam bio uzalud.

20. ožujka 2021.

Kalendarski je danas u 10:37 došlo proljeće. Ono je već stiglo neobično toplim krajem veljače, osobito na jugu. Prevarilo vegetaciju. Svejedno mi je zima još u nosnicama. Krećem za Split u ponedjeljak. Još uvijek se veselim putovanjima. Koliko god da unose nemir i notu neizvjesnosti u život, uvijek su prilika za iskočiti iz prtine navika. Kroz meditaciju skitnje mijenja se okvir slike trenutka. Putovanja uvijek očaravaju iščekivanjem dobrog. Odredište je Brač iznova. Onaj mitski i arhaični, poganski i kršćanski, onaj profani turistički, pustinjački, grubi i čobanski na kome se smrznem ili se skuham. Tu pri moru i na vrhu tonem u magle avalonske, ziban maestralom u kolijevci zapadnog sunca. Vuče me k sebi taj rubni dio drevne Paganije, otok ilirskih korijena i kiklopskih zidina s ostatcima antičkih ruina, grčkih gomila, rimskih *villa rustica* i kamenoloma. Okrenut je podjednako zemlji i moru. Gore na uzvisini, usred gromača, suhozida, bunja, škrte zemlje iskrčene i otete kamenu i šumi, skutrila su se Pražnica i Gornji Humac. Između njih je nestali Straževnik na koji spomen čuva tek crkvica sv. Jure. U pragu nosi uklesanu 1111. godinu. Težački kruh oduvijek umiješan znojem traje koliko traje vrijeme pisane povijesti. Povezuje današnjicu s povijesnim Bračaninom koji je u kamenu isklesao Herakla s toljagom. Ili je to bio rimski rob kome je sin Zeusa i smrtnice Alkmene bio zaštitnikom. Carstva padaju dok kozmopolitizam otočke plemenštine, izrasle na pomorstvu i trgovini, traje. Mediteran kao mrijestilište i miks kultura, lingua franca i „ploviti se mora“ traje. Sad više ne u Čile ili Argentinu, nego još dalje, nekamo bez povratka. A netko mora nastaviti krpiti *mriže* vremena za očuvati kulturu otočkog života i kad nas više ne bude. Novi graditelji i rušitelji stižu svim mogućim prometalima, a prečesto i bagerima. Stići će i ove (fu)turističke korona-godine na otok. Doploviti kao punjači lokalnih blagajni i državnog proračuna, ujedinjeni u želji da se odmore, zabave ili zaborave, *napune baterije* slikama i doživljajem za kaleidoskop sjećanja, od čega se živi sutra.

21. ožujka 2021.

Gluha ili peta korizmena nedjelja. Čitam da je danas Svjetski dan pjesništva. Još sam u Bregani. Prvi mi je susjed jedan od mojih sinova s moja četiri unuka. Laviraju između

domaće zadaće, košarke na školskom igralištu, svirke u obiteljskom bendu, šef kojeg im je otac. Dnevno slušam koncert preko zida. Veselim se unucima kao i oni meni, a svaki susret učvršćuje našu vezu. To je nekako prirodna potreba starih da se sjećanjem vrate u djetinjstvo. Na putu odrastanja unuci ljube bezuvjetno taj „prostor slobode" baka i djedova. U slobodno vrijeme crtamo kratke komične stripove. Od malena nam je to školica i razonoda, razgovor, vježba gledanja i pamćenja. Interes i koncentracija im rastu ili padaju prema tome koje se nove igračke pojave na dohvat. Najprije sve s TV-a. Onda mobiteli s igricama, pa tableti, pa sport. Crtanje se uguralo između, sa zezancijom i sjajnim rezultatima. Da mogu samo to raditi, stvorili bi slikovnicu tjedno. Uživamo dok traje, dok ne promijene prioritete. Skloni humoru i vještih ruku, daju mi nadu da će nastaviti likovno-glazbenu tradiciju obitelji. Najmlađi je tek prohodao, a već samostalan u tek osvojenoj pozi malog čovjeka radost je oku i srcu. Peti je unuk u Zagrebu *živo srebro* pitanja i akcije. Teško je s njim držati korak. Tu su još dvije bistrooke princeze najmlađeg sina. Ne idu u školu, a već su mi učiteljice. Prekrasno ih je gledati kako rastu, pričati im i slušati njihove priče. Najdraži su mi kada ih vidim na okupu, u morskom zagrljaju ljeta. Oni i ne slute koliko ih volimo i koliko je slatka briga biti s njima. Prirasli srcu, dokidaju loše vrijeme. Dio su zdravstvene terapije. Tako sam radije njihov kad mi dopuste nego li da vodim besplodne vršnjačke raspre. Ionako ne bih mogao ništa promijeniti. Moj prijatelj slikar, rodom Podravec, jednom je u bračkim Murvicama zaključio kako *tu žive sami Dudeki*. I ne samo tu, rekoh! Većinom smo nacija *Dudekof*, a očito tako i djecu odgajamo. Možda unuci to promijene. A promijeniti treba štošta. Nabrojiti sve što se smije ili ne smije reći, a što „svrbi" unuke i djedove – to ne stane u ove zapise. Danas neke unuke, sutra djedove. „A večer je već tu"! (Bregana, ožujka 2021.)

Podvlačenje crte ispod prijeđenog puta ne znači svođenje računa ili odustajanje od borbe u nastavku. Tek zbrajanje većih dionica koje formiraju ili definiraju osobnost. Jedna od takvih koja čini zaokret u životu bili su vitraji u crkvi sv. Jakova 1987. u Međugorju. Drugi je zasigurno činio slikovni rječnik *Fun with Words* (Višnje Anić), nakladnika Školske knjige, otisnut te iste 1987. godine. Čudno je to kako se sudbina igra s nama nudeći različite profesionalne izbore u isto vrijeme. Oba puta čine cjeloživotne programe s malo prostora za galerijsku sliku. I to na početku vremena radnog i profesionalnog opredjeljivanja. Blagoslov vitrajno sretnih rješenja u hodočasničkoj crkvi i iskustvo vizualizacije duhovnog štiva, samo je po sebi nagrada. Osobito kad postaje trajna izložba. Nagrada Zagrebačkog salona za vizualni identitet udžbeničke literature priznanje je uspješnice koje vuče ambicije u svoju stranu. Onu međugorsku priču pretvorio sam u autorski knjižurak, svetu slikovnicu s krasnim stihovima Stjepana Licea. *Fun with Words* se odvrtio u pet nakladničkih izdanja, od čega nije bilo neke koristi osim za djecu što su uz nju učila engleski jezik. I tako sam ostao na oba kolosijeka do danas, veseleći se i jednom i drugom poslu, ne odvajajući život svakidašnji i obitelj od vlastitih „domaćih zadaća".

ZATVOR

Donesite mi,
makar potajice,
olovku
da tu gdje živim
konačno nacrtam
svoje nebo.

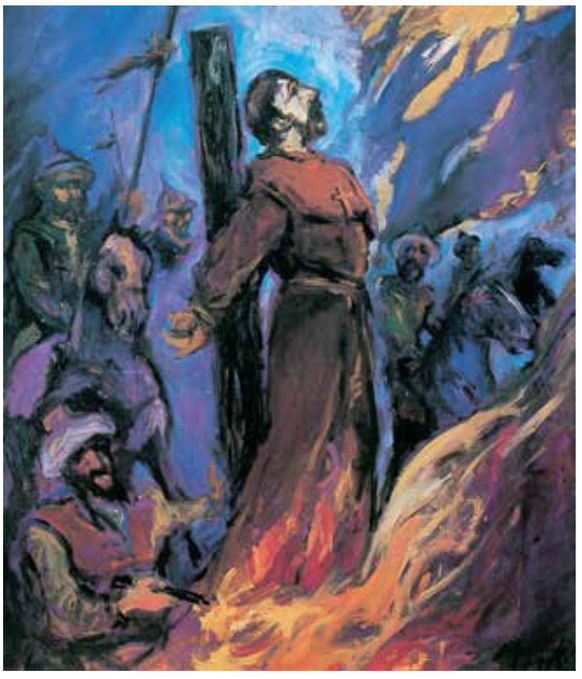

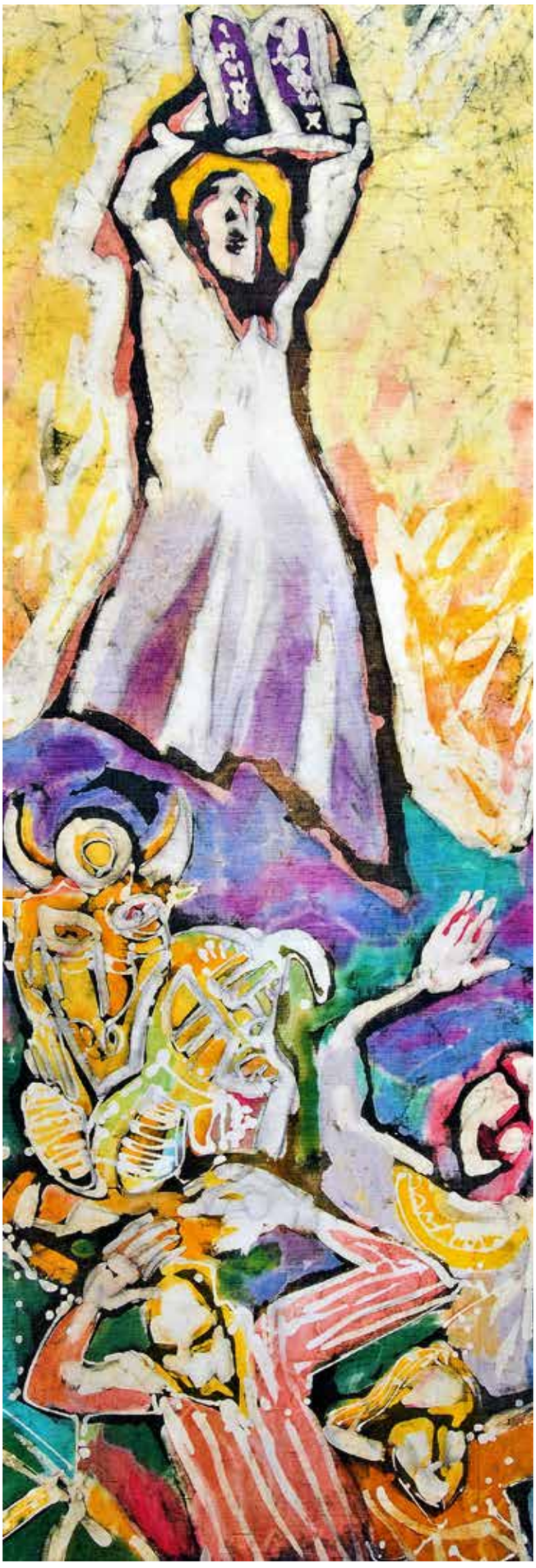

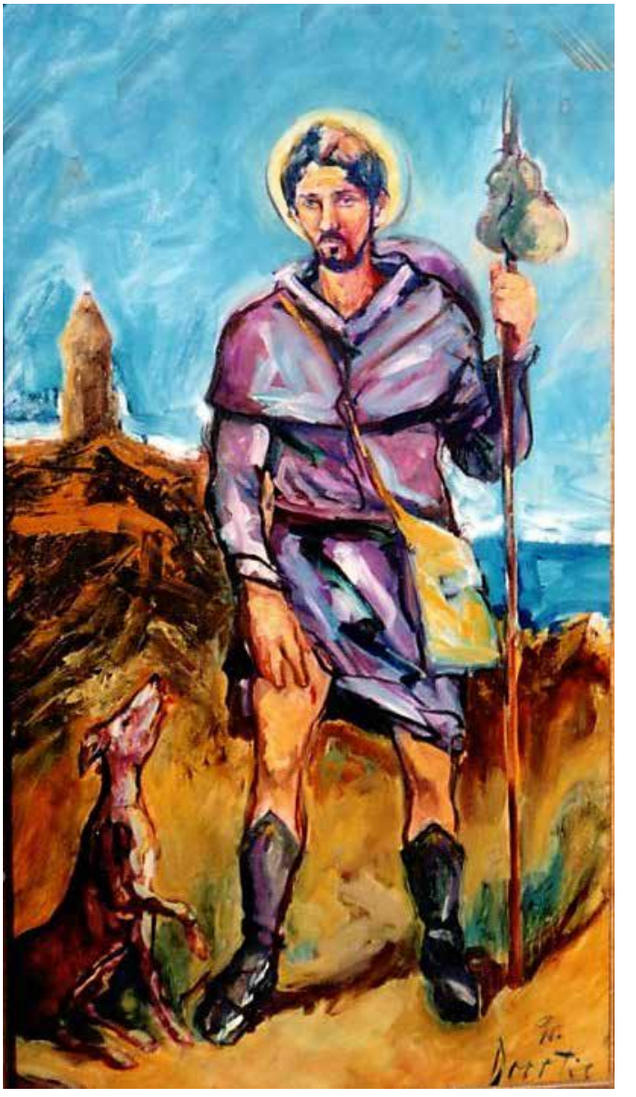

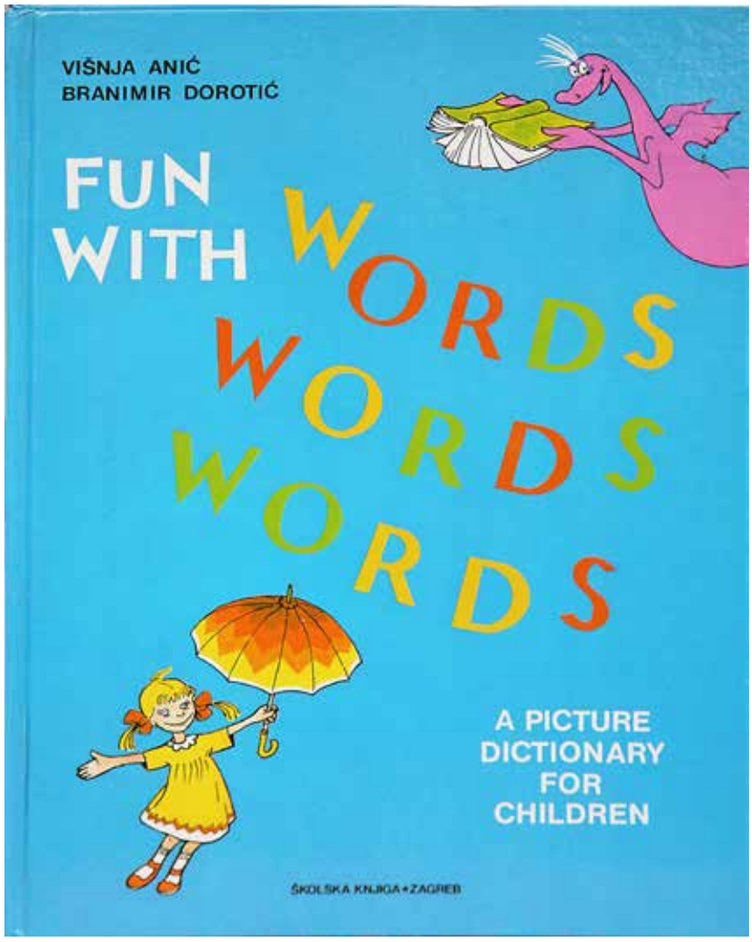

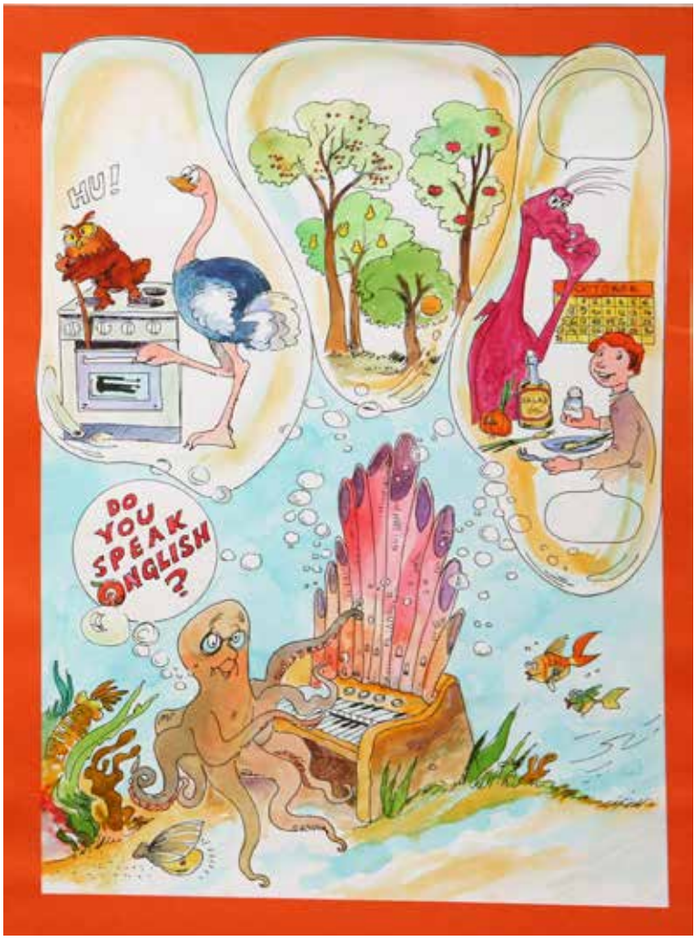

VIŠNJA ANIĆ
BRANIMIR DOROTIĆ
FUN WITH WORDS WORDS WORDS
A PICTURE DICTIONARY FOR CHILDREN
ŠKOLSKA KNJIGA • ZAGREB

HU!
DO YOU SPEAK ENGLISH?

LET'S VISIT A VILLAGE !
SCHOOL
Hii!

U knjizi eseja *Približen pogled* Guido Quien za nakladnika ULUPUH – Hrvatska 2012. godine izložbene promocije ilustriranog rječnika u Samoborskom muzeju koju godinu ranije piše ogled…

Branimir Dorotić – ilustracije

(Fun with Words / A Picture Dictionary for Childern)

Ilustracija je vrlo širok pojam, ali često pojmljen površno, dakle neodređeno. Najčešće se povezuje s oslikavanjem knjiga za djecu, takozvanih slikovnica. Ističe se uobičajeno šarenilo, hvali živopisnost, a malo shvaća veza slike i teksta, pravi temelj vrijednosne prosudbe. Potražnja je usmjerena na stereotipove. To uostalom nije sudbina samo ilustracije. K tome, primijenjeni značaj ilustracije shvaća se kao pratnja nečega, pa se tu likovnu disciplinu svrstava u niži stupanj izraza. Riječ je općem prizvuku, a ne o ozbiljnom promišljanju. Nije slučajna ni činjenica da se o ilustraciji manje piše negoli o "čistom slikarstvu". Međutim, ilustracija nije „slikarstvo", ona je ilustracija. Umjetnost i umješnost istodobno, izraz vlastitih zakonitosti. Ilustracija nije pratnja (u smislu začina), nego interpretacija teksta. Možemo je nazvati primijenjenom slikom, umjetnošću na zadanu temu. Pa ako joj se prida prizvuk popratnog, treba uzvratiti da je zadatak, na određen način, teži, a lakše provjerljiv od slobodne teme. Zadanost ovdje podrazumijeva obrt poznavanjem kojega se dolazi do vlastite izražajne slobode.

Također, izložbe tog slikarskog žanra su rjeđe. Ne samo iz određenih vrijednosnih razloga, nego i stoga što je ilustraciji mjesto unutar korica knjige. Izložbe ilustracije svojevrsno su nasilje. Pri tome ne mislimo na izložbe ilustriranih knjiga, nego na one u kojima je u prvi plan istaknuta likovnost, naime likovno autorstvo. Izdvajanjem tog materijala iz konteksta s kojim je organski sljubljen i s kojim je ugledao svjetlo dana, umjetan je čin. No zato taj pomak usmjerava pažnju, potiče svjesnije primanje i primjereno vrednovanje ove umjetnosti. Izložba listova ilustracije u svrhu čitanja kako općih, tako i pojedinačnih poetičnih osobitosti. Podastiranje ne samo gotovog djela, nego i radnog procesa. Tako je to i svojevrsno otkrivanje tajni. Ovakvo predstavljanje usmjereno je publici, izloženo kritici, ali podastrto i autoru. U izložbenom prostoru, izvan zadubljenosti u zadatak, dakle i s potrebne distance, autor će cjelovitije sagledati svoje djelo. Eto to su okvirni razlozi za ovakvu izložbu. No nisu i jedini.

Pred nama je nesvakodnevno izdanje rječnika za djecu *Fun with Words (A Picture Dictionary for Childern)*. Riječ i slika na didaktičnom zadatku. Knjiga namijenjena djeci. *Zadatak, učenje, ponavljanje* termini su djeci odbojni. Ova knjiga želi tu barijeru srušiti, učenje učiniti igrom. U rušenju te barijere od prvorazrednog je značenja upravo slikovni čimbenik.

Branimir Dorotić je situacijskom duhovitošću postigao pojmovnu sugestivnost, nužnu „bezbolnoj", a jasnoj percepciji. Izbjegao je stereotipno prepoznatljive likove, dakle otklonio neinventivnost navike. Morao je zato stvoriti nove, a zbog lake prepoznatljivosti izrazite likove. Na određen način podijeliti uloge u basni specifične dramaturgije. Tek s pronađenim glumcima, s oformljenim likovima krenuo je slikar u ovaj doslovni igrokaz. U toj igri ono što se vidi ujedno se i kazuje. Tako je slovno-slikovno-govorno = obrazovno.

Možemo ustvrditi da je ovdje ilustrator, Branimir Dorotić, u pristup poslu ugradio neke temeljne pretpostavke likovne obrade udžbenika za djecu. Knjiga za učenje stranog jezika može biti namijenjena i odraslima i djeci. No, s obzirom na tu namjenu, treba je različito koncipirati. Odrasli uče dobrovoljno, dok djecu treba privoliti, da ne kažemo: podvaliti im. Riječju, usvojiti formulu sirupa za djecu s okusom jagode. Dorotić je ilustraciju tempirao na razinu dječjeg interesa. Slikovnom rječniku pridao je svojstvenost igre, uz dobru mjeru humornog. Unio je elemente stripa i crtanog filma, medija privlačnih djeci. Stranica je komponirana filmično-stripovskim kadrovima, shvaćena kao vrpca događaja. Strip naročito prizivaju govorni baloni, a crtani film maštovita izrazitost likova, emotivno im naglašena gestikulacija, te općenito bajkovita aroma rječnika. No sve je to tek slikovni mamac. Uza svu očitu razigranost, ovi kadrovi imaju sasvim stvarnu podlogu i siguran slijed. Abecednim redom nude riječi u slikama. Maštovitost je u službi perceptivne funkcionalnosti. Isto tako i čistoća kadra. Prizori su to svedeni na pojmovni sažetak. Pojedina situacija oblikuje riječ, gotovo je vabi. Dakle, pred nama je naoko ležeran rezultat, a zapravo vrlo složen posao. Likovni je autor ovdje, kako vidimo, redatelj, pedagog i slikar u jednoj osobi.

Guido Quien, 1988.

PROMAJNA 2017.

Oltarna slika je u glavi
U bljesku križa raspolućeno
Nebo Stvoritelja slavi
A puk zemaljski
Što radi si o glavi, priziva mir.
Umjesto mira maršira nebom
Novih martira roj
Svetih je sve više
Živi srljaju u boj...

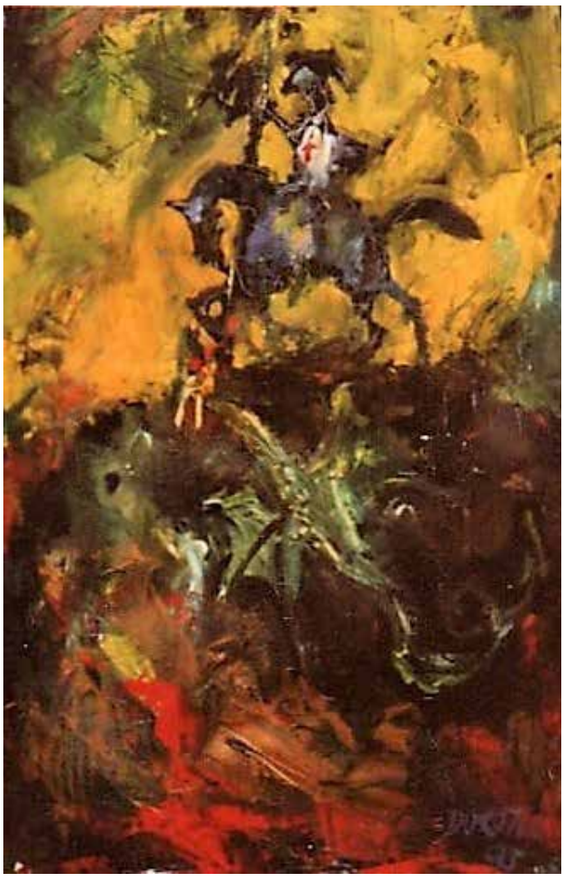

2019.

2019.

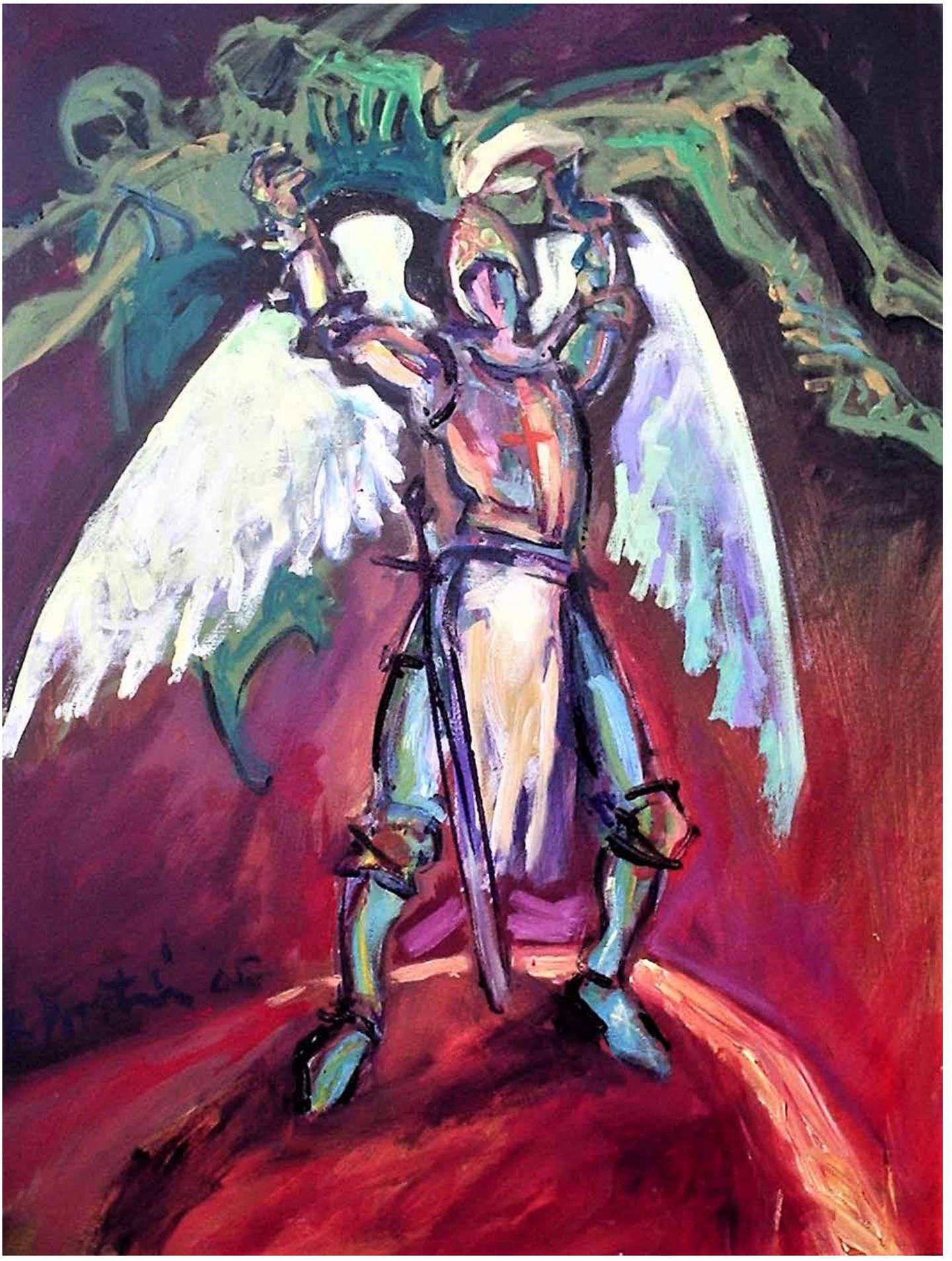

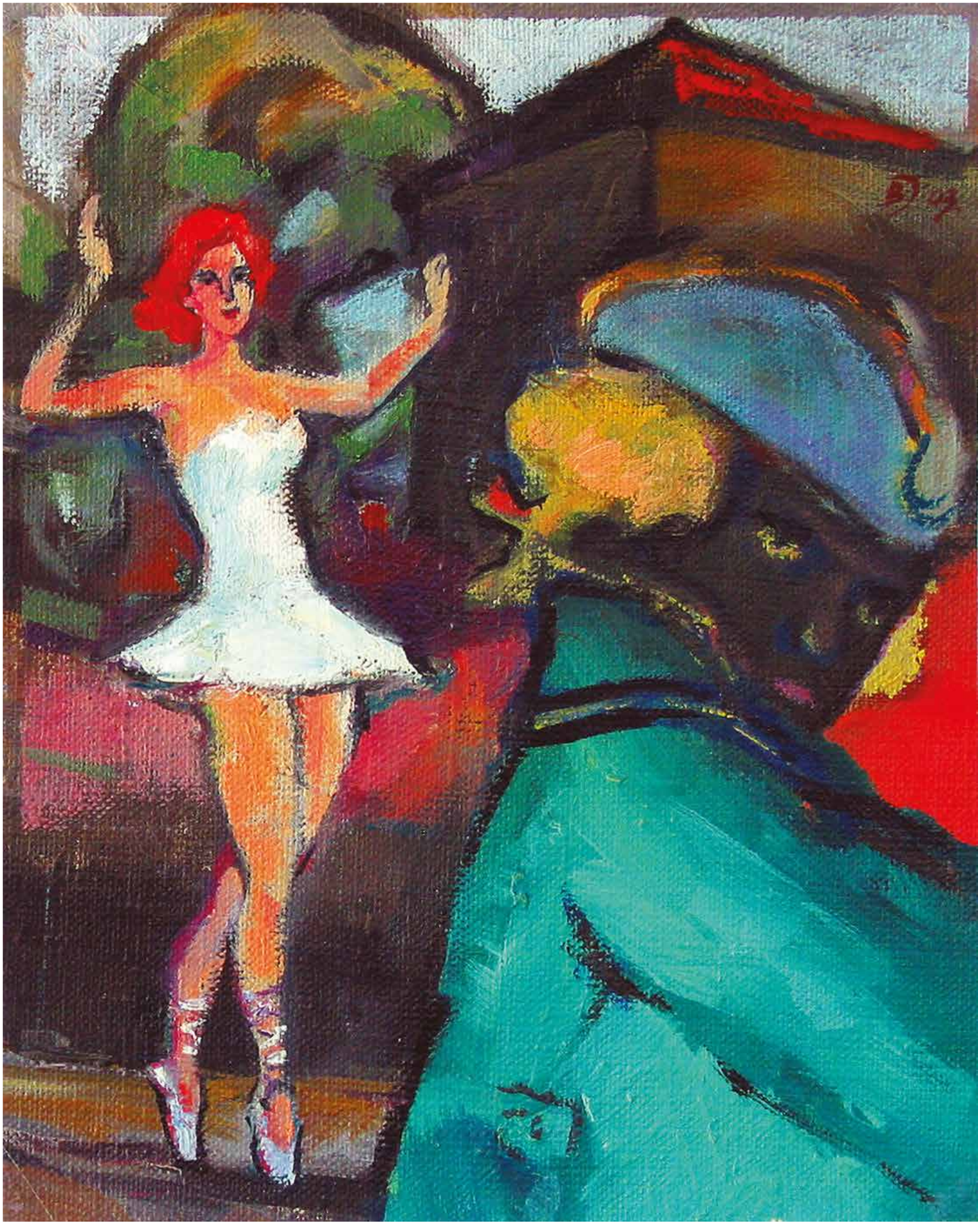

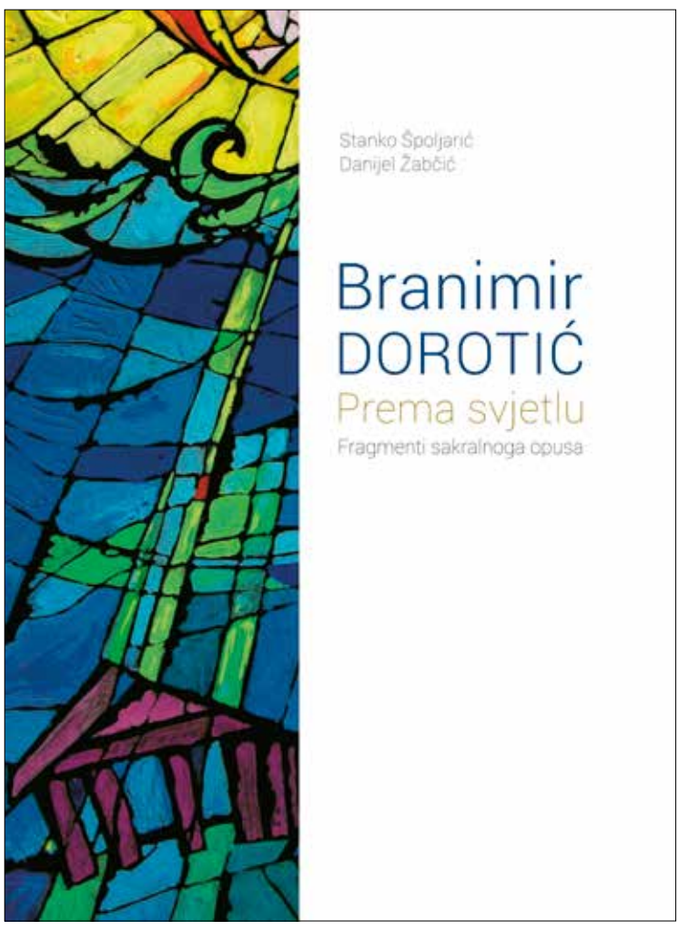

2006.

Prijatelji i pratitelji

Rad po sebi ponekad traži kontemplaciju. Zatvaranje u vlastiti svijet. Svijet određen radnim prostorom ili prirodom, knjigama, glazbom... Proces koji je nužno poštivati kod složenijih radova određen je vrstom zadatka. Slikati oltarnu sliku s mnoštvom likova ne može biti isto kao izrada ilustracija za udžbenik ili crtanje karikatura. Pripremi studija i skica za izradu vitraja prethodi putovanje, "ulazak" u prostor crkve i njenu arhitekturu, studija svjetla, borba s zadatkom naručitelja, izvedba u radionici, suradnja s ljudima koji snose tehnički dio cijele avanture, od prvih mjerenja do montaže i drugo. Slično je i s knjigama rađenim po zadatku, ali i štafelajnom slikom prema vlastitim zamislima. Osamljenički je to život. Izaći iz dobrovoljne izolacije nije lako. Treba uspostaviti dijalog sa svojim pratiteljima. Bilo da se radi o poslodavcima, suradnicima, obitelji, kritičarima, na kraju i s publikom. U praksi se kroz život uspo-

stavljaju mostovi s ljudima za različite prigode i relacije. Ono autorsko i subjektivno traži potvrdu objektivnijeg promatrača koji ravnopravno sudjeluje u kreaciji djela, formirajući javno mnijenje, ali i stav samog autora. Bez suradnje i suprotstavljenih mišljenja, dobronamjerne kritike, brušenja svojevrsnog zrcala u kome se djelo ogleda u kontekstu vremena – teško je „putovati" u pravome smjeru, pronaći svoje mjesto u poretku stvari. To se ionako događa mimo namjere autora, čak i ako brani svoju poziciju nevidljivošću anonimnosti. Namjera je imati „otvorene karte" bez fige u džepu. Biti onaj isti marljivi i površni, lijeni i hiperaktivni, složen ili jednostavan stvor sa svim svojim ograničenjima ove ili one naravi i potrebom za ljudima. Bar to pokušati. Bez prijatelja kao i pratitelja, na koncu i bez publike, ne bi bilo ni djela, svojevrsnog jezika komuniciranja.

Kruna te suradnje s mnogima kroz rad, bude li sreće biti će ukoričena u monografskom izdanju nekog nakladnika. Bez potpore prijatelja ni to nije moguće. Promocija postoje radi vrednovanje autorovog djela. Često su to fragmenti ukupnog opusa razlomljeni po težini sadržaja. Kriterije ponekad određuje interes autora ili je to zajednički posao autora i recenzenata, ali i interesa javnosti. Kako svaka knjiga ima svoju sudbinu, ako ne umre na kojoj prašnjavoj polici, nastavlja živjeti kao podsjetnik na život i vrijeme u kojem je nastala. I to je tek djelić priče i možda jedini trag da smo bili. A dali je to i koliko važno reći će netko treći.

'02.

IGOR BREŠAN: BRANIMIR DOROTIĆ, RADOVI (1982. - 2022.)

Pariz: Eros i Thanatos

U delikatnu me situaciju uvukao Branimir Dorotić zamolbom da napišem par riječi o bogato napunjenoj likovnoj kotarici radnog naslova Branimir Dorotić, radovi 1982. - 2022. Ponajprije zato što su o umjetniku već objavljena referentna i iscrpna monografska izdanja uvaženih povjesničara umjetnosti. Da bude stvar „gora", teško je frenetičnog slikara toga kova *ad hoc* okvalificirati i površnim „mjerkanjem" donijeti zaključak o ovdje sabranom ostatku. Dakle, mahom na osnovi neregistriranih radova, štoviše, moguće i ne toliko referentnih za sagledavanje izuzetnog opusa. K tomu treba imati na umu prvenstveno bipolarnost slikarske tematike i razložnost tržišne dohodovnosti. Zašto je konkretni likovni almanah slikar eliminirao iz dosadašnjih selekcija? Barem po tom pitanju čini mi se odgovor savršeno jasnim: toliku količinu radova bilo je nemoguće utrpati u razumni obim knjige, a sad je proradila savjest i voljnim se momentom ukazala prilika. Najdelikatnijim u cijeloj priči čini mi se odgovor na upit „Kako slikama prići apstrahirajući format"? Sadržaj koji „važem" sabran je u cjelinu tako da su slike mozaički lijepljene jedna uz drugu, puneći praznine bjelila lista „velike teke". Svaka čast na strpljenju i kombinatorici! Jasno mi je, za autora obično postoje dobre i manje dobre slike, a ne velike i male. No sama činjenica ipak krije finese, estetske nedosljednosti. Pantografskim uvećanjima nehotično tovimo liniju i gubimo finoću i vehementnost crteža, a smanjenjem pak izostaje dokaz više o slikarskoj moći, gesti. Ne baš zanemarivo i ekspresija se pri tomu postupku podlo dodvorava impresiji. Da bih bio dovoljno ozbiljan, moram pripomenuti kako se u temeljima Branimirove želje krije problem; bez ozbiljnijih likovnih sondiranja ali i bibliografskih natuknica iz života nije jednostavno upariti naoko evidentne, a divergentne cjeline, pomiriti duhovnost i profanost, tamu i svjetlo, mističnost i svjetovnost, obiteljske postulate i hedonistička iskliznuća…

Ne želeći preskakati s teme na temu, upravo ovih potonjih bih se ozbiljnije držao, jednostavno zato što su mi razumljivija, provokativnija, bliskija, životnija, ponajprije na stranicama gdje se svjedoči o Parizu, o znanim i opjevanim mjestima, te slobodama koje provociraju umjetničku praksu. Bilo bi s moje strane suvislije kada bi analizirajući inventurnu slojevitost zapeo na izrazima lica aktera

događanja, kako autora tako i sudionika seansi, sjedeljki, svjedoka... Na autoportretima i inače na neoekspresionističkom govoru portretiranih, što se tiče pariških adresa, slikar ispisuje moguće svoj najiskreniji dnevnik, slika najzrelije radove. Ne, ne, ni na kraj pameti mi nije da u drugi plan potrpam uvodne slike iz svetačkih života, realizirane vitraje iz brojnih crkava, biblijske teme i spomeničku baštinu *malenih mjesta srca moga*, društveni život ... Konačno, i čovječnost je rezultanta dviju komponenata što ih nose ortovi svjetovnosti i duhovnosti, oholosti i skrušenosti, erosa i tanatosa, nebo i patos… Nama praktičarima život je u svakom trenu moguće registrirati kao sjecište realne apscise i imaginarne ordinate. Za ove potrebe lunjam slobodnije brojevnim pravcem ipsilona, prihvaćajući leksik i lekseme kasnog modernističkog odnosno ranopostmodernističkog izričaja s kraja 70-ih minulog stoljeća. Slikare tih stilističkih uvjerenja ponekad su nazivali transavangardistima, „došljaci" koji su se pojavili bili su divlji i fovistički nastrojeni, protiv koncepta i minimalizma, po novom puno bliži deskripciji, tradicionalnoj slici, dakako skloni dojmu, a manje opisnosti. Zato Dorotić slikajući druge zapravo svjedoči o sebi, o svojim raspoloženjima, brigama, veseljima, razočaranjima, dilemama, izazovima i odgonetkama novonastalih situacija. I ne skriva zatečenost, ponekad nespretnost i nespremnost da viđeno prihvati takvim kakvo jest, drugačijim od dotadašnjih spoznaja. Tražim se po povjesnici umjetnosti i kačim za ne baš definirani pojam *New image painting*, aktualan upravo iz tog vremena i rađanja neoekspresionizma ili, bolje rečeno, svojevrsnog

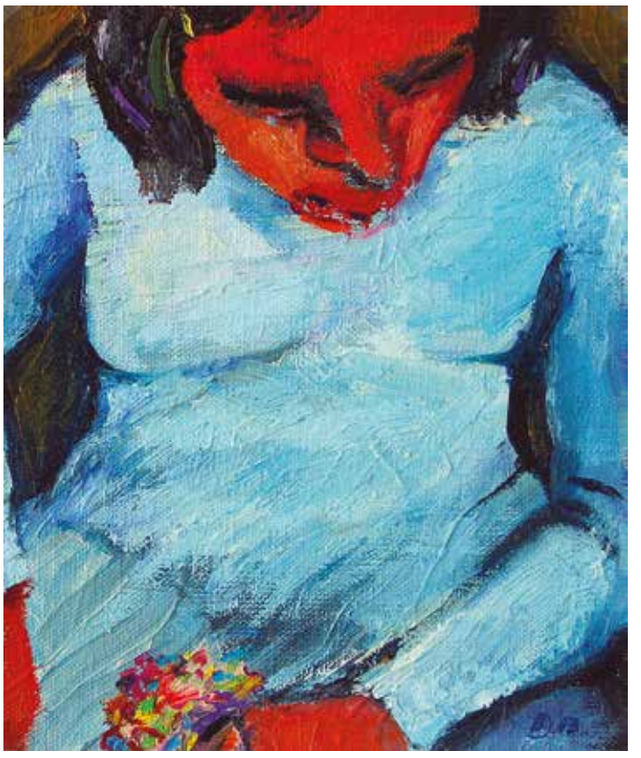
recidiva ekspresionizma, a vezuje ga se za slikare koji su nakratko furali oštar, figurativni stil i abrazivne intervencije tipične za situacije iz kakvog crtića.
Jasno mi je zašto se Dorotić baš u Parizu, za dva studijska gostovanja, odmakao od diktata realizama i profinjene umjetnosti ka grubom i pomalo šokantnom, no nadasve emotivnom načinu likovnih svjedočenja. Ta zar se upravo neoekspresionisti nisu vratili prikazivanju prepoznatljivih objekata, ponajprije ljudskog tijela? Ah, taj svemoćni Pariz, Montmartre, Pigalle, Montparnasse, Moulin Rouge… iz svake se kreativne sjedeljke rađao novi likovni pravac!

Prigode beru jagode, kaže se, a kako i ne bi u Gradu svjetla, romantike, umjetnosti, erotike, mode, ljubavi… Ma nije to bila toliko radikalna odluka, tek mali otklon ka grotesci, karikaturi, alegoriji, nekim novim običnostima. Žao mi je stoga što nisam bolje upoznao Tatjanu Radovanović, slikaricu i pjesnikinju koja je proživjela umjetnost u potkrovlju na najumjetničkijoj lokaciji Pariza, a sa svojim je nećakinjama bila „domaćin“ slikaru. Slikaru koji je bio budan sve to vrijeme portretirajući druge, prvenstveno baveći se svojim raspoloženjima. Bez obzira na faktografiju, nužnu prepoznatljivost, slike ljudi ostat će u tijesnoj korelaciji s raspoloženjima autora. Portreti su, koliko god se čini nemogućim, zapravo autoportreti, a mimikrija afekta priziva asocijacije iz životinjskog carstva. Kad bolje pogledate, zar ljudi nemaju svoje parice u fauni, ponekad bestijalne reakcije i izraz? Njihov notar nije mogao izbjeći i sakriti ushite i razočaranja, stanja koja na nov pa i pragmatičniji način prihvaćaju život, umnogome različit od onoga što su domicilna Pražnica poznavala ili barem naslućivala. Utoliko komplet, ne isključujući uvodni dio, ima smisla i opravdanja, svjedoči o svojevrsnom sazrijevanju i odrastanju čovjeka i umjetnika u Dorotiću, kroz bogata četiri desetljeća. Ne radi se o „preodgoju“ na temelju činjenica i inozemnoj etapi, koliko o boljem razumijevanju situacija koje nudi velegrad i drugačije društvene norme. Konačno, zar nije ljudski željeti vlastitim očima posvjedočiti onome o čemu ste slušali ili doživjeli tek u snoviđenjima?

Igor Brešan, 2025.

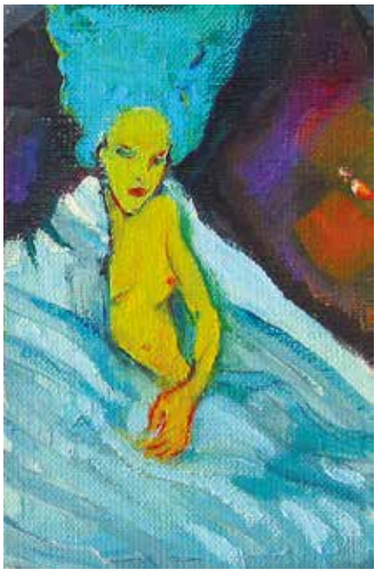

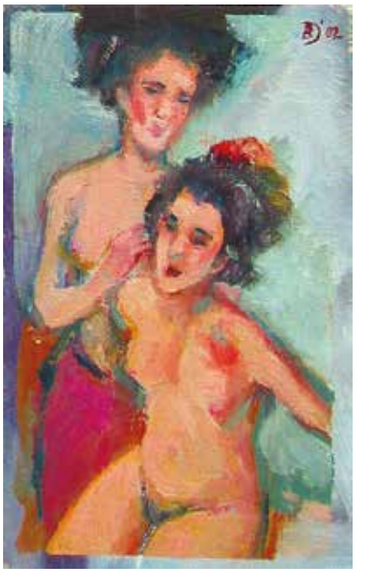

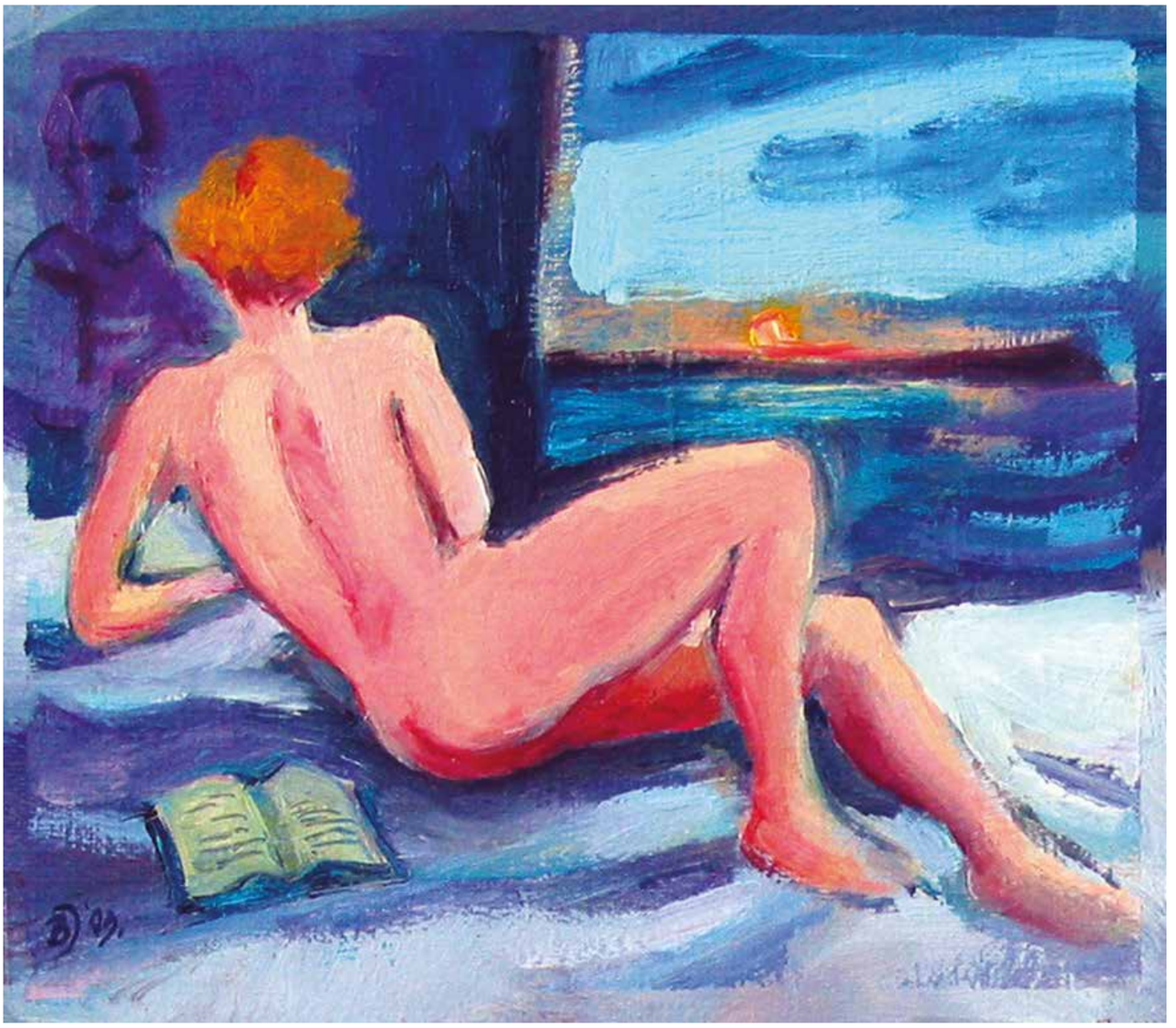

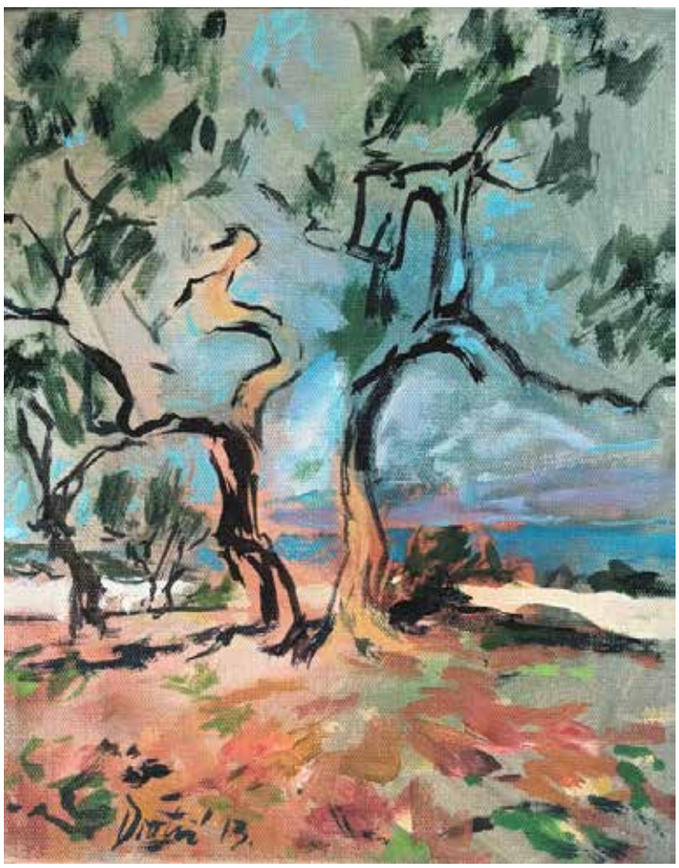
Branimir Dorotić, Bračanin bez maslinika

Pali me taj vječni Pariz, još uvijek. Šansonom sam ga upoznao bolje nego matični mi Trogir. Slavim svaku znamenitost, male velike stvari, trgove pune istina, šarma i rafinmana. Ne smetaju mi niti horde turista. Valjda su sakrili kruzere pa su i kulise, te fasade pune uzdisaja, vjerodostojnije, prepoznatljivije. Nije me obeshrabrio ni neuspjeh mog najnovijeg CD-a, „Ispovijest dezertera“, šansona porubljenih harmonikom i govorom koji je sam po sebi već pjesma. Zove me brački slikar Branimir Dorotić, kao da je osjetio „krv“. Želi da mu napišem predgovor za monografiju u kojoj, makar mu nije prva, kronološki sabire čime se sve u izuzetnoj i nadasve izdašnoj likovnoj praksi bavio. Dva gostovanja u Parizu likovno su zastupljena na više od pola sadržaja knjige. Sjećanja su to i svojevrsni dokumenti koje je kreativno dijelio s Tatjanom Radovanović, njenim nećakinjama, umjetnikom Ivicom Jakšićem Pukom i slikarom Zlatanom Kovačem. Pomalo erotizirani dnevnik, i to kod Dorotića, slikara koji je duhovna propitkivanja materijalizirao kroz nebrojene vitraje velebnih crkava u Hrvatskoj. Slikara svjetla i nade. Dakako da mi je već spomen Pariza sugerirao pozitivan odgovor. No nije ni mjesto ni vrijeme za sanjarenja uz Senu. Jer, berba je maslina, na Braču su ih već davno pobrali. Nije znao kad će doći? Hm, na gotovo! Opak sam u promišljanjima i bez argumenta, no iz iskustva govorim, ovo je doba kad u masliniku, pa i mome u Planom, uvijek fali ruku.

„Nemam, nažalost, svojih maslina ovdje u Pražnicama“, veli Dorotić i pojašnjava, „Moj nono je bio vinogradar. Pražničani su se uglavnom bavili kamenom i ovcama. Oni što su imali masline imali su polja niže, između Bračute i Postira, na *dubrovi*, bliže moru. Svako bračko mjesto posred otoka ima izlaz na more, pa tako i moje mjesto. Istina, znao me češće zazvati prijatelj Dulčić sa Hvara da mu dođem „dat ruke“ i pomognem pobrati masline u Poljicima i Rudinama. Ove me godine poziv preskočio“, kaže naš gost.

Van Goghova očaranost

Prelistavam Dorotićev likovni mozaik, „spomenar“, i odmah nailazim na ono što mi treba: dvije se fine masline „ljube“, a do njih još jedna sličica s par koza i maslinikom

u pozadini. „Prodano“, velim, uz ispriku kako ga se nisam sjetio i ranije. Veli mi da se radi o minijaturama nastalim 2013. za feštu vina i kruha u Čitluku. I upozorava me da će moguće reproducirane u tisku biti veće nego što li su u stvarnosti. „Ne mari, uzvraćam. Nikad centimetri nisu bili problem kad je estetika po srijedi, ta i male slike znale su nerijetko biti velike, a manje se u principu činilo većim. Recimo, i *Mona Lisa* je daleko od velikog formata, nema je što za vidjeti… Tko o čemu, ja o Parizu. Prije bi Van Gogh znao reći koju o berbi maslina i maslinicima nego li moj sugovornik. Očaran maslinama, stvorio je antologijske radove kao što su “Masline na suncu”, “Berba maslina” ili “Uzgoj maslina“.

A kako mudrost ne poznaje vremenska limitiranja, dobro je ponekad ponoviti što o maslini kaže povijest umjetnosti: „Sveto je drvo često predstavljalo metaforu za mudrost, dostojanstvo ili snagu. U likovnoj je umjetnosti stoljećima

predstavljano na različite načine. Pejzažno slikarstvo pak obiluje motivima masline, maslinicima...“ Nemali je broj slikara koji su im posvećivali čitave cikluse. Masline su u tom kontekstu shvaćane od umjetnika na različite načine. S jedne im strane starost daje ljepotu pa vidimo masline bogatih krošnji izvijanih i isprepletenih grana, dok s druge strane vidimo oronule masline, mršave i izmučene, uslijed sunca i suše, bure i ostalih nepogoda, ali nadasve prkosne i postojane u toj svojoj kalvariji. U povijesti umjetnosti maslina je prikazivana u različitim likovnim medijima: kroz slikarstvo ili kiparstvo, no često je bila pogodan materijal i za izradu skulptura.

Tekst preuzet iz časopisa *Maslina*, prosinca 2024., broj 120.

ČUDO

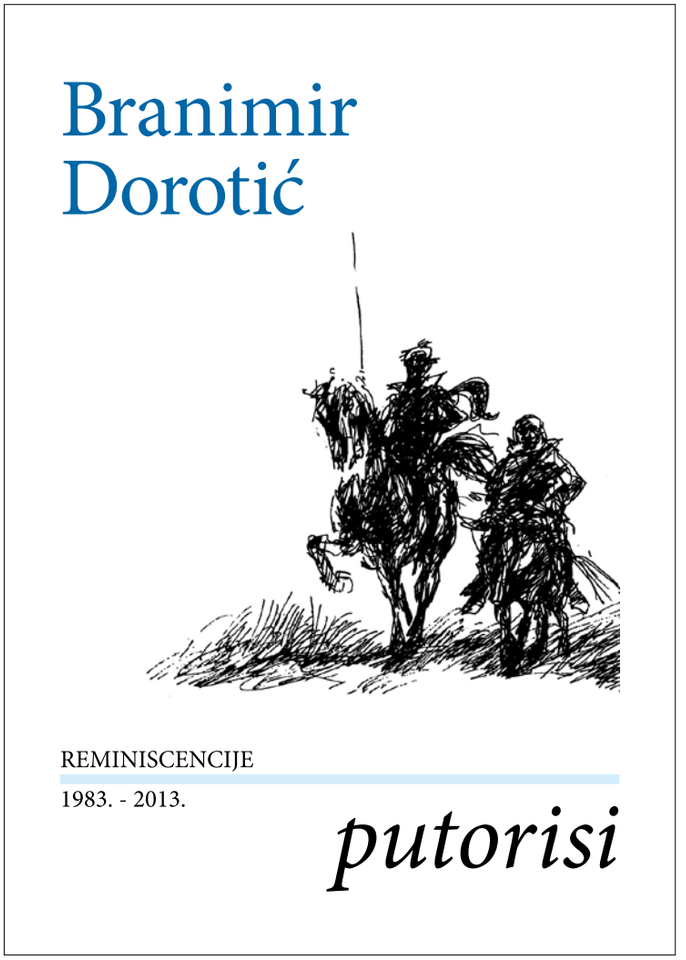
Moja ruka takla
čaroliju stakla.
Što sakriva
zamrznuto sunce
skamenjene vode?
Vratolomnu nisku
šarenih viraža,
spojenih u priču,
fantastično tkanje
božanskog vitraža.
Vrata neba –
dijamantni raj
i pakao magme –
svjetlost.
A nek se sunce samo malo nagne,
vatrom sačinjeno,
narisano
u mrak padne.

Crtanje nije samo posao ili hobi. To je način likovnog pripovijedanja, vrsta razgovora s okolinom i sa samim sobom. Slično poeziji s kojom se nadopunjuje, postaje humsom za naslikane i nenaslikane slike. Za ispričane i neispričane priče, za objavljene i neobjavljene knjige. Već kako tko gleda ili čita. Poučak biblijske i novozavjetne prispodobe o talentima sugerira da ih se mora „obrtati“ za dobro bližnjih. Izbor ostaje onome koga se to tiče. *Putorisi* su dnevničko crtačka nepretenciozna skitnja u kojoj sam kao autor ispričao sebe ili kao intimni dar suputnicima. Jedan od suputnika je u momentu bio prijatelj mog prijatelja (Radovana Devlića) i moj ratni zapovjednik gospodin Hrvoje Hitrec. Dužan, ako ništa drugo kao odgovor na priču o Smogovcima, *uvalio* sam mu *Putorise* i to jednoga dana u zajedničkom nam samoborskom kafiću. On je to spomenuo u fragmentu kolumne virtualnih novina Hrvatskog kulturnog vijeća, prosinca 2021. Dio prepisujem.

Putorisi Branimira Dorotića

„Autobiografski tekst na početku knjige otkriva putove tog zanimljivog umjetnika, od Dalmacije do Zagreba i Samobora, od putovanja preko *Velike Bare* do dva boravka u Parizu. Putuje i riše, bilježi sve oko sebe i samoga sebe, njegovi su crteži doista impresivni, uvijek na rubu karikature. Pa i onda kada se početkom devedesetih, u najgorim mjesecima rata, pridružio Satniji hrvatskih umjetnika, riše pod granatama svoje kolege, ljude uz prve crte, ljude iz naroda koji se drži na Kupi i Mrežnici, i ne da se pobijediti…“

HRVOJE HITREC

Rat je prošao, ostavio ožiljke, a na umjetnicima svih vrsta ostalo je krpanje „duše“ hrvatske zemlje i njenih ljudi. S istim entuzijazmom kojim se išlo u rat, spontano ili organizirano, odazivali smo se humanitarnim akcijama, doprinoseći obnovi duhovnog bića nacije, donoseći dobru volju i optimizam u porušene krajeve, što je također dio priče o likovnim kolonijama. Nekako se činilo obavezom odgovoriti na te pozive dobre volje što je bila više potreba pozivatelja nego li snobizam pozvanih. Možda će o tom fenomenu više reći prijatelj i povjesničar umjetnosti profesor Stanko Špoljarić ili netko od kolega. Moje viđenje o tome nije mjerodavno. Prijateljski susreti svakako jesu. Iskoračiti iz prtina svojih poslova i ateljea među nova lica na radost domaćina, putovanja u nove krajeve, zalog su uspješnog rada. Iako se priča ponekad vrti u krug, mnoge sudionike povratci vesele. Taj kalendar bilježi i tugu rastanaka. Netko je ironično a humoristično primijetio kako „igramo na ispadanje“. Smrt kao sastavni dio života (opet dio priče o vječitom ratu za preživljavanje) i nije nešto strašno. Razlog tome je što umjetnici „neokolonijalisti“, uglavnom svoje „torbe“ privatnih problema, kad uzmu torbe s bojama i kistovima, uglavnom ostavljaju doma. To mi nekako čini bit ovih misija u nepoznato, nabijeno dobrim vibracijama. Sa sjetom se spominjemo onih koji više nisu s nama, čineći djelima dostojan *hommage* ljudima i prijateljima čiji odlazak nije narušio negdašnje zajedništvo. Toliko o kolonijama. Ostalo je slika i pjesama, dobrih uspomena za jesen života. Tako ova knjiga postaje i knjiga tih uspomena. Objašnjava nešto s čime se galeristi i muzealci nerado nose. A to je izvjesni, a možda i veliki nered u autorskom djelu, njegovim stilskim odrednicama, nekoherentnosti sadržaja, kronološkom neredu. A i to je individualno različito. Jednom sam neposredno nakon diplome prihvatio raditi mural od 30 kvadrata na zidu apside jedne crkve. Svjestan da kao početnik moram paziti da ne pretjeram, uputio sam se u ona vremena oskudice u Trst i tamo nabavio vrlo kvalitetne i izdašne zidne *Morgan* akrilne boje. Nakon sedam dana pripreme zida (mukotrpnog struganja stare boje sve do žbuke), pa impregniranja, bez skele sam sa visokim ljestvama *napao* zid da bih prvo *pauzirao*, to jest prenio crtež na podlogu. S visine ljestava promatrao sam svoju publiku, uglavnom djecu, i znojio se trčeći gore dolje po tim ljestvama jednostavno stoga jer se sa distance lakta ne vidi ono što radiš. A kako je tek izgledalo slikanje s pentranjem punih ruku kistova i boja, znam samo ja. „Moj Michelangelo…“, sažalno je uzdisao župnik. To je bilo

prije 40 i koju godinu, mural i dalje stoji jednako svjež i ljudi se mole Bogu ispred toga djela. Pobožnost puka dostojna je ozbiljnosti shvaćanja zadaće i priziva ganuća svojim čistim srcima. Nije mi namjera obrazlagati djelo i dokumentirati fakte.

Spominjem sve zbog prozaičnog detalja s kraja te priče. Čudesne *Morgan* boje, gotovo nepotrošene radi krive procjene količine, završile su u podrumu čekajući drugu priliku. Zima je bila žestoka i boje su se smrzle i tako postale neupotrebljive. Toliko o žalosti zbog neiskustva. Uložiti velik trud u osnivanje i opremanje kompletne radionice za izradu vitraja (u okrilju crkve za koju sam vodio izradu onda najvećeg vitraja od 400 m2) jednaka je tuga. Završetkom toga posla sve je ostalo drugome. Slično, ako ne s više uloženog vremena i truda, u zagrebačkoj Župi sv. Josipa učinjena je od dvorane nekadašnjeg skladišta robe za ratni Caritas likovna galerija, odnosno već ranije spomenuti izložbeni prostor za suvremenu sakralnu umjetnost. I ne samo ta dvorana, već je zaslugom župnika za izložbeni prostor namijenjena vertikala zvonika uz crkvu. Odlaskom i premještajem svećenika s mjesta župnika sve je stalo i primilo neke druge sadržaje. Propao i trud i vrijeme četverogodišnjih nastojanja. Ničija krivica. Ostvarene sjajne izložbe respektabilnih autora. No nije poanta žaliti za tim vremenom jer bilo je i drugih sličnih priča i danas vidljivih tragova. Jedna od njih je i ona o nagradama i slikovnom rječniku na kome su uglavnom profitirali trgovci akviziteri. Sve su to radovi s dugotrajnom pripremom i realizacijama koje traže stopostotnu predanost. Ono što čini poantu je to da takav put egzistencijalne borbe krši „pravila pristojnosti" karijernom formiranju i osobnom rastu na jednom programu. Život i rad postaju tako posve šašava simultanka. Sportskim rječnikom rečeno – višeboj iz kojeg je ponekad sreća uteći u azil neobaveznog ili kolonijalnog. Odatle naslov *Svaštarije*, iako to nikako i nigdje ne podrazumijeva površnost. Tu se rado sjetim dragog kolege, prijatelja i ljudine, Antuna Borisa Švaljeka koji je humornim u slici spojio sav raspon ozbiljnog, radosnog i mudrog u slikarstvu. „Sve je to ništa ako nema radosti", moto je koji je ostavio nasljednicima.

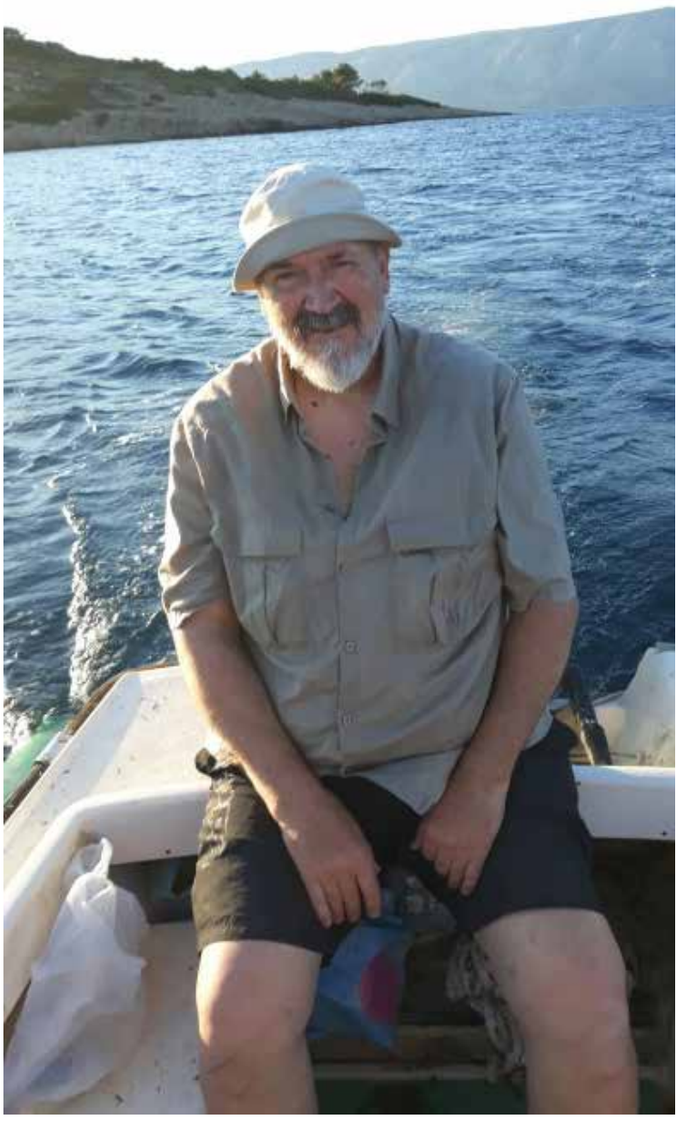

Kolonija, Vitez

Put od mora
(Zagreba, Šibenika, Koprivnice...)
Vijugavo preko gora
Do viteških odgovora Od slikara do slikara Sve junaka od pinela
I viteške neke borbe bojom Žlicom, kistom i špahtlicom
Preko slika i ćevapa
Dobrog vina, vruće čorbe
I pečenja i užine
Vedre pjesme domaćina
I slikarske te družine...
Na kraju će razići se ova raja
A ostat će put oslikan
Od Viteza
Sve do Raja

Onaj moj zbiti dio likovne osobnosti izveden u vitrajima sadržan je u monografiji *Prema svjetlu*. Možda autorski prepoznatljiv, jasniji je već po tehničkim ograničenjima, a sadržajno ipak opterećen kompromisima zbog naručitelja. Sintagma „slobodni umjetnik" ovdje ne vrijedi ako se ne izbori minimum slobode. Makar kroz karikaturu. I to je moj život i moja sreća. Svaka od tih ispričanih i neispričanih pustolovina više je od same priče. Radi se o obrani dostojanstva poziva i osobe, a rezultate će procijeniti netko drugi. Težak je to posao, kao i odgajanje ljudi. Svaki poziv krije slične zamke privlačnih i teških izbora. Ovisi kome je dano dovoljno ustrajnosti. Asocijacije opet vuku na ratna iskustva i inat kao bojnu spremu. Toliko o nama i našim ljudima. Neki je mudrac rekao kako je bolje biti nego li ne biti, a ja bih dodao kako je ponos biti. U svoje vrijeme na Akademiji smo se družili s ostarjelim modelima. To nam

je bila „zajednička kuća“, zapravo dom. Gospon Đuka, predratni Siemensov radnik (prije Drugog rata) kojemu smo bili *deca*, pričao je pozirajući o svojim dogodovštinama iz mladosti. O starom Zagrebu kao Klošmerlu, o Balatonu i Mađaricama… snoploveći u svom svijetu. Onda ga je jedan od nas, nadobudni mladac, živčano upozorio da „ne mrda rukama jer ih on nemre tak narisati! “. Starca je to prenulo i pogodilo. No sabrao se i nakon pauze prodao nam je svima glasno svoju mantru: „Ljudi, živila zajebancija!“ A bilo je to pristojnije čuti od onog upozorenja da *ne mrda*. Kako onda, tako i danas… i u vijeke vjekova.

I TAKO MI DOĐE

I tako mi dođe
da neki put pišem,
da neki put crtam,
da ponekad zbrišem.
Dođe mi,
nakon teškog oranja,
nakon svakakvih moranja,
da malo sanjam oblake i lišće.
Vjetar tada ganjam
i prstima šaram
po zraku;
komadiće prošlog vremena sastavljam,
nalik putniku
starog samoborskog vlaka
spremnom za
putovanja kroz sjećanja,
putovanja duga,
putovanja laka.

BOJE SVAGDAŠNJE

daj nam danas
i ne uvedi nas u napast.
Bijelo je bijelo,
sivo je sivo
i kad je živo;
crno je krasno,
al' opasno;
roza je boza,
žuto je boja brnistre
i moje mladosti,
ponekad boja raznih gadosti;
crveno je boja prava – krvava;
zelenu voli krava,
plavo je nebo,
plavo je more,
plavo je boja tuge,
plavo je boja duha.
Bez plave boje,
ja danas ne bih imao kruha.

Moglo bi se ova razmišljanja nadograditi prozom i poezijom, slikama i uz njih raznim pustolovinama, pismima i fotografijama, izložbama i komentarima, susretima i različitim ljudskim sudbinama, našim ljubavima, uspjesima i padovima, našim radostima i tugama, izgubljenostima i osamljenostima. Moglo bi se štošta reći o promašajima i greškama. O nadi i poniznom prihvaćanju nesavršenosti. Ništa posebno.

A možda je i ovo previše.

ČOVJEK

mora imati
potporu
i za besmislenu vožnju
u nevremenu.
Smisao zajedničkog kretanja
je u otporu.

STANKO ŠPOLJARIĆ

O likovnim kolonijama ili zajednička radost stvaranja

Pod pojmom *kolonija* skrivaju se različiti vidovi osvajanja ili zajedništva. Od političke i ekonomske dominacije na tuđim teritorijima do primjera povezanosti kompatibilnih jedinki u složeni organizam. Udomaćio se taj izraz za druženje i stvaranje i likovnih umjetnika u nekom određenom vremenu i prostoru od zgode do zgode. I onih duže tradicije, relativno jasno profiliranih, ali i stvaranja otvorenih brojnim poetikama.

Slikari, rjeđe kipari (zbog zahtjevnije tehničke strane oblikovanja), poput dobronamjernih osvajača prihvaćaju pozive ljubaznih domaćina međusobno se darujući u proživljavanju istinskog gostoprimstva i slika umjetničkog pečata. Stvaranje izvan ateljea, dijalog s prirodom, često i drugačije zemljopisne datosti od mjesta vlastitog boravka. Prilika je to za razmjenu raznovrsnih iskustava u situacijama koje opuštaju i obogaćuju. I ostaju djela za različite namjene, od oblikovanja fundusa lokalne galerije ili oplemenjivanja javnih prostora, do priređivanja aukcija u dobrotvorne svrhe.

A ozračje stvoreno na likovnim kolonijama bez iznimke je pozitivnog naboja, no ipak nije identično na svakoj od njih. Ovisi od ambijenta, pa i broja sudionika, te nekog *klika* koji se iznenada dogodi. Zgodno je uspoređivati istu koloniju u slijedu godina. Zbivanja određenog trajanja, s neizbježnim rastankom i dugim, višemjesečnim *intermezzom* u životnoj svakodnevici, do novog susreta sa sačuvanim dojmom kao da vremenskog prekida i nije bilo. Kolonije su važni i manje važni orijentiri u ritmu godine, s događanjima koja se prepričavaju, dojmljivim razgovorima o različitim temama, najčešće o umjetnosti. Dakako, nisu sve te rasprave "akademske" jer u prevladavajućoj atmosferi prijateljstva, bez ikakvog zamjeranja "otkvačenost" pojedinaca može doći do izražaja. S ozbiljnošću u putanjama stvaralačke igre, iznenađenjima, ali i izrazima predvidljivih koordinata.

A prema vlastitom iskustvu dugogodišnjeg ležernog voditelja kolonija (primjerice u Neumu ili Karaotoku pokraj Čapljine) primjećujem da se u tvorbi slikarskih ostvarenja brani u punoj širini pojma – ljepota. Možda i kao dug spram darovanog talenta, odnjegovanog do osobne poetike. Izraza, od poštivanja načela realistične opisnosti do primjera ekspresionističke otvorenosti i sadržajne asocijativnosti do različitih vidova apstrakcije. U svakoj varijanti izraza razumljive su različite razine umjetničke uvjerljivosti, no uvijek s utkanim zanosom, s poticajnošću kreativnog zajedništva. Slikari na likovnim kolonijama, pogotovo oni koji su njihovi česti sudionici i na više mjesta, na neki su način hodočasnici umjetnosti. Dolaze i tamo gdje je stanje umjetničkog života dosta slabašno, nalazeći inspiraciju u čednim vrijednostima otkrivene sredine. Obogaćenje su koje će s vremenom dati i rezultate, a i sami postaju učenici na novim adresama. Upoznaju temeljitije Domovinu na znanim atraktivnim lokacijama, ali i u zakutcima skrivene slikovitosti i povijesne baštine. A svojim ostvarenjima slikari svih generacija iz različitih krajeva Hrvatske čine zbilju kontinuiteta u napetosti slikarskog luka, obilježenog sintezom klasičnog i modernog. Na kolonije se dolazi s idejama od kuće (ponekad i nekom gotovo završenom slikom), no obrati su vrlo česti – i u mijenama motivske intrigantnosti, ali i nijansi u iskoraku od osobno "utvrđene" poetike. Šarm kolonija čini simpatične preobrazbe prizora pa i ljepota počinje disati spontanije, boje zrače blistavije, a slikarski kadrovi mame u dubinu posvojenih prostora. Misaonost slikarske autentičnosti i one sa snagom jedinstvene teksture, sadržajne slojevitosti, kolorizma i atmosfere dominira na mnogim kolonijama, no treba uvažavati i pojedine slike tek s prizvukom te ocjene. U svakom slučaju likovne kolonije pokazale su se potrebnim vidom umjetničkog života, ispunjene radošću i predanjem.

Likovna kolonija Neum (Hotel Sunce, 2000.)

Pariške reminiscencije Branimira Dorotića

Pariz svojom poviješću, arhitekturom, muzejima, galerijama s djelima izuzetnih umjetničkih dosega, tisućljetne baštine i ostvarenja našeg vremena privlači posjetitelje iz čitavog svijeta. Nudi izazov umjetnicima raznih generacija i poetika. Svojim stvaralačkim senzibilitetom oni žive u toj atmosferi darova umjetnosti prošlosti i pulsiranja svakodnevnice. Obogaćuju se raznovrsnošću stilova i autorskih posebnosti, proširuju svoje estetske koordinate drugačijim znanjima, iskustvima, stavovima. Istina, to ne mora biti jednosmjerna ulica, postoje i mogući otpori, pa i razočaranja. Dakako, dominira pozitivan naboj podignutih razina razumijevanja, pogotovo kod osoba koje nisu samo brzinski promatrači, već vide vrijednosti, značenje djela u širini vlastitih interesa. Suživot sa znanim pariškim mjestima i zavirivanje u šarmantne zakutke od iste je važnosti za posvojenje grada. Koncentracija pri dijalogu s umjetničkim ostvarenjima ili neobavezna šetnja ulicama uz zalazak u bistroe, kompletiraju vrijednosti doživljaja.

Hrvatski su umjetnici dugo primali mnogo od Pariza i mnogo mu dali, ugrađujući svoje poetike u ukupnost umjetničke slike francuske metropole. Kako u vremenu vlastitih formiranja, tako i u fazama izgrađenog osobnog stila.

Branimir Dorotić spada među umjetnike koji u novim sredinama, pa tako i Parizu, ubrzo prestaje biti gost hodočasničkog tipa, već uz pobožnost poštovanja opće memorije mjesta iznalazi načine za dublje skladanje svojih partitura. Živeći u Parizu 1997. i 2004. godine po dva mjeseca u ateljeu Cite des Artes, boravku za mlađe umjetnike iz čitavog svijeta, to je i zorno pokazao.

Čini to likovnim tvorbama sred bujice grada koji nikada ne miruje, prepuštajući se glavnim dnevno/noćnim tokovima kojima daje vlastiti pečat. U situacijama u kojima se stjecajem okolnosti našao ili «režirao» priče svojih scenarija, bilježi ih olovkom, tušem, akvarelima, kolažima, primjerima krokijevske neposrednosti, pomalo paradoksalnom vezom instinktivnog i istančanog, odabirom slikarskih tehnika koje omogućuju brze reakcije, djelima uglavnom bez većih popravaka, gdje ruka prati bljesak misaonog. Ipak, ne radi se o automatizmu izvedbe. Osjećaj za neobične akcente, krivulje "fotogeničnosti" i govor dosjetke, imaju svoje mjesto. U svojim putorisima Dorotić u spoju realistične marnosti i ekspresionističke razvedenosti snažnom osebujnošću svoje figuracije, prizorima dinamičnih i zgusnutih kompozicija, linija slobodnijeg tijeka i preplata gradi svoje "dnevničke zapise". Ne odriče se potrebnog stupnja deformacije, udaljavanja od anatomske preciznosti, sugestije kretanja i sraza formi (sa zanimljivim odnosom figura spram bjeline papira), crteža nastalim *in situ* u gradu, ili definiranja tema s manjim vremenskim otklonom u prostorima ateljeovskog smiraja. Spontanost izvedbe proizlazi iz promišljaja u čitanju tkiva grada, integriranog u autentične događaje trenutka. Dorotićev je to preslik pariškog identiteta. Stoga se stalno kretanje osjeća i u statičnosti određenih uprizorenja, gdje impulsi događanja ulaze jedni u druge. Prepoznatljivi orijentiri grada u itinereru izobilja često su okvir nekada i "otkvačenih" scena prijateljskog druženja, nekad neutralnog komentiranja motiva s ulice ili interpretacije samih veduta, gdje atraktivni mostovi postaju zaštitni znak pariške ljepote. Neponovljivo ozračje stanja putenog postoji i kada nema citata spomeničkih zdanja. U likovnosti vidljivog i naslućenog treptaja sadržaja sinteza je zajedničkih nota čitavog ciklusa. Nervatura crtačke geste u primjerima figuracije kolorističke izražajnosti "popušta pod naletom boje", plohama, obilježenim membranama, u scenama većih segmenata. U slikarskom pristupu klasičnije dorađenosti nimalo ne napušta svježinu pristupa. Pariz je konstanta i mjesto stalne lucidne igre. Dorotić je u flertu s Parizom, govorljivošću svoga temperamenta, entuzijazmom, gradacijama emotivnog, pa i

proturječnostima silnica čvorova i česticama vrijednosti pokazao ljudsku iskrenost, umjetničku dojmljivost i poziv da posjetite Pariz. Putokaz sjećanja upisanim na papiru obnavlja knjigom i izložbom. Kratki su to dani, ali značajne epizode u ukupnosti svoga umjetničkog stvaranja.

Stanko Špoljarić (predgovor izložbe u pučiškoj galeriji *Porat*, Brač, 2025.)

ODGOVOR

Alisa je čudo,
iz šešira zec, tri goluba
i slatki perec.
Alisa je kao vino
crvenoga herca kec.
Alisa je pšenična pogača,djeteline voz.
Svijet iza zidina od ogledala,ona čita skroz na skroz.
Leti kuda god poželi,
baš kao leptir crvenožuti
i ljubičasto-bijeli
kojem se sunce jako veseli.
Alisa je sasvim običan dan,
mačka u kutu
što prede neobičan san.
Poput crtića,
sanja da je teta
jednog mišjeg vrtića.
Alisa je vrijeme kojeg nema,ladica za čuvanje problema,
Alisa je ove večeri moja zlatna nit,
bez koje bih tužan, umjesto u krevet, otišao pit!
Znam da sam sada pretjerao... (tako mi došlo)

DANIJEL ŽABČIĆ

Pismo akademskom slikaru Branimiru Dorotoću

(umjesto pogovora)

Zamisao knjige ukazuje mi se sada kao tvoj sveobuhvatni autoportret koji srdačno pozdravljam. Tako između mnogih postajem uzvanik koji pohodi samo tvoje vrijeme i prostor. Očito je da je to prostor naše generacije (plus/minus) u kojem dijelimo likovnu ostavštinu po čestitim nakanama nastavljača hrvatskog slikarstva. To su naše uze i naša divna sloboda izbora. Njome se zauzimamo za umjetničke vrednote onog stava i senzibiliteta kojim se potvrđuje i postojanje osobne likovne misli, čija je deviza oduvijek: „Stečeno dograditi, a ne rušiti!"

Dobro je što si slobodno zahvatio svoj opus lišen inventarski linearne dosade u korist živog kaleidoskopskog impulsa koji je tako vizualno uzbudljiviji. I u tom pogledu spoznajem te kao agilnu i komunikacijski živopisnu južnjačku prirodu, impregniranu moralnim i umjetničkim nemirima. Uz savjesno očinstvo, posebno po raznovrsnim slikarskim, crtačkim, organizacijskim, književnim nagnućima i smjerovima, a po svojoj strasti kao agensa stvaralačke pokretljivosti. Notirati i opisivati tvoje brojne životne postaje valja prepustiti tebi jer si kao čest putnik usidrio svoje životne etape u dnevničkim tekstovima. Koliko mi je poznato, to je tvoje rezidencijalno domište. Intimni kapital, epicentar životne, slikarske i kulturološke djelatnosti. Pritom mislim kako si svoju stvaralačku brazdu izorao i na otoku i na kontinentu. Vidim dalje, kako se gibaš po asfaltnim putima radujući se ili strepeći zbog montaža vitrajnih prozora na nekoj od mnogih crkava diljem Lijepe Naše. Tu osjećam žilavu upornost nastojanja da „starinska znanja" transponiraš u suvremenu koncepciju plošnog kolorizma kroz plemenita svjetlosna zračenja obojenih stakala što ih kršćanska ikonografija grafizmima olovne arhitekture stabilizira u čistoću duhovne čitkosti.

Vidim te i sada, Branimire, ispred platna na slikarskom štafelaju ili nagnutog nad crtežima. Slikaš i crtaš. Sada ne polažeš pomno boju na ploštinu kao kad si kontrolirano više „mislio" kromatska vitrajna polja. Relaksiranim duktusom, posve intimno intoniranim, masivnijim pigmentom spontano kistom groteskiraš i senzualiziraš figuralne situacije simboličke ekspresije kao erotska kiptenja puti. Dok su u crtežima prisutne nadahnute humorne sugestije. Slušajući te, čujem „organsku osjećajnost" koja prožima zemaljski i duhovni život, a bez koje mi nije moguće vidjeti sve aspekte umjetničke djelatnosti koje tvoja osobnost sažima. Knjiga kojom obuhvaćaš svoja različita misaona i osjećajna težišta radost je za spoznavatelje tvoga opusa. Otklanja „zaborav" tako naklonjen hrvatskoj kulturi.

U Zagrebu, svibnja 2025.

POSVETA
The end

Zahvalan sam svima koji su mi omogućili da ovaj život živim u slobodi djelujući i dijeleći s dozom radosti sve svoje bogatstvo: bogatstvo vjere, bogatstvo obitelji i prijateljstva, dar slobodne volje uz korištenje primljenih talenata kako sam znao i umio.

Uradak kao *samizdat* posvećujem svojoj unučadi.

I na kraju pitanje primjereno popularnim likovima iz TNT grupe. Kako sklepati svoju knjigu?

A odgovor je: Evo ovako!

ALBUM SE RASPAO

U lipnju 2012.

Tko će sakupiti

Fragmente života

Stotine malih smrti

Što zaploviše u zaborav?

Tko će započeti tkati

Neki novi svemir

U kome nestrpljivo poskakuju

Stari kistovi.

Inat, možda?

Treba otvoriti

Novo poglavlje monografije

Radnog naslova

NOKAZ EJ AJUŽ

Pokazati zube svijetu.

Osmijehom,

Dotaknuti nebo

PUTOVANJE *Branimir Dorotić*